

И.А. КУЗНЕВ А.Х. КУЧКОРОВ

КУЁН ВА НУТРИЯ: ГҮШТ ВА МҮЙНА

ТУҒИН ЯШАШ СЫРЛАРИ

15

ТАДБИРКОРЛАР УЧУН МАСЛАҲАТЛАР

И.А.ҚҶЗИЕВ, А.Х.ҚҶЧҚОРОВ

ҚҶЁН ВА НҶТРИЯ:

гҶшт ва мҶйна

(Тадбирқорлар учун олмабан қўланма)

ТОШКЕНТ – 2013

УЎК 636.9(072)
КБК 46.71
К88

Кўён ва шўрпага таъбир ва шўрпа. Тўрмуш тарихи. А.Қўсқоров
таъбирдорлар учун оқимдан қўйилган. 1-101. АҚШ: PRESS, 2013.
177 бет

УЎК 636.9(072)
КБК 46.71

Таъбирдорликнинг шўрпа тарихи кўён. Давидов, А.Қўсқоров ва шўрпа
парвардасида кўён фаёли. Чўки кўён кўн наса бериб, бир оиланинг
ҳўлиг эҳтиёжидини қўйлабдиша қўлай, кўн мўқдорда сифатли мўйна
ҳам беради. Нўрпага ҳақида ҳам шў фикрини айтади мўйин.

Ушбу рисолада таъбирдорлар учун кўён ва шўрпага таъбирдор
ушўларни, таъбирларни ҳақида баътафсил маълумотлар берилган.

Набиқон ҚОШИМОВнинг «Тўқш ашш сўрлар»- довиҳаси

Таърифи: Б.ХОЛМАТОВ – ЎзРФА ўсмалик ва ҳайвонот оламни
геофосси институтини илмий ишлар
бўйича директор ўринбосари,
биология фанларини номзоди

ISBN 978-9943-20-200-9

© -DIZAYN PRESS, нашр қилинган, 2013

КЎЕНЧИЛИК

Кўён – уш шароитда парвардланадиган, энг тез ети-
ладиган ва кўн наса берувчи ҳайвонлардан ҳисобланади.
Шўнинг учун кўёнчиликда кўнда буюн катта эгилбор қўра-
тиб келинади. Ҳозирги пайтда кўн парвардланадиган ка-
таклари нафақат қилдоқ, жойларда, балки шаҳарда ва
шаҳар атрофларида ҳам кўндаб ўратини мўмки. Дарҳақи-
қат, кўнгида ҳашкорлар айна шў ҳайвонларни кўнати-
ришга жазм эгаллар. Бу бежир эмас. Чўки бу ҳайвон-
ларнинг наслдорлиги яқин афсонага айланган. Бир нақлар
Британия кўёнларининг кўнатишга шўҳа билан қараган
Австралияликлар бўйинг қўнгиқ таъсирини тортганлар. Яқини
Амстердамга тушиб қўнган кўёнлар ўзларининг табиий ку-
шанчаларни йўқлигидан натижадиди шўндай кўнатиб кетиша-
ликни, ниронлариди қўнатида маъауд ўсмаликларининг йўқ
бўлиб кетишини хавфи тўнатибди, оёбанда, ерлик ақоли кўён-
ларга қарши ҳақиқатан ҳам уш шароитда ҳоҳлик уш ҳайвонла-
ри орасида энг тез етилиб, кўн наса берувчи ҳайвонлар сана-
лади. Бир маъсулада уш мола ва бир эркак кўёндан иборат
кичик оилда 25 марта кўнлар эгал! Кўнда бўндай мола юзлаб
бошга кўнатибди, агар сал жўнлароқ шўртўнанимиса, улар
сони 200 тагача етишин ҳам мўмки.

Кўёнларни жўда мазали, шў наса бир қаторда парвар-
дон қўнати ва албатта телпақ, тўстин ва бошқа мўйнали
бўёқлар тайберташга келидиган шўндай мўйнаси учун бо-

SDVU Anborot-
resurs markazi
Inv № 0p 33458.

[illegible][illegible]

Тажрибдор кўрсаткичи, ушбу модал ва битта аркан қўнидан иборат тўда 4 кишидан иборат оқсилни янги диломинида туғибдан таъминлаши мумкин эккан. Қўнларнинг парвартиллашига кўп вақт кетмайди, уларга бир суткада икки марта — артабдан ба кичикурун озиқа, сун берилн старли. Шу халга қўн унуги аронга ҳам тузали, чунки қўнни парвартиллашига кўп вақт сарфлаш талаб этилмайди.

Хозирги даврда хонадониниғизда Қўнғичлик фермаси таш-
сил қилиш фойдалан ҳоли бўлмаганидек, бу ишни амалга
ошириш қийин кечмайди, қилган ишиниғиздан афсуслан-
майсиз ҳам.

КУЁН ЗОТЛАРИ

Кўён аждолари битта зотга tegишли бўлган. Кўёнинг битта қисми қизғини яқинда Украинанинг жануби ва шарар денгизни мамлакатларида учраб турдиган ёвони денгизлари бориб тақалди. Ёвони шаригда Кўёнлар Кўёк үлүплүктардан қалыган ўларда янайиллар. Кўён үзөн бир мека қалгитгуви чыққын ўлардага битта асосни бошла- тақа эга ачыа мураккап тўзилмадан иборат.

Европий қўёларининг вужудда келиши яқин қариндош-
лиқ шароитга асосланган, шунинг учун улардан кўпича
қизик жинслар дунёга келиб, тезда нобуд бўлишди. Бирок
шунчаллиқ асосий омил бўлиб, ишси йирик, фаол, янлаб
етадиган қўёлардан ўзди.

Ўзвийи мода кўйи болалигинда бир йилда 5-6 марта таъдан 12 та гача, бола туғилади. Мақбул шариғда, кўёнлар жуда тез кўпаяди.

Аслида сөнбөтү күйлгөр Осиёдан таркаган. Европа на Африкага учинги даярда борган, муз даярда эси Пизиней оролингиң жалууба ялаган. Археологит күйлгөр даярда даярда беринчи. Күйлгөр тахминин эраминган 2,3 минг илгери охыканыштырилган. Бу жониторин, охыканды тош даярда (4500—2500 й.л) даек тутиб, парварыштылгандар. Европада күйн анча кепрок — атиги XII—XIII асрларда таркала башлаган.

Австралияга күүлэр аяндагына — салдам ээлик ийилга аввал таркеда бошлал. Виктория штатына 16 татина жон-жон кестирле. Жылдыга туманга куйиб юборилган. Бу таж-рибаны ташкаа кытыларга күүлэр сонини тартыла солиб тургузучи вахпий хайванлар йукулганга хисебта олмаи, куд-дугула шилар кендир оккебта олиб келтишги утлар куд-дугула. Австралиянын аживиб икчиди шеронига она күүлэр 40 татина бола тукади, аяни ийиб күүлери

Кўнлар қизга ҳулуфинг йилга 70 мил. техника этидиган бўлади. Австрали олимлари Кўнлар билан уларнинг биологик душманлари ердаида кураш олиб боришаг уринид, бу ҳайвонлар орасида Кўнларга ўлим келтирувчи микосматог билан зарарланганлигини бурга тараққиятлар. Бирок ҳамма Кўнларни йўқ қилишнинг олози бўмайди, бир неча Кўн микосматого қарши имунитетин ишлак чиқариб, тирик қотиша-
1 тез орога Кўнларни аввалги микосматого тарқатади.

Европада қўёнларнинг сони йиртқич қўшлар ва ҳайвонлар томонидан тартибга солиб турилади. Ёввойи қўёнларнинг ҳаёт кечирishi давомийлиги бор-йўли уч йил, уй шартларида эса улар уч баробар кўпроқ яшайдилар.

Қўлга ўратилган қуёнлар билан насл олиш ишлари бошлангач, ёввойи табиатда уярамайдиган зотлар пайдо бўлди. Ҳўй шаронгида парваришланган қуёнларда уларнинг ёввойи ҳужайралиридан ажратиб турувчи ўстун жинхатлари қўлга тапда-

Показатели ЭР (всплески) значительно отличаются от нуля, т.е. существуют маркерные всплески, позволяющие выявить ту или иную особенность строения спектра. Всплески с частотой 100 Гц и амплитудой 100 мВ являются маркерными для спектров, полученных при исследовании спектров с частотой 100 Гц и амплитудой 100 мВ. Всплески с частотой 100 Гц и амплитудой 100 мВ являются маркерными для спектров, полученных при исследовании спектров с частотой 100 Гц и амплитудой 100 мВ.

[illegible]

307 ТАҒЛАШ

[illegible]

Бирок фахр ўзининг талинини эси қўйишдан-
дарб иш туташини ўзини эмас, халقا нўл қўйиш-
ни эсим. Чунки бу ўлим э. жонига ил бўлган золи қўи-
ни, эхтимол э. зарарида бу кел-а, парварлигини тақри-
бани кўнбодар бўлиши мўмкин. ундан нўрат оиб, бойла-
нўқ хайри ийилини барбод бўлиши эхтимоли мўжў.

Күен эгеларыны туруулаа бйрлештиришиптиг бир пеща иришиптиг бйр. Күелер жун куталды уулундыа кура олдандек жупула. Уку жупула бу кыска жундугура бу ишди. Тирек алаштыа кура ирик. Ургун бу майла. Уа тарла аарууныды. Буулан тармакы ашыкка. Херидла бу кыска жундугура Күелериде тармакы хун макуу. Уа тарла ишди кура астан Күелер тармакы. Тарла бу астан Күелериде тармак. Күелер тармак гунди бу кура Күелериде тармакы астан буула.

Ханаскор күйөчүлүк учун күй жолдарына туңг, тушт — тери (курж, буналышлы), тери па тинит беруви жолдарга жеткнчн ачкнчк хисобланады.

КУРОК (ДУНТ-ТЕРИ) ЙЎНАЛИШДАГИ ЗОТЛАР

Бундай дундашлилати зотлар ҳамда 4,9–5,3 кг тирик вазига эга бўлади. Бу зотлар юқори сифатли на кўпроқ, гушт, чиройи мўйна, серуст ҳамда юксак оналлик сифатига эга ҳўён-роқ, эвонити маҳсулоти чиқариладн.

Рус шиншилласи. Ушбу зотлаги кўёнларни чиқаришда янги эришни мақсад қилиб, ушбу зотнинг асосий вазифаси фойдаланилган она зотлар оқили шиншилла ва оқ великан бўлади. Натيجала, улчамига кўра бу кўёнлар она зотларига нисбатан ишрак бўлади.

Рисунки и таблицы

..... эотича хос эломат ки сифатлар:

- қўлогى — тўтри ва тикса турди;
- боши — унча катта эмас;
- дўкаги — кенг ва чуқур бўлиб, кичикроқ тўшли;
- ташаси — йилгичоқ, тигиз;
- оркаси — бир оз аркеймаг;
- ташаси узунлиги — 60—65 см;
- априлларнинг тўрик вази сескиларни даражада салмоқли бўлиб 4,2 кг дан 7 кггача етади, унбў жодагиларнинг эскиртиси 5 кг данга етади.

— 2 ойнида ўртача вазни — 4,7 кг, 3—4,5 ойликда 2,0 кг та етди.

— кўркак биланови — 17—18 см.

— она кўрки серусти — юқори, оёқлари сифатлари — яхши;

— бир болалиқдан кўнчалар ўртача соғи 7—8 та;

— етинини азда юқори.

— омиқда талаби — жуда юқори;

— сўйилганда туши чўқини — 56,5% фони;

— туеи — орқаси ва еиошига қара буралма ҳошимли оқ ҳалоранг;

— Зонал туеини пуфлаганда шўқаш мўмкин, ости оғ қўланг — занғори, юқориси туқ буранг;

— Юнг билан қоплангани — юмшоқ ва қалин, факат қара қўнлар югли қўнлардан пастроқ келад;

— Туеидаги алоҳида белгилар — Қўлагига қора ҳошия, қўли атрофида оқ ҳошия, тўрланида қўланг — буз туеида қийиқ майжуд. Зотта она юқори сифатларидан ташқари ушбу зотдаги қўнлар об-ҳаю ва озуқа ўзгаришларига жуда яхши мослашад. Улар уй шароитида парваришларининг ҳар қандай ҳолатларида яшовчан. Рус пинишплалари ўнига хос сифат белгиларидан ташқари баъзи камчиликлардан холи эмас.

Уларни аскайлар:

— Қўлагининг қатталиги;

— қўлоқ тушига эгаллиги;

— терисининг орифча қўт-қўтланиги;

— қўлагининг домсезлиги;

— сарисининг қатталиги. Орифсидати сариқ — қўланг ёки зангир малл қўринишдаги ҳошия рус пинишплаларини тоғи югли эмаслигидан алоҳид берад.

Уша белгилар майжудлиги, пунишдек, зонал туеларнинг ивиқли аёс этиши рус пинишплаларини яроқсизга чиқариши учун етарли ҳисобланад.

Зотта хос белгилар селекция ишлари ючили жуда осон ўтаради, бу эҳтимол, бир томондан камчиликдек баҳоланса, иккинчи томондан ютуқдек, аниққса, жалол селекция ишлари шароитида

Оқ великан. Оқ великанилар ўз номини жуда йирик ўлчамлари ва қатта тирик вазига эгаллиги учун олганлар. Россияда оқ великанилар 1927 йилда келтирилган, улар ҳорикда флангир зотидан тарқалган энг йирик албиносдан етиштирилган. Россияда ушбу зот билан қўйинчиликлар билан яшаган, нисл ўзининг зотли сифатларини тезда йўқотган, шунинг учун дестабил қалдар зотларининг ўнига хос сифатларини мустаҳкамлаш учун флангир, қўланг великан ва пинишда зотлари билан чагиштириш амалга оширилган.

Оқ великан

Оқ великан зотига хос белги ва сифатлар:

— қўлоқлари — эгди, узун;

— қўзлари — қип-қизил;

— боши — йирик;

— кўркаги — чўқур, эгиз, қатта йўшли;

— танази — юпирча, юзюк;

— орқаси — туғи;

— тирик пазни — 4,3 дан 8,3 кггача, ўртача — 5,3 кг;

— таназининг узулиги — 59—65 см;

— кўркасининг айданаси — 37—39 см;

— она кўркининг серустиги — юқори;

— бир болалиқдан кўнчалар ўртача соғи — 8 та;

— етилиши паст, великанилар кеч етишадиган зотларга мансуб;

— озуқасига талаби — жуда юқори;

иёки оёндада ўртача вазни — 1,5 кг, суёилганда тўғит-
чиши — 30 фонт (1,5—1,6 кг) —
тўғи оқ.

— пуфлаганда зонал туси — бир кеселда оқ;
— юнги қолдани — юнмюк, янгуричи, топануван;
— қуёилганда юннинг талани қуёилганда;

— туселган алоҳида беллилари — йўқ;

Оқ великан жотида хос қамчиликлар:

— хомсима қомилде;

— ситрисининг қалликти;

— ноизиклиги;

— кўрак суягидан ўшдаб олми лозимлиги;

— ланжасининг қам ўсиқлиги;

— мастиг ва полдернатиг (оёқ қасадлиги);

— бир қорилдан туылган қуёилчалар орасида "пухляк"лар
яъни туқ билан қопланган қуёилчаларга ўхшаш юнгли жинс
туғилми;

— бир-икки туққан она-қуёиллари яроқсиз бўлиб қоли-
ши даражасининг юқорилиги;

— озуқа билан таъминланиш режими ва сифатига талаб-
нинг юқорилиги;

Қасал ва қам ясаб берилган она-қуёиллардан ташқари
"пухляк", жот беллилари йўқолиб кетган қуёиллари брақ
қилиш лозим бўлади. Бунда "пухляк"ларнинг бирта туғил-
ган қоринлошлари билан бир қаторда она-оналари ҳам брақ
қилинади.

Оқ великанининг ички жотлар тур хили орасида жузда юқори
маҳсулдорликка эгалари ҳам маълумки, улар мақсадда қара-
тилган селекция ишлари оқибатида одинган.

Қуёиланг великан. Унбу жот 1952 йилда белыя фландрла-
рини Понтала виллоятда етиштирилган жот билан қаттишти-
риш йўли билан одинган. Қуёиланг великан илк неслима
жойларда яхши ўсган, бирок Россиянинг урта минтақада-
рида уларини бугунда қонқари хос эдилар. Она-она кул-
ранг великанлар жуссаси қатталигига яраша сирф қаражат-
лар ҳам қам эмас.

Қуёиланг великан

Зотнинг ўнги хос белги ва сифатлари:
— қуёиллари — қатта, элли, узуқ, йўқолишиб кетган,
хур доим тўғри, рим рақахи шаклида, ун томон бир оз
юмалтоқ;

— боши — йирик, бир оз дағалроқ;

— кўкраги — чуқур ва кенг, баъзан қичкироқ тўшли;

— танаси — пазили;

— орқаси — узун, тўғри ва элли, саграси элли ва юма-
юқ;

— оёқлари — муелтхўсам, тўғри, йўтол;

— тирик вази — 4 кг дан 7,3 кг гача, ўртача 4,9 кг;

— танасининг — уунлиги — 66 см гача;

— кўкрагиг айлаласи — 37 — 39 см;

— она-қуёил сержулиниги — юқори;

— бир туққандан қуёиларининг ўртача соми — 8 — 9 дона;

— тез етилиши — ўртача;

— озуқага талаби — ўртача;

— икки оиллиқа ўртача вази — 1,5 кг, 3—3,5 ойликдаги

ўртача вази — 2—2,6 кг;

— суёилганда тўғит чиқиси — 55—57 фонт;

— туси — қуёиланг қуёиллариники каби, аёқ-аёнда темир

қуёиланг туқ қуёиланг;

— пуфлаганда қўза таъминланган зонал туси — бир хил

эмге, оскан юнги хавиранг куданг, сунга қорамтир-сарик ва ои сарик, юнгиинг юкори уни кунир-кулранг тусла; унга ионлаган амаок, юниг хавиранг-кулранг, кунир-сарик, юнг уни тук сарик;
— юнг билан қопланган қалинлиги — 1 см² да 16 мингта юнг;

— туслаги алоҳида белгилар — думининг пасти ва қорни ои рангда, ойда-сонда кукимтир — куданг ушбу зотга хос қамчиликлар;
— қомати — заифроқ;
— юнги билан қоплалиши — сийракроқ;
— осклари — қийшайган ва интичкалашган;
— кукраги тор.

Кулранг великларнинг тоза зотларини урнатишда шунинг ҳисобга олиш керак-ки, кўпинча насл олингда тоза қора ёки тоза оқ туслаги қуёнлар нуҳудга кезлади.
Қуёшсимон қуёнлар. Бу зотдаги қуёнлар кўпинча мўйна қуёнчилигига тегишли бўлади. Чунки улардан юкори сифатли мўйна олинади. Бироқ уларнинг гулг маҳсулдорлиги ушбу қуёнларнинг гулг йўналишидаги зотлар билан рақобатлашишга имкон бериши. Бу ҳолат ушбу зотдаги қуёнларни уй шароитида кенг тарқалишига сабаб бўлди.

Қуёшсимон қуёнлар

от 1952 йилда шамдан зотидан қуёнларни урчи-зот билан олинганди. Шамдан зотидан қуён вази

лиқитилган оқ қуёндан қичкилиги билан фарқланади. Ушбу зотнинг уйига хос белгилари ва сифати:

- қулоқлари — калта, тик турали;
- боши — ўртача қатъилисқа, бурун томонга торайиб кетган;
- кукраги — кенг ва чуқур, бир оз тўшани;
- танаи — йигинчоқ, тизиз;
- орқаси — тўри, мускуллари яхши шаклланган;
- осклари — мустаҳкам, тўри турали, мутаносиб ривожланган;
- тирик вази — ўртача 4,5 кг, баъзилари 5,8–6 кг гача боради;
- танаининг узунлиги — 57 см гача;
- кукрак айдаси — 36 см;
- она қуёшнинг сўтдорлиги — юкори;
- оналик сифатлари — ақло;
- бир қулайлидаги қуёнчаларнинг ўртача миқдори — 8–9 дона;
- тез етилиши — юкори;
- оуқаса талаби — юкори;
- 2 ойликдаги ўртача вази — 2 кг, 3–3,5 ойликда — 3–3,5 кг;
- 4 ойликдаги вази — 4 кг;
- сўтганда гулг чиқishi — 57–61 фонт;
- ранги — оқ тусдан тўқ тусдаги қуёш ранггача;
- пуфлаганда кўзга ташланадиган туси — тивитган юнги зантори рангда, ости бирмунча ороқ;
- юнг қоплами — ингичка, ишакдек майин, лекин унчалик қалин ва эстирувчан эмас, сибир олмахонларининг юнги билан қоплалишига ўхшайди;
- рангидagi алоҳида белгилари — қулоғи, думининг юкори қисми тўшунининг уни танаисига нисбатан бирмунча қорароқ;
- зотнинг хос қамчиликлари:
- гавда суклари — позик;
- кукраги — тор,

эмде, өстөд юнүн хаваранг кудранг, сүйтэ қорамтир-сарық ва өч сарық, юнчининг өнүрү үчү күнпир-журапиг тузда; урта аңалыг мөмөк юннү — хаваранг-кудранг, күнпир-сарық, юнү үчү түк сарық; — юнү билан қолланышты — 1 см² да 16 мингта юнү;

— тусыдан алохида белгилер — думининг пасты ва қорни өч рангда, ойда-сойда күнпир-кудранг;

— ушбу зотта хос камчиликлар;

— қомати — заифроқ;

— юнги билан қолланышты — сийракроқ;

— оёқлари — қийшайтан ва интичкалаштан;

— кукраги тор.

Кудранг великандарининг тоза зотларини уринтишда шуни хисобга олиш керек-ки, күнпича нисл олишда тоза қора ёки тоза оқ тусдаги қуенлар вужуда келади.

Күмүсмон Күенлар. Бу зотлагы Күенлар күнпича мўйна қуенчилигига тегинише бўлади. Чунки улардан юқори сифатли мўйна олинади. Бироқ уларнинг тўпик маҳсулдорлиги ушбу қуенларининг тўпик йуналишилари зотлар билан рақобатлашишга ижгон беради. Бу ҳолат ушбу зотлагы қуенларини уй шароитида кенг тарқалишга сабаб бўлади.

Күмүсмон Күенлар

Ушбу зот 1952 йилда шампан зотидан қуенларини уринтиш усули билан олинганди. Шампан зотидан қуен вази

аланидан оқ қуендан кичиклиги билан фарқланади.

Ушбу зотининг ўзига хос белгилари ва сифатли:

— қулоқлари — калта, тик турлади;

— боши — ўртача катталикда, бурун томонга торайиб кетган;

— кукраги — кенг ва чуқур, бир оз тўшди;

— танаши — йонинчоқ, тизиз;

— оёқлари — тўғри, мускуллари яхши шаклланиш;

— оёқлари — мустаҳкам, тўғри турлади, мутаносиб ривожланган;

— тирик вази — ўртача 4,5 кг, бақиллари 5,8–6 кг гаича боради;

— танасининг узунлиги — 57 см гаича;

— кукрак айланаси — 36 см;

— ойна Кўйининг сўтдорлиги — юқори;

— оналик сифатлари — аъло;

— бир кўтайиллаги қуенчаларининг ўртача миқдори — 8–9 дона;

— тез етилиши — юқори;

— озуқаса талаби — юқори;

— 2 ойликлагы ўртача вази — 2 кг, 3–3,5 ойликда — 3–3,5 кг;

— 4 ойликлагы вази — 4 кг;

— сўянган тўпик чиқishi — 57–61 фонт;

— ранги — оқ тусдан түк тусдаги күүш ранггача;

— пуфлаганда қузага ташланадиган туси — тивитлай юнги зингори рангда, өсти бирмунча өйроқ;

— юнү қоплама — интичка, шиклек майин, лекни унчалик қалди ва етилүүчан эмас, сибир олмахонларининг юнү билан қоплаишига ўхшайди;

— рангидан алохида белгилари — қулоғи, думининг юқори қисми тўшунининг уч танасига нисбатан бирмунча қорароқ;

— зотининг хос камчиликлари:

— тавада суйкалари — поззик;

— кукраги — тор;

қомати — аңғару;
— ранги — орыс.

Құмырсқамен құтылардың тоза жоталарының ұрғашыда бір жыл ретпен оға ва оға қауларын елдің тасия етпелмай-ды, бұлшы қолында пияз қылаа ермек, бұлшы

Вена зангори қуёни. 1901 жылы 1895 жылда Австрияда флангирин тоза зангори түзетін жоралғы қуёндары-на ұзаро қатингирини бул билан олинган. Уинбу қуён зот-дари жойингт иелм ва оуқа широнгита елмн мосталлалди. Юкери яшовчалык хуесиягита эа. Уинбу зотинг санваат мықсиди уригитишда хам фойдаланылганы сабаб бу қуён-даринг уригитишда бальи қийинчиликлар туғилшини мүмкин. Чунки кам фойдаланылганы натижасида ген материалари-дан фойдаланыш буйича имкониятлар чегараланади

Вена зангори қуёни

Зотта хос белги ва сифатлар:

- құлоқлары — ұрғаша қаталықса — 13—16 см, тұрғы туралы,
- құзы — тұқ зангори;
- құрғаты — чуқур ва кенг, она құёнда бальиан түши анжа яхши намоён бүлдиб туралы;
- танасы — тигиз, узуңчоқ, бирок флангиринг нисбатан бирмунча ийигичоқроқ;
- орқасы — узы ва энли, бел-думага қисми кенг, сат-рисе дум— думдық;

- тырык кезини — 4,6—5 кг, бальиан 7 кг ва ундан ошади;
- тасаныннг узуңлиги — 57 см гача;
- құрғатыннг айдаасы — 37 см;
- она қуён сүтдорынги — яхши;

- оналик сифатлары — акъо;
- бир туыншдаги қуёндарларинг ұрғаша сонн — 8—9 та;
- тез етилшини — ұрғаша;
- оуқаша талаби — ұрғаша;
- 2 ойында ұрғаша кезин — 1,7 кг, 3—3,5 ойында — 2,6 кг,
- сүйтанда түншт чыкыши — 56—59 фойга;
- ранги — құқ— хаворанг, оң— тұқ туслар билан фарқла-нади;

— пурғашада құта ташланадиган зонал түси — юнг ости сымларсыз оң;

— Жун қолдмн — ұта ятпировичи силлик, қалин, юмшок, мурапан. Вена зангори қуёндаринг терисини котик (денгиз музунги) терисига ушатиб махсулот яратишда фойдаланылади.

- рангиди алиохиди белгилар — оқарган жойлар ва қора тукларингт ийүңлиги;
- зотинг ұагта хос камчиликлары;
- қомати — заиф;
- ранги — бир текисиде эмас. Қора лотлар билан мураккаб-ланади;

— гаша суықлары — заиф.

Қора-қуңгир. Уинбу зот 1948 жылда қора-қуңгир тулки мұнысига ушатиш ууун махсус етилгиритан ва шу том онай атылган. Қатингирингта оқ великан, флангир ва вена зангориес жотларинан фойдаланылган. Жуда қалин мұйнас билан ақралиб туралы, бошқа жотлардаги қуёндарга тақ-қосалында энг қалин мұйнали хисобланади.

Зотта хос белги ва сифатлары:

- құлоқлары — энли ва узын, 18 см гача;
- боши — йирик, бесунақарок;
- орқасы — тұрғы, узын, энли, думага қисми яхши ифо-даланган;
- құзлары — жигарранг;

- кўкраги — чуқур ва кенг;
- танаси — бакушон, чуқуқ;
- ости — тўри, узи, йўзи;
- тирик вази — ўртача 5 кг, бозиларини 3,6 кг дан 6,5 кг чини ташкил этади;
- танасининг узунлиги — 61 см;
- кукрак айлаласи — 37 см;
- она кўнининг етдорлиги — юқори;
- оналик сифати — жуда яхши;
- бир болаликлари кўчаларининг ўртача соли — 7—8 та;
- тез етилиши — яхши;
- оуқатга талаб — яхши;
- 2 ойликларининг ўртача вази — 1,6—2 кг, 3—3,5 ойликда — 2,7—3,3 кг;
- сўйганда гўшт, чиқиси — 55—58 фоиз;
- ранги — тўқ кўнгир;
- Пуфлаганда кўзга ташланган зонал туслари — ўсувчи юнглари бир оз остидан оқарган, ёнбошидаги остки юнглари зонар туста эга — ости — кўкмигир-кўларанг, сўнгра сарғиш-кўнгир, узи — қора;
- юнг билан қоплангани жуда қалин, майин;
- рангидати алоҳида белгилар — боши ва орқасида қора, ёнбошида қора-кўнгир.

Қора-қўнғир зотли қўн

Зотта хос камчиликлари:

- тавда суяклари — заиф;
- ранги — темирермон-қўларанг, чуқки у фанлар ва кўларанг беланга хос наслик рангининг тиркюбн қисмин берган.

Қўнлар маълумки, қора-қўнғир қўнлар кенг миқёсда, қўнғирлишта молаштиришдан зотлар билан жуда яхши қўнғирлиги ва бу борда ажойиб насл беради. Масалан, қора-қўнғир каллифорни еки янги эланида оқ зотлари билан қўнғирлиш дуратай қўнғалар тирик вази 12—15 фоиз, қўнғирлигини 9—11 фоиз ошади. Насл олишларида қўнғалар танасининг сифатини ошириш мақсадда бу зотдан фойдаланиш унбў зотни янада жозибдор қилиди.

Қапалак. Бу зот айтида, 1987 йилда, Англияда урғитиб, уннинг манзарали кўриниши тўфайи тез орада бутун Европада ва бошқа қитъаларга тарқалди. Хозирги вақтда узоқсон-дан энг янги зотлар: француз ва немис қапалаклари, рейн ва Чехословак чипорлари, француз оқ хоҳотлари вужудга келди. Лекин бу зот ўз номини ўзига хос чипор ранги учун эмас, балки қўнғирлигини доғини қапалакка ўхшашлиги тўфайи олади. Россияда "қапалак"лар ҳозирда кам, шунинг учун унги ун фермаларида қўнғирлиги қийин бўлиб турибди.

Қапалак зотли қўн

Зотта хос белли ва сифатлари:

- қўлоқлари — ўртача, тўри;
- боши — ўртача, думалоқ шаклда, эркакларига — ийрикроқ, она қўнғалариники бирмунча чуқуқроқ;
- кўкраги — чуқур ва кенг, баъзиларида кичикроқ тўш бўлади;
- танаси — барча жойлари бир хилда йўғон ва бакушат, бир оз чуқуқ.

— орқаси — чуңик, кенг, бир оз аркенмон, саргисеи кенг, юмалоқ;

— тирик вазни — 4,5—4,8 кг;
— танаһининг узунлиги — 54—56 см;
— куңрак айланаси — 37 см,
— оға Куёнининг еудорлиғи — ичли;
— онаһиқ сифати — аяло;
— бир туғишдаги Куёнчаларнинг Уртача сонн — 8 донга;
— озуқата таллиб;
— 2 ойыққа Уртача аяһи — 1,8 кг, 3—3,5 ойыққа буғалда — 2,7 кг;

— суйғалда туғи чикши — 53—55 фонт;
— ранги — асодий фонг— оқ, унинг ҳар жойига ҳар хил

рангдаги пигментли юлг уластқалари
— юнли қоллаһи — бир текисла, анча қалли, эшдуюмачи,

товланууча, ҳисқа, сийпаһағалда қуюқлиғи сезилади;
— рангидеги алоҳида белгилари — ҳар бир куёнининг агро-

фида буғни, буғни, куёноқлардаги расмларга туташмаған
тир айлана қора ҳошия, лүңжида еимметрик пигментли

уластқалар; қоқ елка томонда, думининг учидан Куён-
ниниң талиғача — эни 3 см ли узлуқсиз қора йуа, думининг

ости — оқниң туслар қоллаған.
Зотта хоё казичилар:

— танаһи — бирмунча қисқа;
— куңраги — қатта түшли;

— тириноқлари — қора;
— туғида — еибөшидаги қора йўннинг доғ билли арла-

шиб кетганилиг; қўзи атрофидаги ҳөпишларнинг узлиб
қолиши.

"Қаһалақ" зотли Қўнлар ташқи қўриниши сифатла ба-
ҳолаш Европа чамлақатларида қабул қилинған махсус шқалда

буғича балл асосида амағла оширилади.
— ууғуһий қўриниши ва ривожланиши — 20 балл;

— тирик вазни ва уғиш — 10 балл;
— муһияһининг сонн — 20 балл,

— ранги — 15 балл;
— боғлағи, қўзи, Куёнлидаги доғли расмлар — 15 балл;

— танаһидаги доғли расмлар — 15 балл;

— қолдиһиһи — 5 балл;

— Аһим — 100 балл;

"Қаһалақ" зотли Қўнларни қўһайтирип бораһида улақан
онлар қилимоқта.

Хоһирда амағла оширилаётған еиповлар, айрим генетик
ламөһилликлардан хоһи буғмаса-да Куёноқлар-хаһасқорлар

уғишда қўһикшишлар орғиһи бормоқта.
Руч мәриһери. Зот 1940 йилда заһтори шиһишала на руч

оғууларн җағла маҳалли қўһ рангидеги зотсиз Қўнлар
интроседаһиған буғса-ла, бироқ қўшт бериши муһна беридаги

сифати ҳам куёноқлар хаһасқорларда мардсига қизқикши
улағмоқли. Марлер сўзи тарғимала, "Суһсар" деган аяв-

донн билдирилади. Дарғаққоғат, ушбу зотдаги Қўнлар териси
суһсар муһияһиға жуға ўшаб кетали.

Руч мардери

Зотта хоё буғлап белгилар на сифатлар:

— Кулоқлари — уңчалик уғуи аһас;

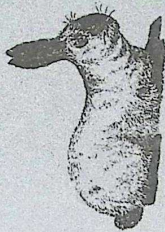
— боши — қичиксрок, юмалоқ;

— куңраги — кенг, түшсең;

— танаһи — тигиз, қалта;

— түзелиши — бақуһат;

— орқаси — қисқа, гўри ёки бир оз арқсимон;
— танаси узунлиги — 50 см гача;
— тирик вази — ўртача — 3,8 кг, айрим пайтларда 6,4 кг гача боради;
— ўртача вази: икки ойликда — 1,6 кг, 3—3,5 ойликда — 2,1—2,5 кг;
— кўкрак айланаси — 34 см;
— она кўёниги сутдориғи — яхши;
— бир туғишдаги кўёнчалар ўртасида соғи — 7—8 дона;
— тез етилиши — ўртача;
— озуқадан таллаби — ўртача;
— сўйганда чиқарилган гўшти — 55—60 фоиз;
— ранги — тўқ-жигарранг ва оқ-жигарранг;
— жун билан қопланиши — жула қалин, қайишқоқ, элас-
тик, товланувчан;
— жун билан қопланиш зиглиги — 1 см² да 22—24 миллион;
— жундани айрим белгилар — қўлоғи, думи, пинжаси;
тўқшутқ, бирмунча гўкўроқ;
Зотнинг ўзига хос халқчиласлари,
— таа — майда;
— кўкраги — чуқур эмас тор;
— жун билан қопланиши — бир мунча очроқ ёки бирмун-
ча қорароқ юнг тутамлари бўлиши;
— ранги — бир мида эмаслиги;
Зот қалқичликлари ҳозирча яхши ўрганилмаган, бу кўён-
лар майда турурлар бўлиб кўн қисқалирда қўлайтирилган
бўлиб, саноат ишлаб чиқаришда фойдаланилади.
Рус оқсусари. Бу зотдаги кўёнлар кичик жуссалари
билан фарқланади. У алча қалқим қўён зотлардан ҳисоб-
ланади. Зот Россияга Хитойдан олиб келинган. Зотнинг ва-
тани Химолдай (қўёнинг иккинчи номи — Химолдайлик).
Россиядан кўёнлар Полянага, Германияга, Англияга ва
бутун Европaga тарқалди. Рус оқ сусар — қумушранг зот-
даги кўёнларнинг қариндоши альбинос тур хилидандир.

Рус оқсусари

Зотнинг типик белги ва сифатлари:
— қўлоқлари — гўри турувчи, қалта;
— боши — унча катта эмас, юмалок шаклда;
— кўзлари — қизил;
— кўкраги — чуқур ва кенг, тўқсиз;
— танаси — тинч, эгли, йигинчоқ;
— орқаси — эгли, қалта, арқсимон;
— тирик вази — 3,5—3,8 кг;
— танасининг узунлиги — 51 см;
— кўкраги айланаси — 34 см;
— она кўёниги сутдориғи — юқори даражада,
— бир туғишдаги кўёнчаларнинг ўртача соғи — 8—9 дона;
— тез етилиши — яхши;
— озуқадан таллаби — ўртача;
— сўйганда гўшти чиқishi — 54 фоиз;
— ўртача вази: икки ойликда — 1,5 кг, 3—3,5 ойликда — 2,5 кг;
— ранги — тоза оқ, кучин товланган;
— пуфлаганда кўзга ташланган лопал ранги — йўқ;
— жун билан қопланиши — қалин, эич, товланувчи ва
— эластик;

— рангнинг алоҳида белгилари — қўлони, тумшуги, пан-
жаси ва думининг учи жигарранг-қўнғир ёки қора.
Зотта хос калачиқлари:

- ранги — пшмент доғлари мавжудлиги;
- тузиллиши — ҳамсемиз;
- танаши — ортиқча кучли, бунинг натижадада қўнча
оқ великандар билан чатишиш чоғида зотта хос белгилар
йўқолиб кетади.

Рекс. Бу зотдаги қўёнлар 1910 йилда Францияда уришти-
рилган, Россияга Германиядан келиб келган. Катта юнги би-
дан фарқланади, у катталиги жиҳатдан деярли момиқа
тегилашиб қолади, шу туфайли қўёнлар бахалат кўришиш
касб этади. Ушбу қўёнлар мўйнасида қўнча дешиш му-
шугининг сохта териси сифатида фойдаланилади. Бу зот
хаваскор қўёнбоқарлар орасида кенг оммалашган.

Рекс зотли қўён

- Зотнинг ўзига хос белги ва сифатлари:
- тузиллиши — майин;
 - тазла суяклари — позик ва енгил;
 - қўлони — ўртача;

бони — катта эмас, бир оз қўнчоқ шаклида;
кўнраги — чуқур, эниёи, кураклари билан кесишган ва
оғирроқ бўлади;

танаси — қўнчоқ қисмга томон торайган;

оёқлари — нитиқча;

орқаси — узун, кетма-кет этикларини мавжуд, сатриси —

100;

парик вази — 3,8—4,5 кг;

танасининг узунлиги — 40—54 см;

кўрак айланиши — 30 см;

она қўён сўтлорлиги — яхши;

бир туғишдаги қўёнчаларининг ўртача соли — 5—6 дона;

тез етилиши — ўртача;

оуқига талаби — ўртача;

ўртача вази: 2 ойликда — 1,7 кг, 3—3,5 ойликда — 2,2—

3 кг;

сўйилганда гўшт чиқилиши — 58—60 фоиз;

ранги — рекс уричилишан зотга қараб, рексларнинг бир
неча тип мавжуд, 20 дан кўпроқ рангтагилари бор — рекс
ангори, рекс — шийишда, рекс — отсарик, рекс — мал-
ла, уч рангли, қора ва ҳоказо; қўнчига оқ, қора, кўк, жи-
гарранги рекслар учрайди;

— юнг қопламнинг алоҳида белгилари — мўйнасида қўн-
чанин юқилиши, катли ва тиватли юнтининг узунлиги бир
хиллиги — бу гўё мўйнаси қайчиладангадек таласурот қол-
дириши;

Зотнинг ўзига хос калачиқлари:

- юнг билан қоплангани — қорнилати, жазилати, гарда-
нилати ва дувиляги териларининг ҳар хиллиги;
- юнг қоплами узунлиги ва қалинлигининг — бир хил
эклишти.

Голланд зоти. Ушбу зот Россияда ўттиз йиллар муқаддам
пайдо бўлади. У 150 йиллар аввал Голландияда уричилишган.
Ушбу зотли қўёнлар унча катта бўлмаган ўлчамлари, кўп

— рангнинг алоҳида белгилари — қўлоти, тумшуги, тил-
жади ва думининг учи жағаранг-қўнғир еки қора.

Зотга хос камчиликлар:

- ранги — лигмент доғлари мавжудлиги;
- туянлиги — хомсезлиг;
- танаси — ортиқча кучли, бунинг натижасида қўнғич-
оқ великандлар билан чатишиш чоғида зотга хос белгилар
йўқолиб кетади.

Рекс. Бу зотдаги қўёнлар 1910 йилда Францияда уришти-
ланган, Россияга Германиядан кийин келган. Катта юнги би-
дан фарқланади, у катталиги жиҳатидан деярли мохикка
тегнлашиб қолади, шу тўғрисида қўёнлар баҳмал кўриниш
кабб этилади. Ушбу қўёнлар мўйинасида қўнғичча денгиз му-
шунининг сохта териси сифатида фойдаланилади. Бу зот
хаваскор қўёнбоқарлар орасида кенг оммалашган.

Рекс зотдаги қўён

Зотнинг ўзига хос белги ва сифатлари:

- тузилиши — майин;
- тавда суяклари — нозик ва енгил;
- қўлоти — ўртача;

бони — катта эмас, бир оз қўнғичоқ шаклда;
қўнғичаги — чуқур, энеси, кураклари билан кескишган ва
ёнироқроқ тушиб;

танаси — қўнғичоқ қисмга томон торайган;
оёқлари — илпичка;
орқаси — узун, кетма-кет этикларни машжуд, сағриси —

109.

тарик вазири — 3,8—4,5 кг,
танасининг узунлиги — 40—54 см;
қўнғичоқ айланаси — 30 см;
оёла қўён еттидорлиги — яхши;

бир тутишдаги қўёнчаларининг ўртача сони — 5—6 дона;
тети етилиши — ўртача;

оукага таллаби — ўртача;
оукача вазири 2 ойликда — 1,7 кг, 3—3,5 ойликда — 2,2—
3,3 кг;

қўйилганда гўнғ чққши — 58—60 фонт;
ранги — рекс уриштилан зотга қараб, рексларнинг бир
неча типни машжуд, 20 дан кўпроқ рангларидан бир — рекс
мангори, рекс — шиншилла, рекс — олсарик, рекс — мал-
да, уч рангли, қора ва хоказо; кўпинча оқ, қора, кўк, жи-
гаранги рекслар учрайди;

— юнг қопламанининг алоҳида белгилари — мўйинасида қат-
ламнинг йўқлиги, калги ва тивити юнгиинг узунлиги бир
хиллиги — бу тўе мўйнаси қайчилангидек таассурот қол-
дилади;

Зотнинг ўзига хос камчиликлари:

- юнг билан қоплалиши — қориндаги, жағидаги, тарда-
нидаги ва думидаги териларнинг ҳар хиллиги;
- юнг қоплами узунлиги ва қалинлигининг — бир хил
қилиниги.

Голланд зоти. Ушбу зот Россияда ўттиз йиллар муқаддам
пайдо бўлади. У 150 йиллар аввал Голландияда уриштиланган.
Ушбу зотли қўёнлар учча катта бўлмаган ўлчамлари, кўп

оука талаб этимаслиги, пясинлик ишарига жула кулайлиги билан ажралиб туради.

Зотта хос булган белги ва сифатлар:

- кулоклари — кыска, тик туруучи;
- боши — калта;
- кураги — чукур;
- танаси — кенг ва калта;
- оркаси — калта;
- уртача вази: 2 оилка 1,1 кг 3—3,5 оилка 1,6 кг;
- тирик вази — 2,5—3,5 кг;
- танасининг узунлиги — 50 см гача;
- курак айланы — 34 см;
- она куешининг суздорлиги — яхши;
- бир куйайлыкта куешларнинг уртача сони — 7—8 дота;
- тез сицилиши — уртача;
- оукага талаби — юкори;
- суянганда гүшт чиккыши — 52 фонт;
- ранги — ола — чипор, хар хил варьянларга йул куйили;
- юнг қопламаи — қаллиг, элистик, яхши товланали;

Голланд юпи

рангидати алохула белгилер — рангнинг қимматли ва-рангилари: боши, танасининг олд қисми, олд оёклары ва орка пажжеси то сакран буйинига қадар — оқ; танасининг орка қисми, кулоклари, икки чакеси — қура.

Зотта хос булган халқчилклар:

- куешлиши — хомсемиз;
- оёклары — илгичкалаган, қийпайган;
- курак-айланали. Уртача катталикдаги зот. Муйна беруучи зот оилка 1880 йилда Англияда урчирилган. Санот микёсда кулайлирида фойдаланилмалли, фақат ҳаласкор-қуёбоқарлар фермасида учурилади. Унбу зотдаги куён гўшти парҳез-боллиги билан ажралиб туради. Териси муйна буюмлар ти-инида кенг фойдаланилмалли.

Қура айланали зоти

Зотта хос белги ва сифатлари:

- кулоклари — калта;
- боши — калта;
- кураги — чукур;
- танаси — кенг ва қисқа;
- оркаси — калта;
- тирик вази — 2,5 — 3,5 кг;
- танасининг узунлиги — 50 см гача;

- кўрак айланаси — 30 см;
- она қуёнинг сўтдорлиги — юқори;
- бир туғишдаги қуёнларнинг ўртача сон — 7 — 8 дон;
- тез етилиши — яхши;
- озиққа тасби — юқори;
- ўртача вази: 2 ойликда — 1,3 кг, 3 — 3,5 ойда — 1,8 кг;
- сўтганда гўшт чиқishi — 50 фойз;
- ранги — қора-алаһна: боши ва қулоғи ҳамда орқаси сарғиси — қора; бошининг пастки қисми, кўкраги, қорни бегининг ички томони — сарғиш;
- юнг қоплами — эластик, қалин, майин, жуёла товлайвчан;
- рангининг алоҳида белгилари — кўз атрофи сарғиш хошйили, думининг ости ҳам сарғиш рангда, думининг тепа қисми — қора.
- Зотта хос кауңисликлари.
- тузулиши — заиф;
- оёқлари — заиф, қийиш;
- ранги — унга хос бўлмаган жойларда бастартиб қора ва сарғиш доғлар.

Олмадон зотли қуёи

Олмадон. Бу зот 90 йилга муқаддам Германияда таъанила ва нефа зангари зотларини чапиштириш оқибатида олинган. Фақат ҳаваскорлар фермаларида тарқалган, саноат тарзида

олинган, чиқариш йўла қўйилган, чунки генетик материал олингандаги туғайли пасткилик ишлари имкониятларини кўрсатиради.

Бошининг хос белги ва сифатлари:

- қулоқлари — ўртача, гўри;
- боши — катта эмас, овалсимон, бурни томонга бир оз қўйилган;
- кўраги — чуқур кенг;
- таъаси — тигна, йилғичоқ;
- орқаси — калгалашган, бир оз арксимон;
- орқаси вази — 4 — 4,5 кг;
- ўртача вази: 2 ойликда 1,5 кг, 3 — 3,5 ойликда — 2,1 кг;
- таъасининг узунлиги — 52 см гана;
- кўрак айланаси — 34 см;
- она қуёнинг сўтдорлиги — яхши;
- бир туғишдаги қуёнларнинг ўртача сон — 6 — 7 дон;
- тез етилиши — яхши;

сўтганда гўшт чиқishi — 55 фойз;

- ранги — оя бипафаранг тус уйғуланган оя зангори;
- юнг қоплами — ўртача қалинликда;
- рангининг айрим белгилари — оёқси қонглар зинал рангда ая, қорни — оқши рангда.

Шиншилла. Ушбу зот бир вақтнинг ўзида икки давлатда — Франция ва Францияда уриштилган. Бу зотнинг териси дунёда энг қимматли, чиройли ва келадиган хисобланган Чили шиншилла камбурчусининг мўйнасига ўхшаб кетади.

Зотта хос белги ва сифатлари:

- қулоқлари — унча катта эмас;
- боши — ўртача;
- кўи — жигарранг ёки зангори;
- кўкраги — кенг, тўпи заиф ривожланган;
- таъаси — ўртача узунликда, тиги, хушбичим;
- орқаси — тўғри, баъзан бирмунча арксимон;
- тирак вази — 3 — 4 кг;
- тана узунлиги — 43 — 50 см;
- она қуён сўтдорлиги — яхши;

- уртача вазни: 2 ойликда — 1,2 кг, 3 — 3,5 кг;
- бир туинидаги кўеңаларнинг уртача сони — 7 — 8 донда;
- тез етилиши — юқори;
- озуқата талаби — юқори;
- сўйганда гўшт чиқishi — 54 фоиэ;
- ранги — кўмушранг — кулранг — зангори;
- юнг қоплами — қалин, тигиз, эгилувчан;
- рангидаги алоқида белгилар — орқа ва ёнбошида — тўқинеймон қора йул — йўл, лўм — оқ оралган қора;

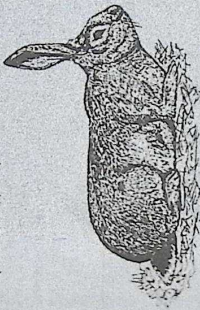

Шинишала золотий кутен

Москва шинишласи. Москва шинишласини олишда оқ ведикан ва шинишала эголларидан фойдаланилган. Урчигинида куяйирилган олиқсатилирининг алоқида режимидан фойдаланилган.

- Золта хос белги ва сифатлар:
- Кўлоқлари — уртача;
- боши — унча катта эмас, янгичок;
- кўкраги — кенг, яхши ифозаланган;
- танаси — чуқик;

- орқаси — тўғри;
- тирик вазни — 4,5 — 6 кг;
- тана узунлиги — 53 — 62 см;
- кўкрак айлани — 33 — 40 см;
- опа кўенининг егулдорлиги — яхши;
- бир туинидаги кўеңаларнинг уртача сони — 8 — 9 донда;
- тез етилиши — юқори;
- озуқата талаби — юқори;
- уртача вазни: икки ойликда — 2 кг, 3 — 3,5 ойликда — 4 кг;
- сўйганда гўшт чиқishi — 55 фоиэ;
- ранги — бир оз кўмушранг-зангори;
- юнг қоплами — қалин, тигиз, эластик.

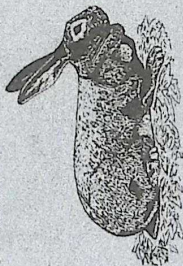

Москва шинишласи

Шинишала велкан. Вул кўмушрангликларни четштириши оқ ва билан чиқарилган жот бўлиб, уларнинг тиниқроқ турмушшур. Узининг бу тиниқ рангини наслига барқарорлик билан утказди.

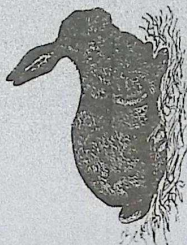
- Золта хос белги ва сифатлари:
- Кўлоқи — катта, эгли, узунлиги 18 см гача боради;

- боши - ўртача катталикла;
- куқраги - кенг, тушли;
- танаси - буюкват чуңик;
- орқаси - теңге, дум томонга яхши юмалдоқлигиб кетган;
- тирик вази - 5-8 кг;
- танаси узунлиги - 67 см;
- куқрак айланаси - 36 см;
- она кўёниниң сүтдориғи - яхши;
- бир туққанла қўёнлариниң ўртача соғи - 8-9 донга
- ўртача вази: 2 ойликда - 1,9 кг, 3-3,5 ойликда - 2,3-3,2 кг;
- тез етилиши - юқори;
- сўйганда гўнғ чикши - 56 фогз;
- ранги - очик, юнг учи қора;
- юнг билан қопдаллиши - қалин, тигиғ;
- рангидлиги айрим белгилар - тола қора тоқланувчи буда-ли яхши ривожланган.

Шинилла аслик

Буду кумушсмон зот. Ута чиройли мўйинаси билан ажра-диб туради. У турли ёзулик тасвирда рангиниң умуий фонни узлартири хуёсаятига эга. Юнги тоҳ қора, тоҳ кумушранг тусла жипселанади.

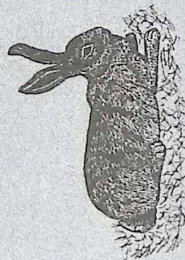
Буду кумушсмон зот

- баша хос белги ва сифатлари:
- кулоқлари - эши, 18 см гада узун;
- боши - юмалдоқ, унчалик катта эмас;
- куқлари - кулоқлари - зангори ёки жигарранг;
- куқраги - чуқур, яхши ривожланган;
- танаси - тигиз, чизик;
- орқаси - тўғри, кенг;
- тирик вази - 5-8 кг;
- танасиниң узунлиги - 58-67 см;
- куқрак айланаси 32-38 см;
- она кўён серуғлиги - юқори;
- бир туққанла қўёнлариниң ўртача соғи - 7-8 донга;
- тез етилиши - яхши;
- озуқата талаби - ўртача;
- ўртача вази: 2 ойликда - 2 кг, 3-3,5 ойликда - 2,8 кг;
- сўйганда гўнғ чикши - 52 фогз;
- ранги - кумушранг фонда, юнгиниң остки ва устки қисмлари қора;
- юнг қоплами - қалин, эластик;

SDVU Anborot-
resurs markazi

Inv No. 8p33458.

- рангининг алоҳида белгилари — бутун танаси бўйлаб узига ҳос түр (вузд) тарқатган;
- Зотининг узига ҳос камчиликлари:
- қорни — остилан;
- орқаси — буктаган;
- кўкраги — заиф ривожланган, айланаси 26 см дан кам;
- сарғиси — кесилганек, остилан;
- оёқлари — илгичча ёни қўйилган;
- тешик вази — 4,5 кг дан кам (воёга етганлариники) ва 4 кг дан кам (8 ойликчалари);
- ранги — заиф түрли; мўйласини бутунлай қора кўрсатуви, ҳаддан тайқари ифодаланган түрли; қумушрангликнинг сарғиш түши; қорни, пайжаси ёки бошида оқ шишоналари бор; орқасида оқ юнг тутамлар учрайди.

Рус калпа юнгли зоти

- Рус калпа юнглиси. Ушбу зотнинг ажёллари — олатлагидек юнгли зот ва рекс зотини қўшни.
- Зотнинг узига ҳос белгилари ва сифатлари:
- қўлоқлари — 16 см гача узунликда;
 - боши — калпа эмас;
 - кўкраги — чуқур, яхши ривожланган;

- танаси — чўзилган;
 - орқаси — текис, юмалоқланган;
 - тешик вази — 4 — 6 кг;
 - танасининг узунлиги — 60 см;
 - кўкрагининг айланаси — 36 см;
 - оёқ қўйининг етдорлиги — юқори;
 - бир қўпайишда қўёнчаларнинг ўртача сони — 8—9 тона;
 - тез етилиши — ўртача;
 - оуқутга таллаб — юқори;
 - ўртача вази, 2 ойликта — 1,6 кг, 3—3,5 ойликда — 2,2 кг;
 - кутганда туш чўқishi — 53 фолг;
 - юнг қоплами — юмшоқ ва зич;
 - ранги — ҳар хил: түрли-қувишсимон, қора — қўнгир, қумушсимон, олмаҳансимон, жигарранг;
 - оёқда ранги пуфланганга қўта ташланган, ости ки юн-юли бошқа зотларикига нисбатан анча қалға.
- Марикусимон.** Ушбу зотни қўёнлар энг аввало ўзининг ранги билан ажойиб. Қўёнлар қиройли қўнқимир — бу қўнқимусимон мўйнали бўлиб, қора оқ ёки ўртача түста эга. Рангига ҳос белгиси — ёнбоши ва орқа суяги бўйлаб қора рангига тўқинсимон йўл-йўли маъжуд бўлиб, у терига қармлар кўринишини беради.

Денга мўшусимон зоти

- Денга мўшусимон. Бу зотдаги қўёнлар қўсқа юнглилар.

га таалдуки бүлүб, улар ок тивигиларин киска юндө жипчилер билан чагитириши натижесинде етиштирилди. Деңгиз муштусимон Күйларнинг мүйнаси етлик ва ишлек маани, шунин унут уларнинг остки юнглари хам деярли шундай ийгилик, майин ва тивитли.

Мүйнасининг сифати — муздак вокори, мүйнати күйшима ишлов берип талаб этилмайди эки деңгиз муштуникига сохта ухшашти шарт эмес.

Ушбу зотли Күйларнинг бир неча хил түри мавжуд бүлүб, мүйнасининг ранги унга хосияти билан фаркдалади: кара, ок, зигори, сибир араси рангилар, түрлү кумушсимон, кара-кунгир ва туз жигаранг хиллари мавжуд.

Деңгиз муштусимон Күйларнинг тирик вази 4 — 5 кг тини ташкил этади.

"Алкас". Бу зотли Күйларнинг фаркдалуучи белгиси — бутунлай кара рангилар. 1916 йылда Германияда етиштирилди. Тирик вази — 3 кг атрофида.

"Таана". Бу зотли Күйлар тамаки" леб хам аталади. Уларнинг ранги сүвсир рангига жула ухшаш, чиройли туз жигаранг туседа.

Киммөтлү мүйнасида ташкари "таана" Күйларидан яхши сифатли гүлг олинади. Онда-күн бир тузканда 6 талам 10 талам болайди. Етук күн вази 2 — 3 кг ни ташкил этади.

"Япон". Ушбу зот Венгрияда ёнвои зотдаги Күйни уи Күйлар билан чагитириши натижесинде етиштирилди. Күн уи хил — кулранг, кара ва сариқ рангилар мүйнага эга.

Япон зоти

ГҮШТБОП ЗОТЛАР

"Фландр". Фландрлар ёки Бельгия есикиларини 400 йил олдинда бу номдаги вилоятда етиштирилган. Бу жула калити ошб олардан хисобланади. Кўпинча бу жониворлар мүйнасининг деңгиз мушти, кундуз, кентура ва бошқа хайвонларнинг терисига ухшатиб муҳсулотлар тайёрлашда фойдаланыладилар.

Фландр зоти

Юнга хос бўлган белги ва сифатлар:

— кулоқлари — түпри, узун ва тигиз;

— боши — катта;

— кўкраги — чуқур ва кенг;

— таласи — узун;

— оркаси — түпри, баъзан арксимон;

— тирик вази — 6,7 кг, баъзан 9 кг га етди;

— таласининг узунлиги — 67 см;

— оша Күйнинг етларанги — юқори;

— уртача вази: 2 ойликда — 2 кг, 3 — 3,5 ойликда — 3 — 3,5 кг;

— бир тувидаги Күйчаларнинг уртача соми — 12 талам;

— тез — етилиши паст;

— озукага талаби — юқори;

— суйинида гүлг чиқини — 54 фойз;

— рани — хар хил. Күйга (агуи) хос, сариқ — кулранг,

кентурага хос — туз кулранг, темир — кулранг.

— пудласанга кўча ташланган зонал ранги — туралач
тўқ кўкдир — кутранг момик;
— юнг қоллами — узун, зич, қалин;
— рангининг алоҳида белгилари — пирюкларининг ранги

юнг рангига монанд бўлиши керак.

"Янги Зеландия олмақони". Бу зотни етиштириш учун Ян
гизеландия қизил зотлари билан фландр зотли қўёнлар ча
тиштирилган. Бу зотнинг гўшт сифатлари ерқин намоян
бўлиб турганлиги бокс учини "қуён шароли" деб аташди.
Шарол деб номланувчи қормоқ зотга нисбат бериб шун
дай аталган. 1910 йилда АКШда етиштирилган.

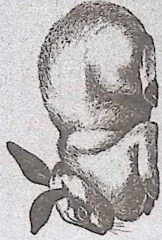

Янги Зеландия олмақони

Зотга хос бўлган белги ва сифатлар:
— қўёқлари — ости йўгон, қалта, тик туради;
— бўйини — жула қалта бўлиб, бутун танаси бўйлаб тўғри
чиқиб ҳосил қилади; урғочи қўёнлар учун қишқроқ бак
бақа хос
— бошини — юмшоқ, қалта эмас;
— кўкқарти — чуқур ва йиғинок;
— танаси — қалта, тўғри ва элли;
— пирюк вазили — ўртача 4,5 кг, урғочиларники — 5,4 кг тава;
— танасининг узунлиги — 47–50 см;

кўкрак айлаеси — 35 см;
опа — қўённинг сўгдорлиги — жула юқори;
бир тушдаги қўёнларнинг ўртача сон — 8 — 10 дона;
тез етилиши — юқори;
оуқалга таллаби — юқори;
ўртача вазили : 2 ойликда — 2,7 кг, 3 — 3,5 ойликда — 3 кг;
сўйганда гўшт чiqиши — 52 — 58 фоиз;
ранги — соф оқ;
юнг қоллами — қалин ва тигиз.

Зотга хос қалмчиликлар:
тузиллини — хонсезлик;
териси — буришган;
танаси — ҳалдан эида қалта, елкасида ориқчи ё бўлади.
"Калифорния". Ушбу зот АКШда Янги Зеландиянинг оқ
роқ оқ сувар ва шиншелла зотлари қўёнларини чаптири
риш натижасида зотлаган. Россияга 1971 йилда Анг
лич ва Венгриядан келтирилган. Хаваскор қўёнчилик ҳўжа
наларида жула кенг тарқалган.

Калифорния зоти

Зотга хос белги ва сифатлар:
— қўёқлари — жула қалта, йиғинок, тўғри-тўғри;
— бошини — енгил;
— кўкқарти — кенг ва чуқур;
— танаси — муқтасиб ривожланган, йиғинок, муқсулда
ри яхши намоён бўлиб туради;

— орқаси — қалта ва кен белт — думгаза қисми кенгайиб кетган, саргисч — юхалоқ;
 — тирик вази — 4,5 кг;
 — танасининг узунлиги — 54 см;
 — кўрак айланаси — 36 см;
 — она кўсининг суздорлиги — юқори,
 — бир туққанлиги Кўёчаарининг ўртача соғи — 8 — 9 дона;
 — тез етилиши — юқори,
 — озуқата талаби — юқори;
 — ўртача вази: 2 ойлик — 1,9—2,3 кг, 3 — 3,5 ойлик — 2,7—3,4 кг;
 — сўйганда гўшт чиқishi — 56 — 60 фоиз;
 — ранги — оқ;
 — ранг қоплами — қалч, зич, товланувчан;
 — ранг қоплами алоҳида бетишар — қўлоғи, думининг учи, панжалар ва бурни янгиларинг түсда.

Зотта хос камчиликлари
 — гавда суяклари — нозэк;
 — туянлиши — хомсеми.

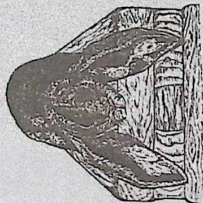
"Норжик". Норжик этан Кўёнлар фаилдрларини бошқа зотлар билан чағиштириб натижада олинган. Улар тўқ кулранг ёки кулранг ранга эга. Жуда тез етилиши билан ажралиб туради, 6—7 ойликдаёқ яъно дарахали гўшт бера бошлайди. Етигандлари 1—6 кг гавда вағига эга бўлади.

"Ингиз қўи". Ушбу этанги Кўёнлар Англиядан келиб чиққан деб ҳисобланади. Уларнинг асосий ажратиб турувчи бел-тиқинлар ҳам мавжуд. Эсини асосий ажратиб турувчи бел-тиқин — ослиб қолган қата қўлоқлари.

Зотта хос белликлари эг аввало эни 17 смга, узунлиги 71 см гавда боралиган қўлоқлар қирғили, ости ҳам кенгайиб бориб илтиқалашиб кетди. Қўлоқларининг ўрта қисми жуда кен бўлиб, учи яхалоқ.

Қўлоқларининг узунлиги Кўёнлар сақсанадиган жой ҳарорати боғлиқ, дея қайд этилади.

"Ингиз қўи" дари салм-қети вағига — 9 кг гавда, ҳатто 12 кг гавда боради

Ингиз қўи

ТИВИТБОП ЗОТЛАР

Бундай зотдаги Кўёнларни фақат тивити учун қўлайтирмас деб ўйлаш нотўғри. Улар, шунингдек, хуш таъмли гўшти ва қimmatли тери ҳам берадилар. Бироқ тивит чiqинчи туғилса тургани, шу бонс ҳам ўз номларига эга бўлишган.

Уларнинг юнг қопламлари асосан тивитли юнглاردан ташкил топиб бўлиб, 92—96 фоизини ташкил этади. Бунда ост-ян юнглари узунлиги 29 см ва ушдан кўпроқ бўлади.

Россия энг кўп миқдорда асосан оқ ва оқ тулки зотларини фойдаланиб, жаҳонда етакчи ўринда турлади.

"Анор". Анор зоти — Россия учун ноб бўлиб, у илгари ҳам елп тарқатмаган эди. Европа мамлакатлари орасида Франция анор Кўёнларини парварилаш борасида биринчи ўринда турган, Чехияда бу Кўёнлар камроқ. Ушдан кейин Польша, Венгрия турлади. Анор тивитини энг кўп иш-дан чиқарувчи Хитой бўлиб, йилга жаҳон бозорига 7 — 8 млн тонна тивит етказиб беради.

Анор Кўёнларининг ватани Туркия бўлиб, у ердан 1723

йилда Англия денгизчилари Европача келтирилдилар. Россияда ангор қўёнларини парварилашга ва уларнинг маҳсулоти зоғларини еттиштиришга уриниш етарли натижа бермади

Ангорка зога

- Зотга хос белги ва сифатлар;
- қўлоқлари — калта, тўғри турлади;
 - боши — ўртача катталикда, юмалоқ шаклда,
 - кўкраги — учаллик чўқур эмас. тўш даярли йўқ;
 - танаси — йилгичок;
 - орқаси — кенг, бир оз арқсимон;
 - тирик вази — 2,5 — 4 кг, ўртача — 3 кг;
 - танасининг узунлиги — 43 — 50 см;
 - кўкрак айланаси — 35 — 37 см;
 - она қўён сутдорлиги — учга юқори эмас;
 - бир туғишдаги қўёнчаларнинг ўртача сони — 9—10 донга;
 - тез етилиши — ўртача;
 - озукага талаби — ўртача;
 - сўйтада тўшт чўқоши — 50 фонз;
 - ўртача вази: 2 оёликда — 1,1 кг, 3 — 3,5 оёликда — 1,4 кг;
 - ранги — турли тусда: зангори, қора, қулранг, оқ ва ҳоказо;

— тоғ қондами — илгичка, юмшоқ, майин, калин; тивити оғ вагининг узунлиги — 15 — 22 см; илгичка қисми — 13 — 14 см; тивити ўёиб кетган қўён қорли гуялагга ўхшайди; у юмалоқ шарсимон шаклга эга.

Ангор қўёнлари йилда 150 — 500 г, ўртача — 300 г тивити беринлари мўмкин.

Оқ тивитли. Ушбу зот ангор қўёнларини маҳаллий тивитли юзлар билан чагштиририш йўли билан олинган. Улар ўртача ҳолатда бўлиб, тивит маҳсулдорлиги борасида алча юзлари кўрсаткичга эгалар.

Оқ тивитлилар ангор қўёнларига нисбатан йирик, бироқ тивити ангориникига нисбатан даярлоқ.

Зотга хос белги ва сифатлар;

— қўлоқлари — тўғри, калта;

— боши — калта эмас, юмалоқ шаклда;

— кўкраги — тор, тўш йўқ;

— танаси — тигиз, бир оз калталашган;

— орқаси — кенг, юқорида бир оз букдлан;

— тирик вази — 3,5 — 4 кг;

— танасининг узунлиги — 54 см;

— кўкрак айланаси — 30 см;

— она қўённинг сутдорлиги — яхши;

— бир туғишдаги қўёнчаларнинг ўртача сони — 8 — 9 донга;

— тез етилиши — ўртача;

— озукага талаби — яхши;

— ўртача вази: 2 оёликда — 1 кг, 3 — 3,5 оёликда — 1,6 кг;

— сўйтада тўшт чўқоши — 50 фонз;

— ранг — соф оқ;

— юнг қоллами — тивити енгил, эластик, 95 фонзи 5

— сўйта 13 см гача бўлган тивитли юнглариан ташкил топган.

Ўртача маҳсулдор қўён йилда 350 — 450 тивит беради.

Бу кўрсаткиччи, озиқлантиришда интенсификни қўлда

— тоғ ҳолда йилда 600—650 г дан тивит олишга эришиб,

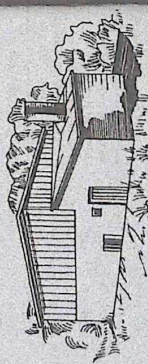
— йилда яхшилаш мўмкин. Авриқ қўёнлар йилда 1000 г гача тивит беришга қодирлар.

ҚҮЕННИ АСРАШ

Қўёнларни боқиб қўлайиришда муваффақиятга эришиш учун уларни асраш шароити энг муҳим аҳамиятга эга. Асраш шароити қўёнларнинг олдатилдек ҳаёт кечириши учун биргина мақбул микроклимат барпо этиш билан чегараланмай, шунингдек, санитария шароити, еритиш режими, қўёнхонада кислороднинг аъшиқ оқими, қўёнлар учун қўлда қатаклар ва яна кўпчилик омиллар бўлиши талаб этилади. Буларнинг ҳаммаси қўзда тутилиши зарур.

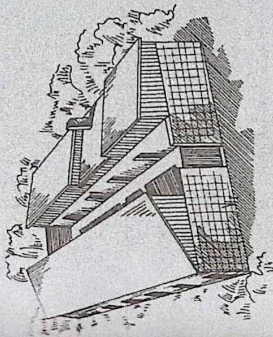
Қўёнхоналар

Фермада боқиладиган жониворлар сонига қараб ҳамма жинхатлари, шу билан бир қаторда санитария нормаларига асос қилиш мумкин бўлган қўёнларнинг номунавий лойиҳалари тавсия этилади. Кичиктрёк фермалар учун Л-80-12 лойиҳасидан фойдаланиш тавсия қилинади.

10 та она қўёга мўжалланган қўёнхона

Она қўёнлар микродори оғиб борган сайини бўлиқ қўёнхона етарли бўлмади қолади. Катта микродоридаги жониворлар учун ушундай моделдаги вариантлар ишлаб чиқилган.

100 та она қўёга мўжалланган қўёнхона

Қўёнлар парварishi қилиш билан фақат ҳаваскор қўёбдорлар шугулланмайдилар, кўпинча қўёнхоналар мактаблари, айниқса қишлоқ жойларида қўрилади. Мактаблар учун 10 та она-қўёга мўжалланган Л-85-12 қўёнхона лойиҳаси ишлаб чиқилган.

Бундай қўёнхона қўрилиши учун яшаш жойлари яқинида 10 х 40 м ўлчамдаги участка керак бўлади. Участкага еруласиз, фойдаланилмайдиган чорбоғи бўлган бир қаватли бино — қўёнхона, шунингдек пичан, ўтин ва чиқинди-тор-контейнери сакланидиган бостирма жойлаштирилди.

Асаслик та келтирувчилар билан қўрилиши. Қўёнларни қазилангандан асраш учун нафақат қўёнхонада тозилгани асосли, балки жониворларни ҳалдан ташқари солиб кетиш-юридан ва етилмаклардан ҳимоялаш зарур. Шунингдек, ҳар қандай турдаги инфекция ва касаллик тапучиларига қўриш қўйили қўрилиши даркор.

[illegible]

- Формалин, 2 фонтанли — бир чалак совуқ сууга бир стакан
- Уювчи натр, 2 фонтанли экзи каустик сода — бир чалак

иссиқ сууга 200 г сода;

— Креолин, 5 фозали — бир чедак сувга 0,5 л солинали.
Будардан ташқари, зарарсизлаштириш учун қайнаб турган
сув ва ишқор, Б хлорамини, хлорли оҳадан фойдаланиш
мумкин.

Кемирувчиларни қирish учун восита сифатида 0,5 — 1,0% фойзли кукунисимон рагидан, зоокумарин, ленокумарин қўлланади.

Пашшаларни йўқ қилиш мақсадида захарли хўрақлар қўлланилган. Бунинг учун хлорофоснинг 0,1 фоизли эритмасига 2-3 фоиз шакар, димон ялпиз, еги олинган суғ қўшиб хўрак тайёрланган.

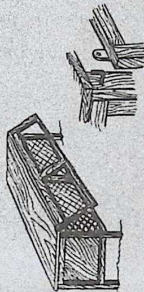
Куёнхона учун жой танлан

Қуёхонланы илани жойтдан па бошка Қурилмалардан уақу
роққа, баһардан қуруқ жойға жойлаштырып керек. Қунып
туман қалдырған тастық, ботқолық жойлар ярамдық
Қурилма қушы қуныттардан бүсе илала яхши. Бунин
уау қушы қуныттардан бүсе илала яхши. Бунин
түсүншүшү үш қырық. Мангарады пангарады метал қыны
еңа тахтақтардан асал қыны эмас. Қайсе оқиде қасиб
уна чирмалық җетан үгеулик қуёхонланы қуза қуруқ
қурылдан, шу билан бир қырдара қуёхонла қушыма озық
мисалдан хам тахтақтардан. Бунин уау қыны қаша қаша

55

[illegible]

Кўзлар совуқни енгил ўтказадилар ва катта қиш вақтинини оson келтири.

[illegible]

Ойнасанд күёйхоналар

Унда қўёнчалар олдга оёқ жойларга қўйилади. Ш билан бир вақтда қўёнларни қўш вақтда иситилдиган саройларга олиб ўтишдан иборат қўшимча чоралар ҳам қўйиладиган. Бироқ қўёнларни бил бўли оёқ ҳавога сақлаш мақсада мувофиқроқдир. Чунки бундай ҳолат қўёнларнинг қон қопламни сифатини ошириши ва турли хиллиги касалликлар билан қаршилик кўрсата олишига яхшовий таъсир беради.

Каттик соғуқ бўладиган жойларда Қўёнбоқарларга жондорларни муҳаббат қилишдан сўқилган муҳаммоси рўбарў бўлади. Бунинг қаттиқ тўғри ҳақиқат табириданган ойналаётган ромлар билан беркитиб, барглариф этиши мумкин. Ром оёқ мошиққа ёки мана таҳминланган.

Исёқ пайтларда ромларни олиб қўйиш мумкин ёки қўтариб қўйса бўлади. Мўҳими, қаттиқ қўйишга тоза ҳаво киришини таъминлашлар.

Қўёнлар учун қаттаклар

Қатта она қўёнлар учун қўрилган қаттакларда қўйишга доимий уш бўлиши лозим. Уни қаттакнинг ушнинг қўйишга ўрнатиб, тахта ёки фанер тўсқ билан тўсиб, бошқа бўшлиқдан ажратиб қўйиладиган.

Тўсқидан 20 х 20 см қатталаси, 10–14 см баландлиқда тешик қилирилади.

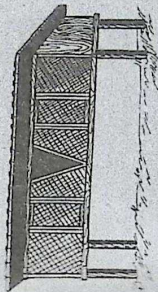
Тешикни қаттакнинг олд қисмига яқинроқда қўйириган мақсул, шундан она-қўён ўзи ушнинг ахшиллаб олади.

Тўсқини, ахшири солиб-олиб қўйиладиган қилини, шундан тўсқини қарақотил тахтада олиб қўйиши. зарур бўлса қўйириган қўёнчалар учун тўсқини сифатидан ишлатиш мумкин. Қўйириган она-қўён тўсқиндан сўнг қўёнчалар ўша қаттакда қўйирилади, тўсқин олиб ташланади ва она-қўённи бошқа жойга – кейинги боладан жарасин учун қўйирилади.

Ўшгирбоп эгилан қўёнларнинг ўзига хос жихати шунданки улар ўшларини ағла осойишта туталилар. Шунинг учун ўз яши тўли қолқоққиз ясама ҳам бўлади. Адаббат, бу чорани ҳонадаги ҳарорат 18–20° С дан пайғамас, қўйдан мумкин.

Қаттакларни ажратилириб қўйиб, улар ўртасига ичкан ёки ўт ёки қонга оғиб охури ўрнатиш қўйиладиган. Охури тешикларнинг ёриги (15 х 35 мм ёки 24х48мм) ёки турдан яшиш мумкин. Агар оёқ қўй бўлмаса, металл чивилқардан оралигини 20 мм дан қўйиб жойлаштириб, охури қўйиладиган. Ташқари томондан охури оёқ қўйирилади, унга оёққа сойиладиган.

Қаттакни асатилган донларни ва томила тирқини қўйиладиган эгилан берили лозим, чунки тирқинлардан қўйириган қўйирик тахталар соғилга жуда ёмон таъсир кўрсатади. Уш бўладиганнинг ости яхлит, қаттакнинг бошқа қисмларида қўйириги ёки ораси тирқини тахталар бўлиши лозим, бу қўйириган тахталар ошнинг енгиллаштирилади. Қўёнбоқарлар қўйириган қаттак ости учун тешиклари 18–20 мм ёки 16х48 мм ўрнатиладиган рух қўйиририган сымтўрлардан фойдаланилади. Агар сымтўр тешиклари бу ўрнатиладиган қўйирик бўлса, қўйиририган ахлати тахтага тушмайди, бу ўрнатиладиган қаттакда қўйиририган пайғамаси тушиб кетди ва жонивор ўшнинг остида бўлиригини жароҳатлаб олиши мумкин.

Ушгирбоп эгиланнинг ички ўрнатиладиган қўйирик

Агар оёққиз учун ичгичка тахталар (рейка) ишлатириқин бўлса, эли 25х30 мм ёқор, пластмасса ёки металл тахталардан фойдаланириган мақсул. Ёғон тахталардан қўйиригини 12–15 см дан қам бўлмасини керак. Тахталардан оралигини 16

— 18 мм ни ташкид этиши лозим. Уларни таст томонга қара-
торайиб бориштириб қилиш мақсадга мувофиқ — шунда а-
лат қўндалар томонларга босилиб, пастга тушириб юборил-
ди. Тахтачалар қатакнинг олд деворига тарафдан қилиб ё-
нига 45° бурчак ҳосил қилиб жойлаштирилди.

Томнинг майдони катакнинг ўзига нисбатан бирмун-
катгариқ бўлади. Олд девордан 30 см олдинга, 15 см орқа-
чиқиб турishi керак. Уя бўлмаганини ҳамма томони де-
қалиб синади, оқсизлашиш бўлмагачи сина турли бўлади.

Қатак пастга жойлаштирилмайди, балки ердан ёки полдан 70

80 см баландликда қилиб ёгон ёки хиррак устига ўрнатилди.
Бундай қатаклар таберлашга қўл материал талаб этилмайди,
0,2 кубометр ёгон-тахта, 1,6 кг михлар, оғура 0,3—0,5 м
остига ва эшикларига 1,3—1,5 м² сымтўр керак бўлади.

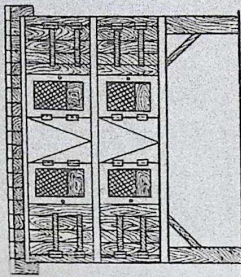
Кичкина қўндалар учун қатак ёгон ёки металл қарқ
(қоши) қилинади. Катакнинг ўлчамли унда боқилдига
қўндалар сонига боғлиқ. Олдатда битта қатакка 10 тадан 1
тагача қўнча жойлаштирилади. Қўнчалар қатакка ўзлар
ни эркин ҳис этишлари учун ҳар бирига қатакка 0,12 у
жой турри келиши лозим. Эркак қўнча — 0,17 м², она-қўн-
ча — 0,23 м² жой талаб этилади.

Урғочи қўндалар 3 ойлик ёшга етгач, уларни қатта қўн-
даларга муҳажаланган қатакка ўтказиш лозим. Уларни олди-
га ости сымтўр ва бир томонга ницаб томи, орқа ва ён девор-
лари тахтадан бўлган махсус қатакларга ўтказиш ҳам бўлади.
Қатакнинг пастки қисмига озуқа бункери жойлаштири-
лади. Эшикчаси ёнига сувдонни осиб қўйиш керак.

Қўнчаларни алоҳида жойлаштириш учун, икки томон
симтўрли қатаклардан фойдаланиш қўйилданидек бўлади
алабата. Бундай қатакларнинг эни 120 см ва деворлари
нинг баландлиги 35—40 см қилиб ясалди. Қатакнинг узун-
лиги қўндаларга алоҳида жой қанча зарур бўлишига қара-
белликланади. Катакнинг ҳар 25 см лан кезин ихтиёрийгад
нима бўлса — ирилган тахтами, сымтўрли, шиферли
тўсиш учун фойдаланиш мумкин. Катакнинг бутун бўйича
озуқа учун конуссимон оғур ўрнатиш керак бўлади.

Алоҳида бўлган ҳар бир алоҳида қатак усти тенгага очилди-
риш шартли қонқоқ билан беркилилади. Бундай қатакларга
тавон деса томондан оғурларни пастга яқин қилиб осиб
қилиш мумкин, унинг устига сувдонни жойлаштириш
мумкин. Бундай қатакларда қўндалар сўйилгунча сакланади.

Алоҳида алоҳида қўндаларни бир неча қават қилиб қўйиш
мумкин бўлган кучерма қатакларга жойлаштириш қўлай.
Шу муносабат билан бундай қатакларнинг томи орқа де-
вор томонга бирмунча ницаб, намликни ўтказмайдиган
ёгоннинг қўла тутшиш лозим.

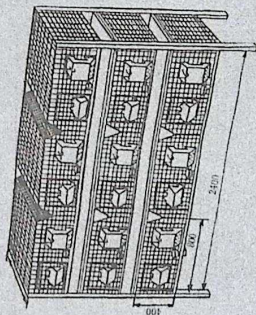

Икки қаватли 4 ўринли қўфас

Агар қўнчаларни янада янгичоқ тарзда жойлаштириш
ниста бўлса, у ҳолда қўп қаватли қатаклар конструкторча-
дан фойдаланиш мумкин. Қўнчага икки қаватли, 4 ўринли
қатаклардан фойдаланилади. Уни тайёрлаш оддий ва фойда-
ланшиш учун қўлай. Катакнинг узунлиги — 100—110 см, эни

— 55–60 см, юқори қаватнинг олд девори баландлиги — 5 см, орқа девориники — 35–40 см. Пастки қаватнинг ҳа иккала девори аса бир хил баландликда — 40 см дан бўлади.

Ҳар бир жойга уя бўлмагани бўлиши кўзда тутилди. Бўлмаганинг иккита алоҳида эшикчаси доимий тўсиб, бўлиб, унинг охиридан бўлимига чиқариш тирқош мавжуд.

3 қаватли қабас

Уч қаватли қабаслар тайёрлаш мураккаброқ. Чунки уш қўнғичга симтўри қолип (қарқас)дан ясаи керак. Шунинг дек, ундан фойдаланишини ўзига ҳос томонлари бор, чун ки пастки қаватларга сийдик ва ахлат тушишининг олдин олиш чорасини кўриш зарур бўлади. Бунинг учун тўпуқ ёки руҳланган пўлдан тиллик қўйланади. Тилликин тоза лаш вақтида у еҳди-бўёққа сурши мумкин бўлади.

Саноат миқёсида ишлаб чиқаришдан қўен қабаслари нис

фойдаланиш ва фойдаланиш учун қўлай. Қўнғичга қўёнбо- борда, уш вариантда чиқариладиган КСК — 1 қаватини олиш ва тайинлар.

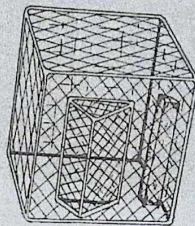
1 — тиллик, коллектор, сулдон ва охури бор.

1 — 2 — коллекторсиз, сулдонсиз,

1 — 3 — сулдон, охури ва коллектори йўқ,

1 — 4 — тилликсиз.

1 — қавати жониворларни бино ичиди асраш учун қўнғич тасвир этилади. Уларнинг эшикчалар тегасида жониворларни бу мўжур қабасларни бир неча қават қилиб қўйиш имкониятини йўққа чиқаради. Бушай ймонга эга бўлиш қўнғич эшикчалардан фойдаланиш керак бўлади. Сулдонлар ичидида илгичка резина ичак ердамида бириктирилади. Ичакдан қабасларни қатор қилиб жойлаштириш ва тақсим- ларини (коллектор)ларни муфта ердамида ягона қўнғичга би- рок охиридан тасвир этилади. Бу қўнғич сулдонлардан 2–3 метр баландликда жойлаштирилган сингилли қилишга уланади.

КП-7 қабас

Қўнғич қопқоннинг қабас тегасига жойлаштирилди ҳатто қабасларини икки-уч қават қилиб қўйишга уриятилган тақ- анда ҳам жиддий қийинчилик туғдиради, пастки жонив-

ворларга бундай тарзда ўрнатилган эшакчалардан ҳам кўрсатиш анча сезиларли қийинчилик туғдиради, бу катталар учун охури каторига яна ушла омихта эм, илдиэмел Улардан ташқари бошқа хилдаги каттаклар ҳам ишлаб чиқарилади.

Шуни таъкидлаш лозимки, каттаклар қандай ўтчамданималдан, қандай ясалган бўлмасин, уларга пичан ва ўт учоохур, донди ва донга-дона қилиб майдаланган ем учун бу керли охур, омухта ем учун охур бўлиши керак.

АСБОБ – УСКУНА ВА АНЖОМЛАР

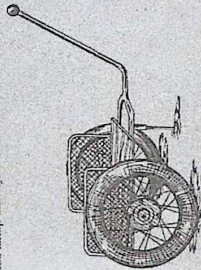
Уйда қўбичилик билан шугулланувчилар нафақат қўбихонани тодлаш, бу ерда тозаланиш ушлаб туриш учун, балки овуқа тайерлаш учун ҳам жихозларенз иш битиролмадилар. Яхшиси, қичиқроқ хонани ем аралашмаларини тайерлаш учун жихозлаб, шу билан бир каторда у ерда асбоускуналарини ва иш қоржомаларини ҳам сақласа бўлади.

Қўб бокўвонига алжомлардан челақ, белқурак, суғурт хокантоз, хаскани, қисқич, қаншарташ лаптаси, тельми лорчилик ва дурагторлик асбоблари, уларни ташиниш яши шунингдек, охур, суздон жамламаси ва уя яшиқлари зарр бўлади. Бундан ташқари, хўжаликка доп майдаллагич ва тирмон керак.

Охурлар. Охурдан иш бўзимининг эшигига ташқи суьд ва нам овуқа ҳамда доши овуқлар учун охурлар осмалди. Қўбига қатқининг ичига қўйиладиган охур қўлданниди. Уларни дойдан, пластмассадан ёки тахтадан тайерламуксин. Тахтадан қилинадиган охур жула олчиб — икки бир хил узунликтаги силлиқ тахта бир оз нишобликка биригта турилади кенгрок тахта юзасига қоқилади ёшиболарига ҳам энли тахта ёки фанер қоқиб махкамтади. Охур чекасига, қўблар унчан озуқани сочиб юборадиги учун, планка қоқилади. Шунингдек, жониворлар охурнинг ичига тушиб олмасликларининг юлдини олиш мақс

да, яна 8 мм қалинликтаги симарқон кесиб олилади. Уларнинг унч қурур ичига 30 мм киргизиб, қурурининг бошқа қисмига электрод қўйилган, қурурининг ичига дайиндлабди. Таъкидлаш керакки, тресс учун ўрним ечилиб, суғуртига таъкидлаш киргизилди.

Тресс самалари бошқа томонларга этилиб кетмаслиги учун тресс бўлиқчалари орасига икки қатор сим узунасига суғурт уриб чиқарилади. Фақат қурурга ёрдамчи сол қилиш қолади. *Челаси (теласежа)*. Уйда қўбичилик билан шугулланганлар аравачани кимни бўлади. Уни, яхшиси, катталарнинг эски велосипедини тайерлаб олсангиз бўлади. Велосипеднинг олд илтириги ва рулини қайта сохлаб, улар ўрнига қурур ўрнатасиз. Хонанинг қақсига хўжаликда фойдаланиш учун саннат ишдан чиқарилганда тайерланган, отларнинг 16 ктадан ошмаслигини кўриб аравачалар манжул.

Аравача

Аравачани болалар қоясқасининг юриш воситаларидан тайерласа ҳам бўлади. Бунинг учун П емонан пўлаг бурчак-олиб, уни уша П емонига яқин жойдан турдан бир емонини тўғри бурлак тарзида букаётиз. Сўнгра ҳосил бўлган аравачани болалар аравачасининг ўқига мустаҳкамлаётиз, бу-

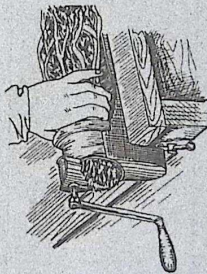
нинг учун учбурчакли кронштейнлардан фойдаланиш мумкин. Дастага яқин жойга ўрасига ўқ пайвандланган хатта қўш тиш уланади.

Арача рамасига уланган қўш тиш ўқ атрофида бемаал айланиши керак.

Бундай арачалар қопларни ташинга қўлай.

Озуқа майдончалар. Хеч қайси тажрибали қуенбоқ оқдий пичоқ билан қўлда илғизмевалар, дон, пичан, кўтнги майдонлай олмайди. Агир уқасидан чиқа олса сано ишлаб чиқаришида тайерланган махусе ускуналар топши мумкин, аммо бу жуда кам учрайди. Шунинг учун қўлнча қуенбоқлар озукани майдонловчи мосламаларни уқлати устаноналарида ўзлари тайерлаб оладилар. Мунда тук қуур булганган, кронштейн ва нов — металл дастдан ясалди. Кронштейн ёнчан ич томонига ўқ урилати тигли пўлат пўлатига маҳкамланади.

Будардан ташқари расмда тасвирланган озуқа майдон тичлар, сабзи, далаги ва бошқа ширалли сабзавотларни майдонловчисини ўзинигиз тайерлашингиз мумкин.

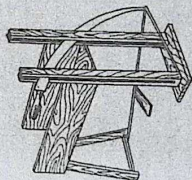

Озуқа қиймалагичи

Шунинг билан билан учун қўлбала тегирмон ясава ҳам бўлади. Шунинг учун қиймалагични қайта жидқолаб электромотор билан электромоторга тегирмон эски кир ювиши машинаси билан қиймалаб бўлади. Гушқиймалагичи валига унинг шакли ўқасини тегирмонини мослашга бириктирилади. Шенк диаметри 120 мм учун қиймалагичи валининг диаметри эса 90 мм. Вал қуенбоқнинг янсада бўлмади доним, бу гушт қиймалагичидан тегирмонга илғиз борича аниқроқ тиркалиши имконини беради. Агар донини била, яхшироқ, муҳакамлашган ушбу дастани муҳаббатини сўраш керак. Вал узокроқ хизмат қилиши учун унинг олдига тоблани мумкин.

Тегирмон ички ишлаб туриши учун электромотор бирор қуенбоқ билан қўш билан зўриқиб ишлайди.

Ички оқдий мослама — қўлда ширалли озукларни кеспиша қиймалагичи ускуна. У дастакка маҳкамланган пичоқ деса сано бўлади. Унинг пичоқи 40мм эндиликати ясси пўлатдан ясалган. Дастлаб тегирмонлик ускунада қўчилиб, сўнг кронштейн билан урилади. Пичоққа йўғонлиги 12 — 16 мм бўлган дастак бўлакчаси дастак сифатида пайвандлаб қўйилган. Дастак узунлиги 80 см бўлиши энг маъқул ўлчам.

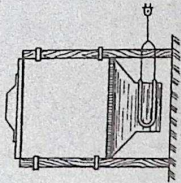

Озуқа майдонлагичи

Оуқа яшиққа майдаланиб, кичик қисман берилди.
Оуқа бұлақлари пичоқта сиклиб қоллип кетмаляри учу
үчүнлп ластки томони устки томонидан 1 мм топкарот бул
ди. Яхши ўткирилган буцай чопкидан узак фойдаланиш
мумкин.

Сурат қирилган ускунага ўхшаш қурилмалар ҳам фойдалана бўлади. Унинг тузилishi жуда оддий, ягона, таққилданган қатлам нарсаси — пичоқ маҳкамланган шарнирли таянч 3 — 4 мм ли болтир билан тахтата маҳкамдалади. Маълумланган озуқа тахталардан тушиб кетмаслиги учун унинг чети лари 15 — 20 см кўтариб қўйилад.

Озуқа буғала. Озуқа сифатини ахилилаш мақсадида кўпчида уни буғлаш усуллари қўлланади. Шу мақсадда у парфюмерия алуа ошдиы озукка буғлаш усулининг яхши муамин. Сут бидонини олиб, остини кесасиз, тексирини илд раиб, уни ичларига утга ётолди оёқ маҳкамланади. Остига буғлаш сам. тўр еми релетка ўрангилди. Буғизга сут иштувч асдоб маҳкамланади, уни илгилтишда электросомаварини электр иштитилганидан фойдаланилади. Буғловин илгилтиш үтү 2-3 л суқа қуниб, озукка солиниди ва иштувчии электр таір озукка уланади.

Озвучка бүтүлгүчү

50

[illegible][illegible]

Телевизорлар сарови девори ёнига бир қатор қилиб тикка қўйилган. Уларнинг остига баландлиги 40 см бўлган ёғочдан чекан қўйилган. Бу элементор остига озуқа олиш учун чекан қўйилган ҳам осон. Ҳар бир элементорнинг тепаси билан пўлат лист билан беркитилган.

КУЁНЛАРНИ ОЗИҚЛАНТИРИШ

[illegible]

65

ОЗУҚАНИНГ ЭНГ МУВОФИҚ ТАРКИБИ

Қуёнлар озуқасининг энг мувофиқ таркибига айриқ озиқ-
ларнинг энг кўп миқдори на уларнинг йилдик эхтиски к
ради.

Хўр хил ёшлагн қуёнлар истеъмол қиладиган ҳар хил озу
қаларнинг энг кўп миқдори қуйидагича — табиий яйла
ўзлари: хатта қуёнлар — 1500 г, 1 ойликдан 3 ойликка
бўлганлар — 200—500 г, 3 ойликдан 6 ойликкача бўлганла
— 500—900 г.

- Дуккакли экинлар ўти — мувофиқ тарзда 1200 г, 150—400 г, 400—700 г;
- Яшил нодаллар (япроқли дарактлариники) — 600 г, 50—200 г, 200—400 г;
- Давғитижа — 200 г, 50—100 г;
- Озиқ қарами — 600 г, 100—150 г, 250—400 г;
- Сабли — 600 г, 100—250 г, 250—400 г;
- Озиқ даялати — 200 г, 100 гр, 100—200 г;
- Шакар даялати — 600 г, 100—250 г, 250—400 г;
- Эркак шолғом, шолғом — 400 г, 50—100 г, 100—200 г;
- Ниширилган қаргошка — 400 г, 50—150 г, 150—300 г;
- Хом қаргошка — 150 г, 50 г, 10—250 г;
- Силос — 300 г, 20—80 г, 80—200 г;
- Пичан — 300 г, 100 г, 100—200 г;
- Бошқоқли доллар — 150 г, 30—60 г, 60—100 г;
- Дуккакли доллар — 50 г, 10—20 г, 20—30 г;
- Ёгли доллар — 20 г, 5—10 г, 10—15 г;
- Кепак — 100 г, 5—20 г, 20—80 г;
- Қутқара ва шрот (пахтанинқилан ташқари) — 100 г, 5—20 г, 20—80 г;
- Ўнгит — суяк уни — 15 г, 5—10 г, 20—80 г;
- Туз — 2,5 г, 0,5—1 г, 1 г;
- Меа — 2 г, 0,5—1 г, 1 г;

Озиқлантиришнинг аралаш турида қуёнларнинг йилда
озуқаса талаби уларнинг физиологик ҳолатига боғлиқ.

Урғон на эркак қуёнлар қовулиши давридан ташқари вақт-
ва йилда 13 кун боқилади, бунда 3,46 кг концентрат, 1,19 кг
пичан, 3,23 кг илғизмева, 4,48 кг яшил озуқа керак бўлади.
Урғоннинг даврида урғон на эркак қуён 32 кун боқилади,
бунида 4,16 кг концентрат, 1,44 кг пичан, 3,84 кг силос на
илғизмева, 5,6 кг яшил озиқа берилади.

Иккинчидан озиқ — қуён йилда 120 кун озиқлантириша-
ди. Унинг озуқаси учун 16,8 кг концентрат, 6 кг пичан,
13,6 кг силос на илғизмева, 23,1 кг яшил озуқа талаб
қилади.

Ҳар қуённинг эмиқадиган озиқ—қуён йил давомида 180
кун озиқлантирилади. Бунинг учун 62,4 кг концентрат, 21,1
кг пичан, 57,2 кг силос на илғизмева, 83,35 кг яшил озуқа
сариқ озиқли.

13 кунликдан 120 кунликкача бўлган ҳар бош қуёнча 75
кг боқилади, 10,14 кг концентрат, 34,14 кг пичан, 11,97
кг яшил озиқ сарфланади; бу ёшлагн қуёнчаларга силос ва
илғизмева бериш шарт эмас.

Шунда мувофиқ, шундай ёшлагн 24 бош қуёнчага шу
ёшар давомида 243,36 кг концентрат, 75,36 кг пичан, 287,28
кг яшил озиқа сарфланади.

Ҳарини йилда қолдириладиган қуёнча 42 кун давомида
озиқлантирилади на ҳар бир бошта 5,67 кг силос на илғиз-
мева, 8,19 кг қуё ўти берилади.

Йилда эркак қуён йил давомида (365 кун) қуйидаги миқ-
дорда озуқа истеъмол қилади: 47,5 кг концентрат, 16,4 кг
пичан, 44 кг силос на илғизмева, 64 кг қуё ўти.

Урғон қуёнининг ҳиссаси (1:8) — 5,93 кг концентрат,
2,05 кг пичан, 5,5 кг силос на илғизмева, 8 кг ўтлан иборат
озуқадан ташкил этади.

14 бошлагн иборат 4 ойликкача насл берган бир бош она—
қуён шу қуылдан эркак қуён на 9,7 бош қолдирилади-
ган қуёнлар ҳиссасини қўшиб ҳисоблаганда бир йилда
41,96 кг концентрат, 109,03 кг пичан, 91 кг силос на
440 кг ўтлан иборат озуқадан ташкил этади.

Ушбу рақамлар кунёбоқарга ўнга қарашли қўйилар
ласининг озуқага бўлиқ йиллик тайябини турри ҳисоб
олинганга ва эртақор озуқани етарли миқдорига қилаб, ку
ларнинг озуқа етишмаслиги туфайли етаре ҳолатига туши
маслик чорасини қўришига ердан бери.

ҚҰБЫҢЛАРҮЧҮН ҚОЙДАҢИ ВА ЗАРАРЛИ
ЎСИМЛИКЛАР

Куёнларни пичан билан озиқлантиришда ўтларнинг т
кибига катта эътибор қаратил дозим. Бу йили ўз вақти
бажариб, куёнлар озۇқсизга улар учун зарарли бўлган ўси
диклар тирмадан қилиб ташланган.

Күөндөр үөтүлүбүр кэрэтиш дозим.

- Ички улуу Куйдакты Үсхүндүктөр фонддари:
- Ички улуу Куйдакты
 - Откулук;
 - Майда Гулли буйишларон;
 - Очии буйишларон;
 - Очии дасторбон;
 - Эрхон, шунок;
 - Дармана, шунок;
 - Доривор кокут;
 - Куенларга Куйишги Угулар берилмайт:
 - Очии бангидевона;
 - Захарчи аийктовон;
 - Лобель Маракулон;
 - Катта конуш;
 - Шукта (сояногуллиларга мансуб захарли Үт);
 - Нарок;
 - Доривор коргомин;

Куёсларни кўпайтиришга аҳд қилгач, келажакда ку
хўжалигини юқори даражада самарали қилиш чоралар
хаққида ўйлаб кўриш керак бўлади.

62

[illegible]

Ташкилотнинг фаолияти кўпмундари, бундан ташқари, ушбу йилда қўрилган ишларнинг амалга оширилиши билан боғлиқ бўлади.

КҮҒЕНЛАР СОТИБ ОЛИШ

Ғуналар оялсынни сотиб олиш — худди автомобил харида-
ти. Гап пулда эмас, балки бу нига қўйилган
қўлдан берилган маъмурий сотиб олиш-
ти. Шунинг үйүн қўндар сотиб олиш-
ти. Бу шалланқулоқ жониворларни пар-
вардари қўйилган оғилни улар үйүн қўндар тафйрлаш
қўндар қўйилган оғилни улар үйүн қўндар тафйрлаш
қўндар қўйилган оғилни улар үйүн қўндар тафйрлаш

[illegible]

ОНА КҮҲН

Юқорида таъкидлаб ўтганимиздек, она қўён гармада эркак қўйдан бир оз кеникроқ бўлиш ҳам ташқи куралиши унда фарқланмади. Физиологик ўзинга ҳосилати туфайли у боладан келинроқ дарҳол ҳомиладор бўлишга қодир. Аниан шу жиҳати қўёнларнинг сермаҳсулдорлик борасида рекорд қўйишга иккинчи бораки она қўёнларнинг бу ажойиб қобилиятидан тўғри фойдаланишни ўргатиш керак.

Болалигини равиолаштириш. Она-қўён болалигини сўнг иккинчи-уч кун ўтиб-қочқини мумкин. Ургочи қўён туққаннан кейин дарҳол пайдо бўлиб, яна ҳомиладор бўлади. Шундан қилиб битта она қўён бир йилда 10-11 марта болалиши мумкин.

Бироқ ҳаққий ҳужалик юратиш шароитида ҳар бир она қўён учун ҳам вақтини режалаштириш керак бўлади. Чунки она қўён ўзи туққан қўёнларнинг озиқлантириши керак. Бунинг учун она қўндан 45 кун болалари билан бирга қўйилади, бу вақт ўтган ўшдан қўёнчалар ахратилиши. Ургочи қўён қўёнчалардан ажратилгандан сўнг беш кун ўтган яна қочқирга қўйилади.

Шу тарзда ҳар бир она қўён бир йилда 4 марта болалиши. Озиқлантириш давридан тўла фойдаланиб ва уни янги болалишга бирлаштириб она қўёнлардан йилга беш марта насл олиш мумкин. Бироқ бундай энгизлантириш оқибатида туғилмаган насл заифлашиб кетали, она қўёнларнинг ўзи эса турли нобой омиллардан қўтиқ таъсирланган бўлиб қолади, барвақт ўзали, она қўёнларнинг сериуплиги пастаяди. Уларнинг бу кийинчиликни енгиб ўтишига фақат жуда яхши озуқа базаси, технологияга диққат билан риоя қилиш ва доимий тамхурик кўрсатиш ёрдам бера олади. Қўёнчиликни бошловчилар яхшиен тизмалаштирилган тарзда болалигини тажриба қилиб ўтирмаганлари маъқул — ҳамма-си ўз вақтида бўлгани мақсадлига мувофиқ бўлади.

Асрашнинг маъқул шароитида на яхши озиқлантирилганда

қўёнчалари она-қўён билан 45 кун ўшлаш шарт эмас, уларни 30—35 кундан кейин ажратса ҳам бўлади. Агар қўёнчалар бу даврга ўларнинг яхши ҳис эгалар, у ҳолда уларни қўнқ она қўйдан ажратиш, она қўённи қочқирга қўйиш мумкин. Болалигининг бундай тизими ярим энгизлантирилган ҳисобланади, бундай ҳолатдан қочқирш болалишдан 30 кун ўтгандан кейин амалда оширилади.

Она қўён қочқирга қўйиларкан, уларнинг қочон туғилиши олдиндан режалаштириш мумкин. Қўёнчаларни олдинда ёки эрта баҳорда олишти ҳаракат қилиш зарур, чунки улар, олатда бақувад бўладилар. Ҳа, қўёнлар учун андан шундай режими бирмунча мақбулроқ. Улар сериуплиги унгурулдайдилар ва кейинги болалишда ҳам сериуплигини қаматирмайдилар. Қузда туғилган қўёнчалар анча янги бўлиб ёмон ўсди, қўп касалланади.

Қочқирш. Сиз ўстириб парваришланган қўённинг биринчи қочқини бир оз қутишинига тўғри келади. Гал шундан, жуда эрта, жуда кеч қочқирш ўринсиз бўлади. Шон-нашарлик ёки узоқ тутиш кўнгилсиз оқибатларга олиб келиши мумкин. Она қўёнлардан фойдаланиш даври ва сериуплиги қаматиди, оналик сифати заифлашади.

Қочқирини эркак қўёнларга 3-6 ойланган, ургочи қўёнларга 7—8 ойланган болалиш қабул қилинган. Агар қўёнлар наслкалар элига мансуб бўлса, у ҳолда қочқирини яна 1—2 ойга кечиктириш мақсадга мувофиқ бўлади.

Она қўённинг қочқирга таъриғига унинг ёнидан ташқари яна танасининг вақтинча қабул қилинган. Биринчи қочқирш учун сўнг она қўён вақтининг 2/3 та тенг, яъни тахминан 3,5 кг маъқул вақт ҳисобланади. Қочқирш асосида она қўёнларга озиқланган (суккага 16 соатига) сўғ қўп вужудга келиши ва озиқлантиришни яхшилаш керак бўлади.

Ҳақи она қўёнлар биринчи етушлик туғилмасидан кейин, 4,5 ойга қочқир, эркак қўёнлар эса иккинчи туғилгандан кейин, яъни, 7 ойга қочқирга таъбир бўлади.

Қўёнларни қўйиш учун энг яхшилари танииб олиниши ва қочқирга қўйиш олдиндан яна бир бор диққат билан

Шундай ургачи қўёнларни аниқлаб, дарҳол эркак қўён билан жўфлаштириш керак, чунки сохта ҳомилаларнинг вақтини йўқотишини ва она қўён утун белгиланган ҳомилаларлик тартибни бузиб қўилишини билдиради.

Жўфлаштириш рад этилишини бошқа сабаблари ҳам бўлиши мумкин. Оялга ҳам оқинданириш, ангинаноз, ерут кунининг ҳаддан зиёд қисқалиги, ҳавонинг паст ёки, аксинча юқорилиги жўфлаштиш бўлмаслигига олиб келиди. Масалан ерут кунининг 7 соатдан камлиги она қўенда жўфлаштиришга исбатини кескин пасайтиради. Шунингдек, ҳаво ҳарорати 5°C дан паст ёки 27°C дан юқори бўлса ҳам шундай натижани кўтиш мумкин.

Она қўённинг семириб ортиқча вазига эга бўлиши ҳам жўфлаштиришдан бош тортишига олиб келиши мумкин. Она қўённинг жўфлаштиш маъли ёшига ҳам боғлиқ, 3 ёшдан кейин улар қамдан-қам жўфлашадилар.

Агар она қўён жўфлаштириш қатъий рад этса, демак буни текшириб қўришга арзийди.

Ҳомиладор қўёнларни юқори эътибор билан парварини-лаш талаб этилади. Насли яхши, соғлом бўлиши утун она қўён яхши озиқланиши, ичимликдан, ёруғликдан камчи-лик сезмаслиги, зарари тазарулан озор чекмаслиги керак. Қўёнлар сақланадиган бинодан қўёнчаларни аста тўлана-диган аммиак билан заҳарланиши эҳтимолига алоҳида эъти-бор бериш даркор.

Ҳомиладор қўёнлар утун озуқа сифати юқори бўлиши керак. Мотор аломатлари бўлган, илчунгилек музаган озиқ-лар асто берилмаслиги лозим. Озуқаларга антибиотиклар қўшиш тасия этилмайди. Ҳомиладор қўёнларни салгина қўчқитиш, уларнинг боласи ўлиб қолишига олиб келиши мумкин.

Шунингдек ҳомиладор қўёнлар утун семирishi ҳам ўрин-лиг. Шунинг утун бойигиланган озуқани яхшиен меъеридеа бериш лозим, пичанини эса чистаралаш шарт эмас — қанча истаса қўявериши мумкин.

Уяли яшиқ. Она-қўён ва янги туғилган қўёнчаларга яшиқ шарт-шароит яратиш утун бошланиш тахминланган шаклда ургачи қўенда каттақа уяли яшиқ қўиш зарур. Уяда қўрқ-таллик, ярим қоронғилик, яшиқ эса паст ҳарорат талаб-ларини ҳимояланган бўлиши керак. Бирок, шундай ҳомилалар бўлганики, қўенга унинг утун тайёрланган яшиқда нима-лар ёқмай қолани — бу кярби-чиқадиган телишнинг етарли кесми бўлмаслиги, жойнинг торлиги, таглик бир оз намли-лиги ёки мотгор ҳиди бўлиши, яшиқ ўринсиз жойга — қўён қочиб чиқадиган жойга қўйилганлиги сабаб бўлиб чиқ-қилиши мумкин. Бундай ҳолатларда она қўён яшиқда бош-ла-миди. Ҳарорат 20° С дан бошид, каттақнинг ости жойг-торбаси, бу олатдагиқ тауилган қўёнчаларнинг ҳолатига ва кеспили ривожланишига кучли таъсир кўрсатмади. Фақат яшиқ олиб қўйилди, холос.

Яшиқнинг ўлчамини она қўён зотининг катта-кичиклигига қараб танланади:

— кичик зотли қўёнлар утун яшиқнинг баландлиги — 25 см,

— уртачаларга — юқоридати ўлчамга мунофиқ — 30, 30 ва 15 см;

— йирикларига — 35, 35 ва 50—55 см.

Яшиқнинг олиб қўйилганиданан фойдаланган маъқул, унинг тозалаш осон, унга зарурат қолмаган — тахминан бола-мидан 25 кун ўтган, олиб ташласа бўлади.

Йилати. Она қўён туққаннан кейин қўёнчаларга қандий муносабатда бўлади, ғамхўрлик кўрсатилми-йўқин, би-лин қўйин. Она-қўёнлар оналик сифатларини намоёнш қилишлари мумкин, қилмасликлари ҳам мумкин. Ғамхўр она қўёнлар унга ўзларининг тивилларини тўшайдилар, у билан туғилган қўёнчаларни ўраб, тоза ҳаво оқими кири-ши утун телиш қўйдилар.

Агар она қўён каттақнинг турли бурчақларида туғса, у қолда қўёнчалар хонадаги етарли юқори ҳароратда ҳам ҳад-дан ташқари совқотилдилар.

Батташ асманда электр лампочка ўнатилган фанердан
винтларнинг узи бекдир. Бу лампочкалар яшқини тепасига
тиб турди.

Туништа яқин она қўёнлар уга ҳўковуч бўлиб қолди-
лар, бегона хидлардан кескин тақсирлансалар. Шунинг
рақ, шуида она қўён болаиунга калар унинг қидига ўрга-
ниб улгуради.

Болаидагтин она қўёнга ёрдам зарур эмас, аммо туниш кан-
дай ўтганлигини алобта текшириб туриш керак. Агар у қўён-
чаларни ушдан ташқарида туққан бўлса, она қўёни каттак-
қўёнчаларни санаб, ўлик туғилганларини олиб тиништа артиб,
тирикларини ўраб қўясиз 20 дақиқадан кесин она-қўён ка-
такка киригилсади. У бегона дид борилгандан кескин тақсир-
ланмаслиги учун унга қалитиуни ширинлик берилсади.

Бир қориндан туғилган қўёнчалар оладга 7—8 та бўлади,
бирок шуидай қоллар ҳам бўладики, она қўёндан биттаги-
на ёки бирарақай 19 тагача қўёнга туғилиши мумкин. Агар
яниги туғилган қўёнчалар сон 8 талдан кўн бўлса, бақувват
ва тирикчалари қолдиридиб, 8 талдан ортиқчаси катакдан оли-
нади. Ортиқча қўёнчаларини йўқ қилиш шарт эмас, уларни
бир вақтда камроқ туққан бошқа она қўён болаларига қўшиб
қўйиш мумкин. Бундан шунини унутмаслик керакки, кам
сонли туққан қўёнчаларнинг сути ҳам кам бўлади, шунинг
учун уларга иккиталдан ортиқ қўёнга қўшиб бўлмайди.

Она қўёни яниги туғилгандар билан қолдиран, болаи-
ларини ё қўямаслиги учун қўзғаб туриш керак. Бундай ҳо-
лат турин сабаблари кура рўй бериши, маселан, катакда сув
бўлганлиги туғайди она қўёнинг тинишлиги. Ҳалдан иеза
қўрқиб ютаётганлиги, буюнлик лангиди оққаштириш рашио-
нининг нотавлиги ва бошқа ҳолатлар сабаб бўлиши мум-
кин. Биринчи бир бу ҳолат рўй берганда она қўён элиббортга
олиб қўйилади, агар бу яна такрорланса, брар қилилади.

Болаидан бир неча яниги туғилган қўёнга дастдобеи кўн
лардаёқ нобуд бўлса, уга текшириб қўйилади. Она қўёнлар
ониди қўздан кечириниша этироз билирқайдилар, уларни
шундан қўздан кечиринилар эмас фақат ёт хидлар тақсир-
лангиларини мумкин.

Модомики, она қўёнлардан туғилгандан қўёнлардан ту-
ғилгандан қўёнчалар сонин хир хил бўлар экан, қўёнчаи улар
униги бараварлаштириш деб аталган табирини амали
ониралалар, яқин қўёнчаларни бошқа-бошқа уга тақсим-
лашдилар, бу тақсимлаш она қўён сўғингидарининг сонин па
лайинлар, бу тақсимлаш боғлиқ бўлади.

Сутининг миқдорига боғлиқ бўлади.
Сутини кўн бўлган она-қўёнларнинг барча болаларини қол-
дириш мумкин; сути камларига эса тўла — тўкие сўт бери-
ладиган сўғинглар сонига яраша қолдирилади. Уларнинг ба-
лоидиган сўғинглар сонига яраша қолдирилади. Уларнинг ба-
раварлаштиришнинг мақсадаи мурофиқ ёки йўқлиги маса-
ласи баҳста таллуққа бўлиб қолмоқда. Қўёнлик, бунча амал-
га оширини шарт эмас, деб ҳисобламаса. Бу, қўшима-ча меҳ-
нат сифри, яна хавфди, чунки она қўён қўёнчаларини қабул
қилмаслиги мумкин, у ҳолда яна нобуд бўлади, деган
фикрини билдиришмоқда. Шунинг учун қўёнчаларини-г сонин
10 талдан ортиқча, ҳаммаси ушда қолдирилмоқда. Середут она
қўёнлар уларни озиқлантиришни бемалол ушдлашш моқда.
Улар баъзида ўзлари катакда иккита уга ташқил қилиб, қўён-
чаларни тақсимлади ва набатни билан озиқлантиради.

Бирок тақриблар қўрсатилишича, оладгилек миқ қорда
(7—8) қўёнчалар бўлган уларда буюнлик сақлан моқда,
кўн болани уларда эса чиқит оладга кўн бўлади.

Теплаштиришни сифатли ўқилиш ва қўёнчаларнинг па-
фақат сонин, балки ирикчилиги ҳамда фангилгига қараб тақ-
симлаш учун бир неча она қўёнларнинг бир паракдаи бола-
лашнинг олдидан режалаштириш керак — шунда қўёнбо-
кар бараварлаштиришнинг янада самарали ўқилишига, ёрдам
берилган материалга эга бўлади.

Қўшасчилиққа рағбат бериш. Қўёнлик амали иегима
она-қўёнларнинг кўн янаи беришини рағбатлантириш қо-
рак, деган фикр мавжуд. Шу мақсад билан қўёнбоқарлар

узундан кўёнларнинг янада юнга етиб, тукум ҳужайралари кўйроқ етишганини ҳисобла олган ҳолда биринчи қонирш вагинини тунишга ҳаракат қиломоқдалар. Ҳаттиририлган оёқ-қўлларини қўлмоқдалар, бир марта пайло бўлган она кўён маилдан бир неча эракс кўён қочирганга қўйилади.

Бу аҳоли фикр — бунди, яхшиши, қилмаслики керак. Она кўёнлар бузиш ҳам етарлича кўп насл беришга қодир. Юқоридан таъкидланган барча усуллар ўлик туғилдиган кўёнчалар сонини кўпайтириши, холос, бўлган ташкари кузайтирилган оқишқандириш эса тукум ҳужайралар миқдорини пасайтилади. Жуда кўп насл олишининг ўзи ўринсиз, чунки бунда кўёнчалар майда ва заиф туғилади, кейинчалик ёмон ўсали.

Таърибдан кўёбоқарлар фикрича, муштам тарзда 14-19 талдан кўенча туғилган эмас, 8-10 талдан насл бериладиган, бир зайдга майда келадиган она-кўёнлар яхши ҳисобланади. Яхши она бўладиган кўёнлар кам учрайди. Бутун бошланғич даврида 120 талдан ортиқ кўёнча бермайдиган она кўёнлар энг яхши эот ҳисобланади.

Насл беришни рад этиш. Бир марта бошланган ургочи кўёнлар насл беришни рад этиш ҳоллари рўй бериб туради. Улар уя ясамайди, кўёнчаларни эмизмайди. Бунинг сабаблари турлича бўлиши мумкин. Ҳар бир рўй берган бундай ҳолатларнинг сабабларини диққат билан таҳлил қилиш лозим.

Қўнунча насл беришдан бош тортиш она кўён бошлангичдан кейин дарҳол бошланган кўёнчаларни ашаддий майда ҳолатига ўқашини туғилиш содир бўлади. Одатда, бунга еш она кўёнлар дучор бўладилар. Бундай она кўёнларни қўёнчалардан ажратилиш ва ларвор беришни керак. Ун соатлардан кейин, қочирилган кейин дарҳол тинчланиши керак. Уни қатакча қайтарилди. Одатда, у кўёнчаларни битовлик озиқлантиради, ба-рибир асглабди кўиларга уларни кузатиб туриш керак.

Наслдан бош тортишининг яна бир сабаби — она кўённинг мастит билан касалланишидир. Кўёнчалар унинг сўғичларига етишганларда пайдо бўладиган оғриқ она кўёни улардан қочишга мажбур этгани. Алар бу ўз вақтида аниқлаштириб, чораси кўрилмаса, кўёнчалар очликдан ёки совқотиб нобуд бўладилар.

Мастит аниқланиши билан, сўт безини кўзди кечириб, касаллик зўриқиб кетмаган бўлса, кўёнчалар ҳар бир сўғичига қўйилиб, она кўённинг қонини ҳамжон берилади. Кўёнчалар сўғичига сўт безлари мастит билан касалланган кўённинг кўнундан кечиктирмай қонини керак, аке холда кўёнчалар заифлашиб, эма олмай қоладилар.

Баъзан она кўённинг бошларини умуман рад этиши рўй бериб туради. Бу она кўён озуқасининг протенига қаншоқ-қонининг аниқ белгиласидир.

Она кўён сақланган хонадаги насл ҳарорати ҳам юқоридagi сингари ҳолат рўй бериши мумкин. Паст ҳарорат кўёнлар касалликларини — тукум ва маститнинг ривожланиб, уларнинг ўз наслидан воз кечишга олиб келади.

Рад этиш гелминтос каби касалликларга ҳам боғлиқ бўлиши мумкин. Она-кўёни гелминт бўлганда бешовланган, кўнунча ораксини охурга ёки сўзланга ишқайди.

Бошланғич иккинчи ярмиде антибиотиклар қўлдан ҳам наслидан воз кечишни келтириб чиқариши мумкин.

Мастит. Сўт махсулдорлигининг кескин пасайиб кетиши ҳам кўёнлар мастити касаллигига рўй бериши мумкин. Мастит турли сабабларга кўра вужудга келади.

Масалан, кўёнчалар она-кўёни туғиб (туғиб) эмиб она мастити туғилиш ҳам рўй берилади. Аммо кўнунча мастит она кўёнларнинг шамоллаши ёки юқумли касалликлар туғилгани пайло бўлади.

Мастити қўйидаги белгиларига кўра аниқлаш мумкин: — ҳароратнинг юқори бўлишининг ўзи она кўёнинг маститга дучор бўлишини учун текширишларни бошлагига асос бўлади;

— дастлабки босқичда — сўт безлари қизаради ва бир ози шишади.

— сўт безларининг қаттиқлашиб қолганини маститнинг янада жадда кучая бошлаганигидан шомдлик бериб;

— сўртга атрофда туқумларининг ишиганини.

— сўт безларининг қаттиқлашиб қолганини маститнинг янада жадда кучая бошлаганигидан шомдлик бериб;

Урғочу урғочиди (Урғочуларнинг) иштигадига қорайган
рою турини урғочиди (Урғочуларнинг) иштигадига қорайган
Масини Утказиб юборилса, олдига она Кўён эмизиб қўйи-
лайтини йўқотган.

Маситган, яхшики, она-Кўёни бу касаллик хашр сол-
майдиган шаронгла асраб, қўгулиш хумкин, чулки масе-
вериди Кўёнбоярнинг маситганин олдига олиш борасида-
лиги асосий ташвиши Кўёнхонада еллик ва захинин олдига
олиш, она Кўёнлар солуқ қўғмаситганин назорат қилиб ту-
риш, қатак ва уяли тоза тутишдан иборат бўлиши керак.
Маситганин олдига олиш борасида селекция ишлари керак
натиха беради. Бу ишнинг асосий принципи касалликка
мойил она Кўёнларни брак қилишдан иборат.

ЭРКАК ЗОТЛИ КЎЁНЛАР

Эркак Кўёнга хос асосий сифат — унинг махсулдорлиги.
Эркак Кўён уч йил фойдаланиш давомида мингга туғри-
лосдан насл қолдиришга ва уч мингтача иккинчи ав-
лоддан насл қолдиришга қодир бўлса, яхши Кўёсига ҳисоб-
ланади. Эркак Кўёнлар 3,5—4 оғизга жинсий балогатга етган
Ушда дастлабки жинсий балогат аломатлари анча барвақт —
тутилгандан 60—70 кун ўтибқ қайло бўлади.

Эркак Кўён 3 ойлик бўлгунча ушдан қочириб
фойдаланишга тайёрлаш ушун алоҳида қатъий мақсадда
Эркак Кўён жинсий балогатга етган унинг насли сифатини
текшириб қўриш зарур. Унинг насли сифатига баҳо берила-
нгандан кейин, 6—7 ойлик ёшли қочиринида фойдаланиш-
ни бошлаш лозим.

Эркак Кўёнларни сарабоб олиш. Эркак зотли Кўён сифати-
да фойдаланишда эркак Кўёнларни сарабоб олишда баъда
билан баҳолашдан қўйидаги масофаларга амал қилиб,
Ўтказиб керак бўлади:

— Кўён кўринганда урғочи Кўён чўчика ёки эркак Кўён
унга қўқиқиб биланмас 1 балл олади;

— Узоқ қидлаб турса ва қочирини қаратилмаган қичи-
қиб биланса — 2 балл;

— ишбатган тез, бироқ есет қочирса ва урғочи Кўёнга бир
марта иргитилгандан кейин бошқа қичқилиш бўлмаса, иргити-
лгандан кейин тез-тез нафас ола бошласа — 3 балл;

— тез иргитилгандан кейин урғочи Кўёнга эштибори жадал
қўқиб бориқчи иргитилган 2—3 дақиқада ўтиб иккинчи қоч-
ишга ҳаракат қилса, ҳушмома қилиш вақтида ва жўғилиш-
гандан кейин олдигагилек нафас олиётган бўлса ва қоч-
ишлар оралиғи 3,5 дақиқадан ошмаса Кўён 4 балл олади;
— дарров, тайёргарликсиз, "пжовуэкорона" иргитиш, ўйно-
қилик ва 5 дақиқадан кўп бўлмаган оралиқда иккинчи марта
иргитилган кейин олдигагилек нафас олса, Кўён 5 баллга са-
ловар бўлади.

Бундай синовлардан кейин Кўёнларнинг ўзларини жин-
сий тутишлари бўйича 4—5 оғизлари фойдаланишга қол-
дирилади, қолганлари брак қилинади.

Фойдаланиш тартиби. Эркак Кўён бирмунча вақт фаол-
лик кўрсатиши мумкин, ammo шуни ёдда тутиш керакки,
бир кунда 2—3 та урғочиди Кўёни қочирини унинг ушун бо-
симиди иш, бундан кейин унга 1—2 кун давомида дам бе-
риш керак.

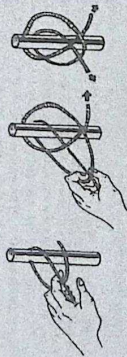
Еш эркак Кўёнлардан жўда фаол фойдаланиш керакмас,
бу уларнинг уруғландириши лаяқатларини пасайтириб, қўй-
қуватини кетказиши. Улар ушун мақбул тартиб ҳафта даво-
мида 1—2 марта қочиринида қўйиш. Етук эркак Кўёнлардан
мақбул тартибда фойдаланиш бир кунлик таъаффус билан
бир кунда иккинчи мода Кўёни қочирини. Дам олиш кўйи-
нча ҳар кўни битта урғочиди Кўёни қочиринида кўра шун-
дай тартиб ўринли деб эътироф этилган.

Кўёнлар пиласида олганда 15 фоиз эркак Кўёнлар сақлани-
ши керак. Қочиринлар лаврида эркак Кўёнларнинг омиқ-
шани тартибига ва озуқанинг сифатига алоҳида эъти-
ландириш тартибига ва озуқанинг сифатига алоҳида эъти-

Бир ёрдаги асос. Эрак кўп ургун сепиз, ёнгирок, ахлоқ кўпдан ёллаган аломатларисиз бўлиш зарур. Эрак кўпдан маънавий унвудларинг кўрсатилган маъна ҳарорат — 15 — 20° С. Юқори ҳарорат, айниқса, хавфли, 27° С даражасидан ошганда эрак кўнларининг кам фазолиг кўрсатиши бошланади, айрим ҳолатларда нел келтирмайдиган самарасиз бўлиб қолади. Ёрут кўннинг узунлиги она кўнлардан фарқли уларок, кам таъсирлангирлади.

БИЧИШ

Кўёна жудам энгиллаиб кетганда, алоҳида қатақ талаб этиллаган эрак кўнларининг ҳар бирини алоҳида асрашга интилишга ҳожат йўқ. Агар қатақла бўш жой қолмаган бўлса эрак кўнларининг бир қисмининг ағталаш ва уларни бир нечтадан битта қатакка қамаш мумкин.

Асатлаш сиртмоқлари

Кўнларни бичишининг бир неча усули маъхул. Шундан энг кўп тарқатгани — ургуннинг (жинсий белини) олиб ташлашдир. Бичини 2.5 облик ёнда ўтказиш мумкин. Бу вақтда келим кўнларда ургун қорин бўлигиндан моёқ халтачасига тушала. Бичилганда келим кўнлар аввалгидек туқис озиқлантирилганда янада жадла ўсади, халроқ тажовузор бўлиб қолади, бичилган кўн гушти қочиринга кўнлагилган кўнларининг гуштини шибатан хушгамамоқ бўлади.

Бичишининг очик ёки ёпиқ усулидан фойдаланиш мумкин. Бунда уруғдонлар моёқ халтачасини кесиб ёки кесмасдан олиб ташланади.

Очиқ усули. Бичишининг очик усули мазмун ургуннинг кесиб ташлаш ва уруғ келадиган найчани боғлаб қўйишдан иборат. Операция баҳаридангина қайчи, скальпель шунингдек ил асосироқ қўйилганлиб, қўл ахшиллаб ювчилди ва тирноқлар олиналди. Бармоқ учларига йод настойкаси суркаш тасия этилади.

Ветеринар — врач ёрдамчисин кўнни орқасига ёки ёнбошига етказди ва унинг орқа — олди оёқларини типирчиланганига йўл қўймай ушлаб турди. Врач эса кесилиш олдин бунга жойини 5 фангли йод настойкасини суртди.

Агар кўп ургундонини қорин бўлигинга тортиб олган бўлса, уни онд оёқларидан ушлаб кўтарилди, шунда уруғдон моёқ халтачасига чиқадди. Моёқ халтачани чап қўлининг иккита бармоғи билан ушлаб, бир оёқ настига ва ўнг томонга тортиди. Моёқ халтачани скальпельда орқаданги юқори теккасини қўн қобити билан қўйиш кесиш керак. Кесилган жойдан уруғдон ташқарига чиқариб олинди. Ёнг аввал уруғдон йўли №10 йалтақ ипда (ипдак ёки катрон ил ҳам бўлади) бичиш сиртмоқчаси билан боғланади. Шундан кейин ургундонни қайчи ёки скальпель билан эҳтиёткорона кесиш мумкин. Бичиш сиртмоқчаси қўйилган жойдан 2—3 мм юқоридан олиб ташлаш ўтказилади.

Иккинчи уруғдан олиб ташлашини билан жароҳатлар дезинфекцияланади, бунинг учун йод суркаш ёки оқ етрептолид майдалаб сепиш керак бўлади.

Ургундонларни узиб олиш. Бу усул операцияни бажариш техникасига кўра асосан аввалгига ўхшади. Фарқи шундаки, уруғдон йўли ил билан боғланмайдил, балки бурғулади. Шундан кейин қўл кесилиш ҳаракатлантирилиб моёқ билан бирга узиб олинди.

Ёпиқ усули. Бу усулда қўн қобитини қолдириб, моёқ халтача тўқимаси кесилди. Ипдак ил умуҳий қўн қобитини устида уруғдан найчига қўйилди.

Ургундонни моёқ халтачасига қўйиб сугуриб ташлаш. Бу операция скальпельсиз ва қайчасиз амалга оширилади, шу са-

Биринчи моментида операциядан кескин қилишга зарурат йўқ. Момк халтачаси ичига урилганга қўшиб аста паетга тортилади ва билдан фойдаланиш билан сиқиб боғланади. Одатдаги тутун-шиш мумкини, бу ҳол операциянинг муваффақиятсиз натижа билан тутушига ва қўённинг касалланишига олиб келади. Ипак йили операцияга қўённинг касалланишига олиб келади. суяда қўянтиб ишга дастлабки ўраб қўйилади. Дағал илдан фойдаланиш ва ундан қўшалоқ сиртмоқча қўлиб қўйлаш қўйилгангадек бўлади, шуندا момк халтачаси узлиб кет-диган ипда қилинмайди. Операция қилинмаган қўён анёқ-берилади.

Агар сиртмоқча яқин тортилмаган бўлса, қўён жароҳат-ланиши мумкин, бунда унинг момк халтачаси аялланлиб, гини кетеди. Операция қанчалык яқин — ёмон ўтганли-бичиш муваффақиятсиз ўтган бўлса, у ҳеч парса ёмай қўйди ва касалланади. Бундай ҳолатларда зудлик билан чотга белги-лаб, қўёнга ёрдам кўрсатиш керак, яъни ип ечишиб, бошқат-дан янги бичиш сиртмоқчаси қўйилади.

Одатда ахталаш сиртмоқчаси қўйиш борасидаги биринчи урунчилар муваффақиятсиз кечини мумкин, ахталаш опе-рацияси махорат талаб қилади ва ветеринария врач-и шити-роқсизда амалга оширилади. Ижобий натижага эришиш урун-асосий талаб—сиртмоқчани шундай тарзда тортиш керакки, токи момк халтачасининг терисини зарарламасин ва шу бил-дан бир нақдга урулган найчасини ишончли тортиб бо-лаш лозим.

Агар бичиш операцияси сифатли ўтган бўлса, момк хал-тачасида қон айланиши тўтмай на 4 — 6 кун ўтгач момк халтачаси билан бирга қўриб, тушиб кетади.

ҚҲҲҲҲҲҲҲҲ

Қўён болалари тутилгандан кейинроқ ўзларини қўриш-б турган муҳитга жуда боғлиқ бўлади, чунки уларнинг тутилганга бўлган физиологик ривожланиш шароитлари унга ҳос ҳусусиятга эга бўлиб, бу улар ривожланишининг унга ҳос босқичида тутилиш билан боғлиқ. Янги тутил-ган қўённинг вазни 50—70 г атрофида бўлиб, жин ва қўён юмۇқ ҳолатда тутилган.

Агар ушбу бўлмаса ҳатто хона ҳароратида ҳам қўёнча тез-та ушлиш мумкин. Шунинг учун болалаш чоғида она қўён-ларга қатта эътибор қаратилиш, қўёнхона турган бинони иссиқ тутиш, бу ерда ҳароратнинг пасеиб кетишига йўл қўймаслик керак.

Биринчи ҳафтада. Қўёнчалар тез ўсалилар. Ҳафта ўтмаси-дан уларнинг вазни икки баробар ошади. Бир ярим ҳафта (10—12 кундан кейин улар қўзлик очалилар.

Қўёнчалар ўз ривожланишларининг биринчи ҳафтасида жазоли вази ортиралилар. Алар рисоладагидек ривожланиб-борса бир ойдан кейин 500—700 г вазига эга бўлишади.

Янги тутилган қўёнчалар 18 та еуг тишлар бўлиб, ду-ста келанининг 18-кундан улар доимийга алмашина бошлайди, улар қўённинг кейинги ҳафтида муҳим роль уйнайди.

Қўёнларнинг жал аппарати ривожланиши тўғр-и боришти-ми-йўқми, биринчи ойнинг охирида текшириб қўриш мум-кин. Бу пайтда қўёнча еуг тишлар йинмасин шаклланиб-бўлади — шастки жағида 12 та, юқори жағида 18 та тиш бўлиши керак. Қўёнларга ҳос бўлган курак тишлари бирин-чи навбатда яқин ривожланиш лозим: улар буун ҳаёти давомида ўсали, илдини бўлмади, ўтмаслашмайди ҳам, чунки ўзи ўқирганиш ҳусусиятга эга. Қўённинг юқори жағида 4 та, шастки еса 2 та курак тиш бўлади.

Агар дағал озуқа бўлмаса курак тишларининг нотўғри рив-ожланиши хавфи вуҷудга келади, ҳатто тушиб кетиши

мудови. Ушун үчүн, ошондог кэм бүткөдү, чүнкү күйгө донмод бирер паракан талдо туралы-алар оукаа бұлмаса, у уеи-доннү мундиги ежкыни бошлайт.

Күйгө тиш ашарларини күзлөн кеириятган күйбөкөр-та жароат эткыши мүмкин, чүнкү у аича куча жага эса. Күркч чотила бармокарини асраш үчүн, елда тутын керакки, күйбөларинг курак ва оуик тишлари урасида 3 — 3,5 см оралик мажуу — бу, уна жойларга бармокчи тикиб, күйсин озинд оишша мажбур эттиш үчүн егарилар.

Күйбөлара жуи коллами тишлардан фаркш уларок сакшн шаксылат. Биринчи ой охирга борибгана бирламчи жуулар юзата келиши бошлай, унинг узунлиги 2—2,5 см ни ташкит эткди. Бу жуи коллами вужула келиши биланок дароо биринчи балогат туулаши бошлангачи ва узок давом этиб, 130—140 күнлик бултандагына нхоясига етди.

Иккинчи туулаш хам кам давом этмекди — у тахминан 7 ойлыккача ешгача чүгиледи. Биринчи ва иккинчи туулаш ешга тетишли деб аталды. Колган барча туулашлар хэр йили руй береди. Улар мавсумий деб аталады.

Бир хайгалык күйбөларинг хастн бутуулай ола күйгө болык, шунинг үчүн унинг соглом бүлиши жула мүмк. Одатта она күйн үз туукан болаларига жула гамуур ва күйбөкөрдөринг аралашуви шар экас. Күнгига күйбөкөрдөр хайгалар тутулгандан 45 күнгача уларнинг ривожланиш жарайыга аралашмасынни араса кўрадилар. Бирок бутунлай она-күйнниг уига ташлаб күйш керакмас, баьмда догмни тишлари, жуи коллами ошатлагычак шаксланыши уууа. Күйбөлар тутулганынн биринчи хайгалыга уларинг организмизда кешдиган мураккаб ва шидатлиг физиологик жарайларни тамынлаш уун күн етишмасыни мумкин. Шу муносабат билан күйбөларни эрта ешланок күйшмча онкандыриш, она-күйнниг сереулигини ошп-риш борасида гамуурик кўрастиш жула бойдал.

Күйбөларни жалал ривожландыриш она күйнниг сүт

махеуедролрини жула теа кмайттириб юбореди. Күйбөлар 10—21 күнлик бултандаьк шунчелик етишпалыки, она күйн эмизилер оралигыда ишлад чикаришта угурган сүт запанни туулагыча эмиб оладилар. Агар дастдакы кунлари бытта күйгача тахминан 8 г. сүтин бир харта эмишча сүриб олган булса, бир ой үтиб, бу миқдор 30 г. га етди. 19—21 күнларга бориб она күйнниг сүт махеуедролринг оалда пшасыат. Дастдакы 6 хайта давомки она күйн 7 кг атрофи-ла сүт берини мүмкин, бу ұртача кўрасткн, баьмда она-күйлар бундан хам кўпрок сүт берди.

Күйн сүти жула туиымли ва сифатли хайгалдан сипир сүти сифатлан аича угутун туралди.

Овик моддария миқдория буйича күйн сүти енгириникдан 3 барбар күй, унинг етилиги 11,2 фонини ташкит етди, ваьомки сипир сүтининг етилиги 3,7—4 фонд булди.

Агар она күйн сүти старди булса, күйбөлар дастдакы 10—12 күн давомкиа ұларниг хотиржам туталар ва уулдан чикиб кетмайдилар. Агар она күйнниг сүт махеуедролриг кандайлар сабабларга кура кам булса, күйбөлар чийилдиш-ни бошлайдилар, атрофта ұрмалаб кетдилар. Бу она күйн-ни текширип кўриш үчүн сиптал булиб хызмат кетди ва күйбөкөр аралашувиш талдаб етди.

Бундай хайгаларда күйбөлар күйнча уулдан чикиб кет-дилар. Бунга уларни очдик мисси мажбур етди.

Бирок күйнча она күйнниг үзи эмиб енишиб олган күйбөли уулан чикариб ташлайди, чүнкү унинг сүти сүри-либ олган булди. Бунинг оқибагыда күйгача күйнча ұлди. Бирок колган күйбөларни хам хастн хайф естила туралди — 18 күнлик бултанда улар хали ұз хайгалдарини етарш тутурилаб оломайдилар ва ууларга кайгышн билмайдилар. Шунинг үчүн күйн онимдиган күйбөли уи ташхирекада курган күйбөкөрга уани күзлөн кечирини, күйбөларга тез-кор ердан кереклигига сиптал булиб хызмат күйлиши керек.

Буллардан көрсеткендей, ан-данадан ердан она кўени эмалди-
ни шундан кўенини берип керек булади.

Бирок кўенчалар сонн 5 талдан ошмас, уларнинг сонини
камайтириш керекмас, чунки кўенчалар бир-бирини не-
тиб согулдан сакданалар, унга ёки турта булганча, бу-
чалик бир-бирини негизлейдилар. Агар кўенчалар 5 та бўлса,
буни қилиш керек? Бундай ҳолатларда уларни негизга бошқа
сути мўл бўлган она-кўенлар ўргатилди кўенга бошқа
сини эса қонириниша кўениб, яна бир бор оналик сифатлар-
ни текшириб кўриш керек.

Вақт ўтгани билан кўенчалар уқдан чиққини бошлайди-
лар ва энди унга қийинчиликсиз қайтишлари мумкин. Ёзда
ҳаво исиб кетганда кўенчалар мўддатидан олдин уқларини
тарк этишлари мумкин. Бу ҳолатни ҳисобга олиб, юзга кел-
ган вазиятни бартараф этиш юзасидан янни кўенхонадаги
ҳароратни пасайтириш борасида тегишли чоралар кўрилади.
Эҳтимол, унинг устини чодир билан беркитиш ёки бошқа
уқлар билан уни соя қилиш мумкин. Кўенхонани шмол-
латишга эҳтиёткорона ётиданиш керек бўлади, чунки она
кўен ҳам, кўенчалар ҳам елгиласда жуда тез шмолданб қола-
ди, бу кўенчаларнинг нобуд бўлишига, она кўенининг ка-
саланишига олиб келади.

Она кўендан ажратилиш. Кўенчалар 18 кунлигидан бош-
лаб ўсамлик оуқларга билан боқилади, 45 кунлик бўлган-
да она сути уларнинг оуққа моддаларига булган талабининг
5 фоизини ташкил этади.

Шунинг учун кўенчаларни она кўендан 45 кунлигидан
ажратилади. Бу анча мақбўл ҳисобланади, чунки она-кўен
яна қонириниша имкон туғилади ва шу тарзда 4 — 5 марта
исел олиш мумкин.

Ажратилиш тарбияга кўенбоқар муносиб тарзда тайёрлар-
лик кўриши лозим. Кўенчаларни ажратиниш учун мўлжаллан-
ган бинони тайёрлаб, у ерда камидан 15 С ҳарорат бўлиши-
ни таъминлаш керек бўлади.

Таркибиди антикоксидант ва қуруқ сўт бўлган маҳсулот
комбикорма тэмлаш зарур.

Кўенчаларни янни оуққа амалдан ўргатиш ва бунинг
учун онадан ажратилишдан бир неча кун бурунроқ бериш
бошланади. Бу шунинг учун кераски, кўенчаларнинг она-
дан ажралиши ва устининг алмашинуви туғайли етросе
солган ҳолатга қилиш туғайли юзга келадиган асоратлар-
ни камайтиради.

Кўенчаларга ҳаддан ташқари кўп ем бериш керекмас, шу-
нингдек, улар оч ҳам қолмасин. Оуққа миқдорини шундай
ҳисоблаб бериш кераски, токи у 15 — 20 дақиқала еб бўлин-
син. Бирок дағил оуққа, сув мўл бўлиши кераски, кўенчалар
туғунларига есинлар. Ажратилишларини тез-тез, кун даво-
мида 4 — 5 маҳал оинқантириш мақсадга мувофиқ.

Агар ажратилиш ёзда амалга оширилса, кўенчаларнинг
кўейда қилиб кетмаслиги ва оғдоб урмаслиги таъминини
қилиш лозим. Бунинг учун ажратилганлар қамалган катак
устини соя қилиш кифоя.

Кўенчаларни бошқа катакларга бўлиб ташламай, уларнинг
ўзини чиқариб олиш мақсадга мувофиқ, шунда улар кам-
роқ безовталанилар ва мустақил ҳайга тез кўинқалилар.
Лекин ҳар қандай ҳолатда ҳам нимжон ва етарли ўсамган
кўенчаларни алоҳида катакка жойлаштириш керек бўлади.
Иш моҳиятига қўра шу райлан бошлаб кўенларни тала учун
саралаб олиш бошланади. Зотдорлиги яққол кўриниб турган
ва жуда яхши ривожланганлар белгиланб қўйилади ёки ота-
онасидаги сифатлар ҳисобга олиниб, бўлакланади.

Кўенларни жинсини белгиларига ҳам қараб ажратилади,
фақат ўша кўенчаларн узоқ фойдаланиш мумкинлиги
мўлжалланган бўлса. Агар кўенча сотиш учун бўлса, уни
жинига қараб бўлиб ўтирилмайди.

Күеңдәләрнин тәрәпкә төнөп булган түрүх каталыга жой-жондорун тазасын аныктайын. Чүнкү шу оңдак эскидан башталгандар билан янгилар үртасида күрөш болгандан ва бу урушун билан аякун топади. Бу борала Күеңдәләрнинг эши катгалык катта бүтсә, урушунг эхтимоли шунча юкөри булди. Бирок урушқоңдиқ каталка янги Күеңгә пайдо бул-шин билан болыңк бүтәсинги, балки Күеңгә хос фәл-ат-вордан булыш мүмкин. Ута фәл урушқоңдари кетүсидә брақ килиш үчүн алохидә каталка жойлаштырилади, чүнкү буңдай зүрөвон Күеңгә галаңнинг бошқа аялдары үчүн хавф-ли булди ва галага талафот етказди.

Ажратылгандар каталыг шөкләнтгиринди эши бир хил хәм жинс Күеңдәләр булышига алохидә эстибор берип керак. Каталка 7 — 8 тәдди күп Күеңгә жойлаштырылмайди, акс холда улар тикләп қолинали.

Күеңбоқарлар баъзан аста-секин ажратыш усулини Күдәйләдиләр.

Бу усулнинг мохияти шуңдыки, үсншдан қолыгтан Күең-чаларга Күләй шарөнт яратып берилди. Буңдай қолларда она Күеңдан фәкәт Күеңдәләрнинг арыш ажратып олинды. Ажра-тып олингандари энг яхши үстәндари булди. Она Күеңгә уруш вазифа аңча қамалди ва қолган Күеңдәләр сүт мұа-қулыгидә яшайдылар. Улар аңча жалад тарзда вәзи ортырып борадил-лар, шүңсик аҳамиятлики, ривожланишдан қолган Күеңдә-ләр әссөн қўшта кетди. Биринчи олингандарнинг яхши ривожланган ва фәлдары нәслчиликкә олим қолинали.

Жинсик анықлаш. Ажратыш чоңлиқ Күеңдәләрнинг жин-сини алабаста анықлаш әдәтүр. Бу әссөн эмәс, чүнкү жинсләр-нинг тәшхис белгилари гарин яққол күрнәп турса-да анық ифодаланмаган. Малакалы Күеңбоқар Күеңгә жинсини 20 күнлик бутангән кейин, тохидә уңдан аңшароқ ажратыш мүмкин.

Күеңдәр жинсини анықлаш:
а) она Күең б) эркек.

Бу ёшда жинсини анықлаш үчүн Күеңнинг қорнини те-пта қилип ётқизлади, думини думгазентга қисып, бармо-нини оҳиста жинсий аъзолари атрофининг терисига бөсәди.

Ёш уручү Күеңдәләрнинг жинсий аъзолари кичик эркек Күеңдәләрникигә инебатан орқа тешигигә яқинроқ жойлаш-тан, тиркешимсөн шаклга эла, эркек Күеңдәләрнинг жин-сий аъзоси әса юмалок тешикли кичик буртма қуринишида булди.

Күеңчалар 45 күнлик булганда жинсий белгилари яққол-роқ ривожланади, бирок айрым пайтларда жинсини эрта анықлашнинг амалий аҳамияти бор.

Момик олин Күеңчилигидә эркек жинсдәлгилари күни-ча жуа эрта епила йүк қилип, күпроқ миққорда момик берәдигән уручү жинсдәлгиларда фәлдароқ бойлаланадиләр.

Күеңдәләрни сүйиш ва терисини шилли

Қиммәтти мўйналди тери олин үчүн Күеңдәр күзги тул-лаш якуңгә етпаңдан кейин сүйилади. Сүйишни тутатш даражасини Күеңнинг орқаси ва думгаза устидаги териси-

Маълум ҳисобларнинг қўлдан ба улардан фойдаланиш усуллари; соғуқ ва иссиқ сув билан таъминланиш, махсус коржомалар (халағ, резина аралаштирилган этак, септик).

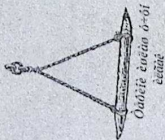
Терининг сифати қўннинг зотида, уларни озиклантириш ва асраш шароитига, сўйиш пайти (мавсуми ва ёши)га, терини тўғри шилишга, уларга ишлов беришга боғлиқ.

Төрийн цагда-гачигийг асosan
жониворнийг наслий сифатига,
уни озиклантришининг ўзига хос
томонларига ва суядиган ёшига
богдиг.

[illegible]

Тери думгаза буйлаб сакраш бўғимларидан то сонининг анчки юзасигача ва панжалари дум остигача (расм) кесилгач, қурур шаклида шилиб олинади. Терини қаватли қилиб шилиш ҳам мумкин.

Терини шилиш орқа оёқнинг сакраш бўлими атрофининг терисини айлантириб кесиб, бията орқа оёқнинг сакраш бўлимидан иккигичасигача болдир ва сонининг ички томони бўйлаб орқа тешик орқали дум ушигача кесиб йили

[illegible]

Терига дастлабки ишлов бериш

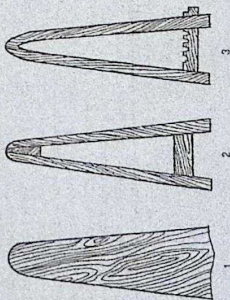
Тери қоллиб кетган ёғ ва гўш, сўт безларидан тозиланиб, гўштларасини талқари томонга қилган ҳолда тўғрилагич-га белгиланган шаклда тўғрилаб қўйилган ва чуқуқ-чуқуқ консервалананади.

[illegible][illegible]

Тўғрилагичлар понасимон, арилли ва икки сакка сурин
лиган бўлади.

Алоҳида йирик хом ашё учун тўрилагич узулиги 100 см, остининг эни 30, ўртасиники — 20 см, қалинлиги — 10—15 смли тахтадан қилинади.

Айрили ва икки ёбди суриллагич тўрилагич иккити тахтадан қилинади. Айриликомни тета томонидан тахтача билан қўзғалмайдиган қилиб маҳкамланади. Икки ёбди суриллагич эса ҳаракатланмайдиган металл пластинка ёки чарм тасма билан маҳкамланади. Паст томонига қўлабلىк учун бир жойдан қўзғалмайдиган тахтача қўйилади, икки ёбди суриллагич тишли тиррак қўйилиб, тахтадан ёнига металл михга илбид маҳкамланади. Тишли тиррак тўрилагич керакли эндиликка қўйилган, металл михга илбид қўйилади.

Тери тўрилагич

Тўрилагичга тўри қўйилган терининг ўрта қисми эни терининг узулигидан уч марта кам бўлади. Уни бемалол, чўзмадан тўрилагичга қопланади, тўртта панжаси эса терининг бир томонига симметрик қилиб жойланади.

Янги шилланган тери 70 фоизга аяқли нам бўлади. Гуштарданнинг еришдишларига йул қўймаслик учун тўрилагичдан

олинган тери шамол аяқли тепидиган, 20—30° С даражадаги жоната оёиб қўриқилади. Ундан юқори ҳароратларда гуштарда суришчани бўлиб қолади ва қайта ишлашга ярамайди. Агар териди юмшоқ ва нам жойлар қолмаган бўлса, у аяқли қўриқилган ҳисобланади. Қўриган тери тўрилагичдан олиниб, қилиб кетган ёглари йўқотиш учун қоп тикиладиган дағал матога ишқилланади.

Терини саклаш учун энг енгилдиган япшиққа кўча ва терикўр хашаротлардан асраш учун нафталин солинган қопга ўраб, тахлаб қўйилади.

Терининг товар сифати

Терининг товар сифати юнг қопланиши даражаси, ранги, ўлчами ва гуштарда (тери тўқима)сининг пишшиқлигига қараб аниқланади. Шунинг учун жонивор қанчаллик йирик бўлarkan, унинг қиммати ҳам шунчалик юқори бўлади, чунки ундан гушт маҳсулотни кўп ва териси катта чиқали.

Мўнали хайвонлар терисининг юнгли қоплами, унинг узулиги, қалинлиги, юнглалар микдори ишбатан тўрлчга тоифада, бир ўлчамада эмас. Ушбу соҳида "терининг топор-рафик участкалари" деган тушунча мажмуа: унга кўра тери кўзлар ўртаси, бош, тардан, бўйин, елка, орқа, думгаза, етбаш, қорин, кўкс, сон, панжа, думдан иборат бўлади.

Терининг товар муосяиятини баҳолашда энг аввал тери қопламига, унинг рангига, товаланшига, баландлигига, бир текшиқлигига, юмшиқлигига, хашамдорлигига, пишшиқлигига тасвиф бериллади.

Юнг қоплами қалинлиги нафақат юнг микдорига, балки унинг йўғонлигига, агар юнг йўғон бўлса унинг қалин қўриқилишга боллиқ. Тирик хайвонда мўна билан қопланиш қалинлиги сийиладб ёки асбоб энига қараб аниқланади. Тери тўрилагичда мўй билан қопланиш қалинлиги камади, тўрилагичга қўришш учун тортиш чоғида ээти-борга олиш керак бўлади. Агар тўрилагич қалдан ташқари катта бўлса, тери қаттиқ тортилади, унинг товар қўриқ-

шин сымалдары на юнг сибрак кўриниши тухайли нуқсон сифатида термичин қиймати пасалди. Юнг қотлами қалин-лиги ҳаққиди таасуротга калта жуилар, аиниқса, калта таъсир кўрсатади. Остки туклар ҳам аам қиймати эмас башлаши. Унинг кенг қисми оски тукни елиб турли на қалин-лиги кўпроқ оғиб турган бўлса, ашар оски тук паст, калта таъсир таасурот қамали. Алар оски тук заиф ривожланганда калта юнг дедари горионтал кўринишга бўлса "яги мўйна" вужудга келган бўлади.

жүн рангини унинг пүстлөк қатламидати пигмент (ранг берувчи модда) ажратиб беради.

Юнг қопламнинг **юмшақлиги** энг аввало, алоҳида юнлар муштунчалик юмшоқ бўлади. Бу бестинг ҳолине қўрасткичи қопламнинг коэффициенти. У микрометрга юнг йўғон-лашадими. Коэффициентга муштунчалик инсабати юнг йўғон-лашадими. Коэффициент юмшақлик кам бўлса, юнг муштунчалик оқсаятиги йўқотиб, тўла, ечимлан бўлиб қолади.

юмшук, ариқ, даражасига кўра юмшук, ариқ юмшук, ариқ, даражасига ажратилди. Халдан эйел буллиш керексиз юнг түкүлишини келтириб чиқалли Юнг юмшуклиги юнгини мансумий шаклиниш жа- денсизла үстүрди. Юнгларнинг камкор түкүлишини терини юнг көпчүлүгү билан бартараф этиш мүмкин.

нинг ҳолати ва муайяннинг моқддиница боғлиқ. Оқда-
моқ риниоқининг ёғ бешари томоқ муайян моқдаб ту-
да. Бақориш эса белларнинг фаволияти кузариб, бунинг
иттижақини юнг қолдани хиралашади. Шунга ўқинаш ҳолат
қисиллик ёғи ҳайвонни ногўрни оққатлангирилиши нати-

16

жасида без фаолияти бузилганда кузатилиши мумкин. Юнг копланнинг товданиши инакка уқшаи экин обнасмон.

[illegible]

Гуштарлар рағли рағт қоллампаири нишири етилмишди боғ-
лампаири, муш пилмасида унинг ақлинида ҳосил бўлади. Бунинг
натijasида илтира рағли гуштарларда хаворлар бўлиб қолади.
Оғт Ушши нухосида етан пилмаси ҳосил бўлиши тустан-
тири, илтизани рағли кетиб, гуштарлар оқара бошлайди. Те-
диди рағт итисевилиги тери нагани атиқларда асоси
қуратичи рағларда ҳисобланади. Дески оқарган гуштарларда конг
қолмаси асоси, етаран ривожланмаган бўлса тери атча
қолмаси, тегишли бўлади.

Тери ранги ушбу жониворнинг зотида мутаносиб бўлиши дозим. Нав юнг қопламнинг сифати ва тузатишига ботiq. Теридаги камчилик нуқсон бор ёки йўқлиги билан аниқланади.

Термда кўзи учрайишдан нўқсонларга тегишлилар, механик зарарланган тўғрисида иккиданлашган жойлар, юнг қопламанинг эришиши, бошқа рангдан доғ, юнг илдизининг очилиб қилиши натижасида терининг тегилиши, тери тўқимаси ва юнг қопламанинг тинишиши оқибатида зарарланган, юнг қопламанинг тарашга келмайдиган даражада иккиданлашган кетили, микроорганизмлар таъсирида тери тўқимасиданлаш мазлۇм бир жойдан юнг тўқиб, кейин тўқималарнинг қуримай қилиши, гўштларидан ортқича гўштларидан қуримай қилиши, синуван бўлиб қилиши, кўзи ва терихўрлар б е стқалдан зарарлар таъсирини,

50

ҚҰҒҢ КАСАЛЛЫҚЛАРИ

Қўёлар сўп касаллиқларда дучор бўлишлар ва улардан қутулишнинг ушмога олиб келиши билан хавфдор. Уш қўён-
лари орасида вирусли касалликлар турлари талайгина, шу-
нингдек, қўш ва ҳўлоқ оғирлардан келг таралган. Булардан
Ташхари ҳўёлларин ногўрни сакати ҳўёллар талжаси,
тиши, буйдаги ва бонди ички атўларди касалликларининг
аж олдинги сабоб бўлади. Соп ҳўш парваридишан бўйича
ўз ҳўжаланингизни ташкил этган ёки ривоятлаштиранган
бўлаингиз, баъди касалликларнинг белгиларини ва ҳўсон-
атларини бидиб олсангиз — ишди қийайсиз. Бу билди қарам-
лигида бу жониворлар ҳўстини хавфдорлигини ва соғом-
лигини сакати, шўфқачилар ривоятлашининг олдини
олшингиз мумкин бўлади.

Күй-ларнинг эпизоотик чак касалликлар

Эпизоотик ичак касалликлари деб янги ном олган кўн-
лар энгертотияси кўнчиликлда 1996 йилда пайдо бўлган.

Касаликни даялдан овқат ҳам қилишини буюлиб, зурариш билан намоён бўлиб, юқори даражадаги ўлимга (30-80 фога) олиб келиши Одатда, бу касалик 6-14 ҳафталик кўчаларда намоён бўлади, лекин баян бу ҳолатини катта ёшдаги жинслорларда ҳам кузатилиши мумкин. Бугунги кунда бу касалик Кўлигита Европа мамлакатларида ўзини намоён этди.

Күпсөзлүк талкыотоларга карамай хөзирги күнга калар күнләр эңгезотик ияк касаллигини күзетувчиси томалумлигича каймокта. Жониворларни даволлаш учун тугри ташкис кунди асосий муаммолар.

Агар қўён эпизоотик энтеропатияси аниқланса, унги да-
волаш учун нима қилиш керак?

Биз класлиқнинг белгилари, сабабларига қараб дастлабки усулни чораларини тақдим этишга ҳаракат қиламиз.

[illegible]

Қуёнларнинг вирусли геморрагик касалликлари

Ушбу касалликнинг кўпайиши билан вирус ташув-
чи касал ва касалланиб ўтган кўеилардир.

орин усталарни омида озука, таллик, тулрок, сув, шифек-
чилликни касал куёлар, уларнинг тини т терилари, шу
касалик таркаган жойлардан кетган муниллар, хом аше
буомларни булини мумкин. Милум бўлишча, териларда
варелар уч ойгача сакланиб қолар экан.

Касаликнинг яширин даяри куёларда 48-72 соат, баъ-
зан 120 соатгача давом этади. Ташрибда сифатда зарарлан-
тиришда (мукуи орасида, тери остига) бу вақт 18-24
соатни ташкил этиши мумкин. Касалик касаллик даяри
намоён бўлмади.

Одатда ташки куёларни соғлом куёлар оёқларини бир неча
бор талласли елтириб, ўлатилар. Фақат аيرимлариданга
енил эмилганлик, иштахсизлик кузатилади ва ўлимдан 1-
2 соат олдин буридан ериқ ёки қолги жаратка оқали.

Улинидан 32 соат олдин куёнинг тана ҳарорати 40,8°C
даражага кўтарилди. Одатда ташки куёришидан касал
куёни ҳатто бир неча дақиқа анал соғлом куёдан ажра-
тиб бўлмади. Касаликнинг белгисиз кечизи табиии ин-
фекцияланган куёларда ҳам кўн бўлади. Энгилган куёнинг
бўғоз куёларда кўпроқ кузатилади.

Шунингдек, касаллик куёларга белгилари кузатиш мум-
кин. Ҳароратнинг кўтарилсини, нафас олишнинг қийинла-
шуи, даярти (узак вақт Ухлаб қолсин), иштахнинг бўқ-
лини, силаслар, даб ва шилдик пардаларнинг кўчариши, бу-
ридан ва онқдан ҳамда орқа тошмадан қўн кетиши).

Шунингдек, қовоқ шамоллашини, тахиярда, буридан
шилдик келиши, даяри ва бошқа симтомлар кузатилади.
Билан куёлар қўққириб ўлатилар.

Бирча касалланган куёларда бир хил симтомлар намоён
бўлмади. Баъзи куёларда зарарланган кейин 18 соат
ўтганига ҳаракат қўққириб, оёқнинг шилдик кузати-
лади ва у касаллигини бир о'з намоёни этиб, 30-40 соатдан
кейин ўлади. Шунингдек, 50 фото 5-6 ойлик куёлар ва 99
фото қатта шилтан куёлар 24 соат давомда ноубуд бўлади.
Куёларнинг зараридаги даражаси 30-80 фоизин, зар-
арланган куёларнинг ўлими 80-90 фоизга ташкил этади.

Касалик кечинининг бошқа кўрилиши ҳам борки, бу ни-
қонга ерибрак учрайди, бунида куёи касалланиб, кейин соғий-
но кетали. Бундай куёлар уни бу касалликка қарши имуни-
тет ҳосил қилади. Бирок, афуски, бундай куёлар вирус та-
нувидаги бўлиб қолмаслар. Улар вирусни ахлатга қўшиб чи-
қаришдан, ундан эса соғлом куёлар касалланишлар.

Касалланган жониворларнинг жигари, нафас олиши асослари,
бўриқ, табиати, юзати, бош мияси ва бошқа аъзолари зарарланади.

Куёларда сўт безининг ялғиланиши (Мастиг)

Куёларда энг кўп тарқалган касалликлардан бири сўт
безининг ялғиланиши инфексиясидир.

—Мастиг кўчарувчи — кенг тарқалган стафилококк микро-
би. Куёларда сўт безининг инфекцион касаллигини стафилококк
боллашган кейин, дастлабки куёларда келтириб чиқарилди.

Касалик билан зарарланиш асосан сўт безининг сўригич-
лари қанада орқали кечали. Кучли ялғиланиш жараси билан
бошланиб, бутун безларга тарқалади. Агар вақтида чора
қўрилмасе, жонивор кам ҳаракатли бўлиб қолади ва 3-6
кундан кейин ушбу юқумли касаллик оқибатида ўлади.

Сўт безининг қаттиқлашгани милум бўлганда она — куёни-
га қандай чора қўрилатилди?

Амалдо, уни қамқора мойи билан артишни бошлан кес-
рак. Хўпоз (понион) пайло бўлгучек бўлса, уларни кес-
иб, маргашовка эритмасин ёки риванол билан ювилади.
Декан бу шиллари ветеринария врач қилгани маълумроқ.
Сизнинг назирангиз эса қонжи борича инфекцион мастит-
нинг олдини оқиллар. Бунинг учун қўн боллашдан бир
неча кун олдин унинг сўт безлари атрофидаги терилар 3
фонгли ливол ёки карбол киелотасининг эритмаси билан
артилади ва ханада миҳ, сым, қиррали бурчаклар бор-
бўқдиги қўдан кечтирилади.

Кўеишларда юқумли касалликларнинг кўчайишига ёш куникалик учун касалланган кўеишлар алоқадорлиги, уларнинг катли эса омак билан зарарланганлиги.

Миксоматоз

Миксоматоз хонаки ва ёвбойи кўеишларнинг ўткир юқумли касаллигидир. Ташқи томондан кўеиш танасида шилиш ўси (миксом) кўринишида намоён бўлади ва юқори даражада ўлим келтиради.

Касаллик қўзғатувчи миксом вируслари ва синаредди вирусларидир. Синареддилар чечак вируслари оиласига мансуб бўлиб, ёвбойи ва хонаки кўеишларнинг буйрак туқималарида кўзга кўринади. Миксома вируслари кўеиш моддаларига гўт қўймайди. Масалан, касалликни даволашда қўзланган 2 фойзга фенол эритмаси 6 соатдан кейингигина ўтиради. У ёшда эса бир неча дақиқадан кейингигина ўлими мумкин. Кўеиш мурутасида вирус бир ҳафта, кили масуида туироқда 2 ойдан кўнрок яшайди.

Миксоматоз касаллигининг тез ва кен тарқалишига қонсўрар ҳаширотлар (некабгопарлар, чийи, бит, бургалар) ёрдам беради. Соғлом кўеишлар миксоматоз билан касалланган жониворлар билан алоқала бўлганда, шунингдек, хизмат кўрсатувчиларнинг вирус билан инфекцияланган қоржомларига, инвентарларига, озуқаларга текканларида зарарланадилар.

Кўеишларнинг миксоматоз касаллиги ёш, ёш-кўз масуи-ларида кўнгина ҳаширотлар жазал учалитган даврида кўчй-ниш кўзатилади.

Касалликни даволаш учун унинг яширин даври қанча давом этишини билиб олиш мумкин. Ветеринария маълумот-ларига қараганда, бу жараён 2-3 кундан 11 кунга давом этиб, бу кўнрок организмнинг бардошлилигига, зарарла-ниш усулига, вируснинг патогеник даражасига боғлиқ. Касаллик жуда тез ривожланганда 5-6 кунга қўшлади. У

икки шаклда — шилиш ҳамда туғунчаи бўлади. Шилиш шилишда касал кўеишларда икки томонлама кўоқ шилиқ пардасининг яллиғлаиши (блефароконъюнктивит) пайдо бўлиб, кейинчалик ринит кўчади. Ёибишда, бошида, ор-қасида 3-4 смди шилиқли суяклик бўлган ўсмазлар ву-жуа келади. Касал кўеишлар кўриниши эзилган, шилиқ пардалари кўкарган, хириллаб нафас олади, кўоқлари йи-рингли-фибриоз зардоблан ёпишган, кўоқлари шилиқиб тушган бўлади.

Касалликнинг шилиш шакли анча хавфли: ошатда касал-ланган ҳайвон ўлади. Туғунчаи шакли бошқача аломатлар билан кечади. Кулоғида, қовоғида, боши ҳамда танасининг бошқа жойларида туғунчалар пайдо бўлади. Миксоматознинг 10-14- кўнлари бориб, туғунчалар ўрнида чирик жойлар (некроз) ўчоқлари вужуа келади. Соғайганда туғунчалар сўрилиб кетали, чирик жойлар ўчоғи эса 2-3 ҳафтада бата-мом битили.

Туғунчаи шаклдаги миксоматоз касаллиги 30-40 кўн давом этади.

Касалликни даволаш усуллари ҳали шилиб чиқилмаган. Миксоматоз шўбаи пайдо бўлганда жонивор дарҳол бошқа хонага алоқадорланади. У ерга ҳаширотлар ва кемирувчилар киришига йўл қўйилмаслиги шарт.

Касаллик бўлса, ветеринария пунктига хабар қилинади. Ветеринария хизмати касал ҳайвонлар турган ҳўжалик ёки аҳоли пунктига карантин жорий қилади. Карантин вақтида кўеишлари оқиб кетиши ва олиб кетиш таъқиқланади. Касал-ланган ва касал бўлиб ўтган кўеишлар ўлдирилиб, териси билан ёқиб юборилади.

Касалланган кўеишлар билан алоқала бўлган кўеишлар ҳам ўлдирилади. Уларнинг териси ва ички аъзолари ёқилади, туғичи эса 1,5 соатлик қайнатилдан сўнг оқик-оқик учун фойдаланилади. Катак, асбоб-ускуналар, инвентарлар, хо-нанинг ўзи ҳамда кўеиш сўйиш жойлари 5 фойзга лизол,

3 фойзги формалин, 2 фойзги фазол хлорли оҳак каби ҳашаротларни йуқ қилиш зарарсизлаштирилади. Учучи Сольом қўёнлар миксоматозга қарши эмланадилар. Ка- оширалашган сўнг 15 кун ўтиб ва ветеринария-санитария ишловлари ўтказиб бўлинган, олинали.

Қўёнларда кокцидиоз касаллиги

Қўёнларда кокцидиоз касаллигини келтириб чиқарувчи Эта асосий патоген тур мавжуд. Кокциди бир ҳужайрали паразитлардан бўлиб, оғдада 30—60 кунлик қўёнларни зарар- лайди. Содда ҳайвонлар синфига киритилган бу паразитлар ташиқи муҳитда ҳам ҳаёт кечиради.

Ташиқи муҳитда ривожланувчи паразитлар босқичи ошчи- ста деб аталади. Қўёнларнинг ўт (сарда) йўлларида ишорчи Е. Stiedae тури дарвоза (портал) венаси орқали жигарга ва кучли холнинг келтириб чиқаради. Е. Pavesens ва Е. intestinalis оописталари эса ичакда яшайдилар ва қўёнлар- нинг қурчигатида кригталарни емирадилар. Бунинг оқибат- нинг ҳамоҳуд қасаликлари, шунингдек, ич кетиши ва озиб кетишларини келтириб чиқаради.

Кокцидиозга дучор бўлган қўёнларда даволаш учун сульфадимидин ёки сульфаксимоксалин ичимлик сува қўлиб бери- лади. Кокцидиозни назорат қилиш учун ҳар куни катакларин тозаб турни, тоза оғулардан фойдаланиш талаб этилади.

Пастереллез

Пастереллез — бактериял инфекция бўлиб, тўрт хил келча- ди. Ута ўткир, ўткир, ўткир ва сурункали пастерел- лез билан 40 кунликдан катта ешдаги қўёнлар йилнинг ҳар қанчали даврида касалланиши мумкин.

Пастереллезнинг клиник аломатларини қўёнларни даво- лаш учун билиш керак бўлади. Нафас олинишни қийинчи- ли, кечроқ ич кетиши, сурункали келганда ринит, конъюнктивитлар қўйишни пастереллезга хослар.

Касалланган жонивор жигарида чирикми ўқоқлар ажула- та келади. Шунингдек, бу касалликда йирингли — фибриоз характердаги пиемония учрайди.

Даволаш антибиотиклар (окситетрациклин, биомитин, левомицин, неомитин) билан олиб борилади. Касалликнинг оқтинин олиш учун қўёнлар пастереллезига қарши вакцина қўланади. Сўнгилан жонивор гўштини озиқ-овқатда фой- даланиш мумкин, лекин маъқул эмас.

Қўёнлар пастереллезини даволаш учун сульфаниламидли препаратлардан норсульфазол, сульфадимезин ҳар бошга 0,2—0,3 г ҳисобида 3—4 кун давомиде фойдаланилади.

Пастереллезини даволашда антибиотик дозалар қўён ва- зинининг 1 кг та 20—25 минг ЕД. Антибиотиклар 3—4 кун давомиде қўнига 2 маҳал юборилади. Сурункали пастерел- лезде қўёнларни даволаш қўнидаги тартибда олиб борила- ди: 3 кун сульфаниламидли препаратлар, сўнгта 3 кун мус- кул орасига антибиотик юборилади, сўнг яна сульфаниламидли препаратларга ўтказили.

Қўёнларини даволаш учун сульфаниламидли препаратлар дозаси 0,1—0,2 г бўлиши керак. Мушак ичига қўланган тетрациклин ва биомитин яхши даво таъсирини кўрсатади. Пастереллезини даволашда антибиотиклар ва сульфаниламид- ли препаратларни қўлиб ишлашни яхши таъсир кўрсатади.

Касалликнинг оқтинин олиш мақсадида қўйишнинг фер- мисиде пастереллез ажулта келганда касалланган жонивор- лар ашулик билан бошқа катакларга алоҳидланиб қўйила- ди, инфекция манбаи аниқланиб, бартараф этилади, ка- таклар, сайр жойлари ва ишвонларлар зарарсизлаштирилади, ўлган жониворларнинг мурдалари ёқиб юборилади.

тарбия-санигуруу мотдаларын 1 фойзди формалин аргаси, 3 фойзди карбокс кислотеси, 2 фойзди уюячи натрий ва 3 фойзди лимон эриткаларини хоналарга кўйлаш энг яхши восита ҳисобланади.

Бу касаллик кўнлар орасида анча кенг тарқалган. Касалликнинг энг асосий кўринишлари — тумов, ўпка ялиғланишини кутайиши, бўйни қийналиши ва ҳўпоз учрайди. Кўнлар пастереллез билан асосан инфексияланган озуқа ва суғун истеъмол қилганларида заҳарланадилар. Шунингдек, соғом кўнлар касалланган жониворлар билан алоқада бўлганларида ҳам ҳаво-томчи йўли орқали пастереллезни юқтириб олишлари мумкин. Касаллик кенг тарқалишига жониворлар тўласини бир жойда асраш, сифатсиз емиш билан озиқлантириш, парвариланининг антисанитар ҳолатда олиб борилиши, шунингдек, кескин об-ҳаво ўзгариши сабаб бўлади.

Касаллик бошланғишида кўннинг ҳарорати 39,5–40° С даражага кўтарилди, шалғайиб қолди, иштаҳаси йўқолди. Ёрундан еки кўнлан оқ туслати совуқ ёпишқоқ суюқлик оқди. Ички қўлотида ялиғланиш зўрайиш, бўйнинг оқсатилди бўйли қийнаиб қолини мумкин. Агар давовлаш чораси ўз вақтида кўрилмаса инфекция респиратор тизимга кириб бориб ўпка ялиғланишини кўзгайди. Агар касаллик ўчоғи тиз илғиз атрофига жойланган бўлса, кўз қиемили ҳўпоз келиб чиқиши мумкин.

Касалланган кўнни давовлаш учун антибиотиклар кўрсатилди, этилади, бязан бу тадбир жўла уюқ, давом эттирилади. Бу борда бағтрил, марбошил ва тетрацентин яхши самара берили. Шунингдек, давом эттирувчи восита сифатида мойичека, дасторбон каби ўсимликлардан қўйишмалар тайёрлаб бериш тавсия этилади. Модомики, ҳатто соғайиб кетган кўнларда касаллик ҳайтаганини эҳтимоли маъжуд экан, қанчалир вақтдан кейин антибиотиклар билан давовлаш курсини тақдорлашни улутмасин зарур. Давовлаш вақ-

тида ва ундан кейин ҳам тўғри парҳез ривон қилиб кўнларга кўпроқ янги кўклат ва ўтлар, абиқса, момқаймон, ва зўбуруқ бериб туриш лозим. Агар шундан кейин ҳўпозлар пайдо бўлса, у ҳолда уларни жарроҳик йўли билан олиб ташлаш ва улар бутунлай йўқолиб кетгўнга қалар юшиб туриш керак бўлади.

Едингида бўлсин, кўнни антибиотиклар кўнлар соғлиги учун хавфли бўлиши мумкин ва уларни, масалан пенициллинни жониворлар ичига бериб бўлмайди.

Кўнларда ошқозон-ичак касалликлари

Бу касалликин келиб чиқишига қуйилди сабабларни кўрсатиш мумкин. Агар 20–30 кунлик кўнчаларга она сути камлик қилиб қолса, улар озгина-озгинадан онасига бериладиган озуқалардан дағал озуқалар (дағал пичан, кўруқ есм) ейишни бошлайдилар. Бунинг натижасида овқат ҳазмлаш аъзоларининг шиллик пардаларида ярачлар пайдо бўлади, ошқозон ва ичак ялиғланиши бошланади. Бу касаллик катта кўнларда ҳам, атар улар кўруқ есмлар ва дағал хашакни ифлос ҳолатда есалар вужудга келиши мумкин. Кўнчаларда ошқозон-ичак касалликлари юзга келишининг асосий аломатлари тез-тез суюқ еки юмшоқ, шиллик қоланган ахлатлар чиқариш, ичак ёки ошқозоннинг кечини билан намоён бўлади. Кўннига ҳазинат ич кетини билан алмашини. Жониворнинг умумий ҳолати эзилган кўринишда иштаҳаси аввал пасибиб, кейин бутунлай йўқолади. Катгини ҳолатларида кўн олатда 2–3 кундан кейин ўлади.

Бу касалликин давовлаш кўйишги тарзда олиб борилади: тезда тетрациклин антибиотиги, дасторбон ва мойичекани чой берилиб, фақат она-кўн сути, юмшоқ пичан ва янги кўклат билан озиқлантирилади.

Шунингдек, титчена қондаларига ривоя қилиб, ҳар кўнни катаклаги еилмай қолган озуқаларни йигиштириб олини,

новларни тездаб, суяқон ва охурни олиб қўйинг. Кун ора тагликни ўзгартиринг. Агар қўён фақат новнинг ўзида юришига ўранган бўлса, уйчалли тагликни ҳафтагига икки марта алмаштиришингиз мумкин.

Коплюктивит

Бу касалликда қўён кўзларининг бириктирувчи парала-клариб кетади. Иккада ёки битта кўзининг мўтў параси йирингли аҳрама ажралishi мумкин. Ёш оқини ёш шиллиқ-лавои этади. Коплюктивит кўпичга чилги итчан, қуруқ тутундан талсирланшларнинг аллергияс жавоби бўлиш мумкин. Шунингдек, қўён озуқасида оқсилнинг юқори миқдорда бўлиши еибилган аммак кўп ажралishiга сабаб бўлади. Бундай ташқари, иммуниет заифлашганда, қўн-лаирилади. Бундан ташқари, иммуниет кўзларини тасир-инфекция, дамбурғт ёки вируслар тулиши реакцияс оқба-и ёллари жароҳатини, Шунингдек, коплюктивит кўтеи-ни кслиб чиқили сабабчиси бўлади.

Уни даволаш комплекс характерта эа. Қўни тасирдан-рирсидантитувчи эритмалар — мойчечак қайнатмас, дам-ланган чой, қучета маргантовка билан мунгазм виб ту-риш лозим. Юнгандан кейин кунига ун маҳал 30 фойдаи-албуид ёки 0,25 фойдаи лавонининг томигилади. Шу-нингдек, муефиз келадиган кўз суртма дориалари — ауре-омицин ва тетрациклин, агар касаллик микроблар томони-дан кслиб чиққан бўлса, вирусдан бўлса, окселин, флоре-наль суртилди. Шу билан бир вақтда уларчи иммуниетини оширувчи ва эллигланишга қўриш воситалар — мойчечак, сариқ-чой, календула қайнатмалари ичирилади. Бундан ташқари,

коплюктивитини вирус ёки микроблар келтириб чин орани (сука совуқ, аллергиядан бўлса ошанка (Girhinasia) келти-маси билан иссиқ компрес қилинади.

Қийишқ бўйишлик

Бу касалликда кўенинг боши у томондан бу томонга-қориб келади, шунингдек, унинг кўз соққилари турни то-монларга боз ҳаракатланётганини кўриш мумкин. Бу кўенинг боши айланганданла даволат беради. Баяди ҳолатларда қўён йўлини йўқотиб, ортиқ юролмаи қолади, мунозапатини ушлаш уюви, турли томонга айланавериши.

Қийишқ бўйишликни даволаш, тарчи узоқ вақт талаб этса ҳам, илложи бор. Қўнига қўзлар қийишқ бўйишликнинг енида шисинда соғлом шериқлари қоби бемалол сакраб ўйнаб-юраверди. Бу ерда тап қийишқ бўйишлик сифдроми саба-бини бартариф этин кераклигиди.

Қийишқ бўйишликнинг ўзи касаллик эмас, балки мар-казий асаб тизимлида (бош, орқа мида) қандайдир бўзи-лиш белгиледи. Шунингдек, бу кўенинг ички қўлоқдаги вестибулар апаратига қўриш муаммолари, лажаси билан боғлиқ сабаблар ҳам қийишқ бўйишликка олиб келуви сии-дром бўлиши мумкин. Қўйишқлар эса қийишқ бўйишлик сифдромини келтириб чиқарувчи аниқроқ сабаблардир;

- урта ёки ички қўлоқ инфекцияси;
- марказий асаб тизимлиги паразит инфекция;
- таулицсатс рссуош паразит инфекцияи;
- фаллажлик;
- мидаги хүпоз ёки ўсма;
- муефиз спазми;
- захари моддалардан захарланиш;

— бош ва орқадан жароҳатлар.

Агар касаллик қўлоқнинг зарарланиши билан боғлиқ бўлса, ошанга антибиотиклар курси тайинлашади. Тўғри анги-

Организмнинг олдинги учун мураккаб билан масхалатлаштириш келтириб чиқаришга эришилган. Чунки қўннинг бўйлиқлиги келтириб чиқаришга эришилган турли антибиотикларга нисбатан таъсирчанлиги ва чидамлилиги ҳар хил. Маълум бўйлиқча Биш-дин бўйлиқ инфекцияга яхши таъсир кўрсатиб, қўнларга халфези экан. Шунинг учун бошқа антибиотиклар ёрдам бермаса Биш-диндан фойдаланинг. Антибиотиклар ўз ва-зифасини бажарар экан, ветеринар қўнларнингиздаги му-волатни йўқотиш қўнларини тиклаш бўйича бошқа дори-ларни еиб берсин.

Енсерһагозооп сисеһи билан зарарланганда қўнларда қийинчи бўйинлиқдан ташқари асаб тизимда орқа оёқлар нисфаланиш, умумий заифлик ва ҳатто тутиқоқ каби бошқа бўйлиқлар вужудга келиши мумкин. Шунингдек, қўнларда буйрак бўйлиқларига ҳам дучор бўлишди. Охириги пайт-ларда юқорида таъкидланган инфекцияни баргараф этишда бечараларга асосланган дорилар (альбендазол, фебендазол, oхfenbendazole) билан яхши натижаларга эришилмоқда.

Қабзият

Бу жуда хавфли касалликлардан ҳисобланади. Қўн оғдат-смай қўли ва ич келиши тўхтаб қоплади. Натижада қўриг-тайд – қорин қаттиқлашганини пайқаш мумкин.

Қўнда ҳаракат сусаяди. Агар уни тез даволашга кири-шилмаса, қўн кўп вақт ўтмай ўлиши мумкин. Илҳож бо-рига зудликда вет врачга мурожаат қилиш лозим. Агар қаб-зият эндигина бошланган бўлса унга итисез шпридда дас-торбош ва мойлашқанини қайтамасини сува қўлиб илти-лади ҳамда микрофлорани тикловчи сува эригитилган Ли-неккага ўхшашан бифидобактерия кукунчи берилсин. Шунин-дек, янги поя сеп укроп қўнда еширилади. Қўннинг ўли-шига йўл қўймаслик учун, ахшиен, аювак унга тегилди-миқдорда тетрациклин антибиотиги берилди (бунн, ахши-

си, ветеринария врач қилгани маъқул), кейин эса бир ма-ротабалик виласиз шпридда қанақажат мойи ёки виласини оғизга қўйилсин.

Қабзиятнинг олдинги оғиз жуда қийин эмас. Бўйинг учун ҳар кунни эргаллаб ва кечқурун қўннга янги қўқ ўт берилиб, тайер қўрққ ем тўхтатилади ёки қамайтирилиб, ҳафтада 2–3 марта оғизидан солинадиган ҳамда қўнларга қаттиқ стресс ҳолатлари бўлишига йўл қўйилмайди.

Унутманг, ҳар кунни эргаллаб ва кечқурун қўнларнинг иштасганини ва янги ахлати бор-йўқлигини текшириб ту-риш керак, агар улар бўлмаса, зудлик билан антибиотик-лар беринг ёки ветеринарга мурожаат қилинг, аке ҳолда қўнларингиз қабиъатдан ўлиши мумкин.

Оғтоб ва иссеик уриши

Оғтоб ва иссеик уриши иссеик қўнларда қўннинг тўғри нуруридан ва лим, шамолдетиладиган, айнакка, намлик тикча қўлиб кетиши оқибатда вужудга келади.

Оғтоб ва иссеик уришининг белгилари шуки, унда қўн тез-тез нифас олади, оғзи, бўйин, қориннинг ишлиқ пар-далари қизарали, у қорин ёки ёнбоши билан қўзишиб, ҳара-катсиз ёлади. Қўннинг бу ҳолатларининг Улими билан ту-ғайди. Шунинг учун иссеикда албатта бир қатор чоралар қўриб қўлиш керак бўлади.

Оғтоб ёки иссеик уришда қўнлар кам оғдат ейди. кам ҳаракатланади, шунда қўнлар албатта бирор нарсан сийни учун янада кўпроқ наъорат қилиб туриш лозим, аке ҳолда қабзият оғизга келиши мумкин. Кўпроқ янги қаттиқ қўзғат-лар (рангли қарам япроқларига ўхшаш) ва сув (оғиздан пи-насиэ шприци билан қўннига тўғри келса ҳам) бериш керак. Қўнлар қаттиқ янада салқитроқ жойга қўйинг, ило-ҳият бўлса сув билан соғутиладиган қондиционер қўнинг, амамо елимакка йўл қўйманг. Каттакка музлик сувиш пластик бутилкаларга солиб қўйинг.

назоратини кўп ҳолда янада бўлиб қон сўришни бош-
лани оқимотида доимий қўчишни ва доимий қашиниши
буфайди қўн терисининг аяланиши, юнги тўқилиши
ва қорақўтир юзата келиши мумкин. Булар қўшларнинг
қўлоқ касалликлари келтириб чиқаради. Қўлоқ каналла-
рининг уст кечирини натижада юнга кўплаб опалсимон
ёки нокейон тухумлар (сиркалар)ни кўриш мумкин.

Касалликни даволаш учун қанас бор қўннинг юнгини
3–5 динққа давомиди дори кукуни билан артиш зарур. Ка-
салликни даволашда нефталиннинг ёки тамаки кукунининг
олтингўрт билан тенг миқдордаги аралашмаси ҳудда яхши
таъсир кўрсатади. Жониворнинг қана босган битта қўлогига
5–10 г аралашма сарфланади. ДДТ (дуэт) кучли таъсир кў-
чига эга, ammo уни эҳтиёткорлик билан қўллаш лозим, чун-
ки унинг кўп миқдордагиси сўт эмизувчиларга зарари таъ-
сир кўрсатади. Каттаки ҳам крсолни ёки динюл эритмаси
билан зарарленгантириш керак бўлади.

Қўннинг қўлоқ касалликлари билан ҳусобланилган қўн-
ма майда (0,5–0,8 мм) қўлоқ қанчалари томонидан пайдо
бўлади. У қўлоқ чиганогига жойлашиб олади, лекин қўлоқ
уртасига кириб бориши ҳам мумкин. Қана чаккиларидан
юзата келган қўчишни натижада майда қўзини ва сарғиш
пуфакчалар пайдо бўлади. Пуфакчалар еришиб ва қуриб қорақ-
ўтирга айланади. Бу қорақўтир қўлоқни тўқилириб қўйиши
мумкин. Дастлаб қўчишни жониворни бозонга қўлиб, қўлоқ-
ларини силкиштига мажбур этади. Агар олдинги олмада касал-
лик — қўнча ялғизланишлари ёки миёда ҳўппос вужутга
келиши оқибатида қўн ноубуд бўлиши мумкин.

Қўлоқдаги қорақўтир пуфаклоқ тиши билан олиб ташла-
нади, кейин эси шараланган хойларга 2 фозинг ўсимлик
ёғидаги тоза крсолни эритмаси суртिलाди.

Қананинг бошқа тури (*Acarns sigo* уат *emiscu*) теринини
эпидермис қисмида юртан йўлида қон сўриши кўтарин
қўчишини келтириб чиқаради. Уни даволаш препаратлари
сифатида олтингўрт, крсол ёки нафталин суртма дорн-
лари тавсия этилади, шунингдек, гипосульфитотерапия усу-
лини қўллаш мумкин.

Қўшларда тиш касалликлари

Қатта қўшлар 28 та тишга эга бўлади. Юқори жагда 2
тадан курак, 3 тадан сохта ва 3 тадан чин озиқ тишлар,
пастки жагда ҳар икки томонидан биттадан курак, 2 тадан
сохта ва учтадан чин озиқ тишлар бўлади. Жамн юқорида 16
та, пастки жагда 12 та тишга эга.

Қўшларда қознқ тишлар бўрмайди. Курак ва озиқ тишлар
оралиғида 3–3,5 см дан буш жой мавжуд бўлиб, бу қўн оғиз
бўшлигини қўзлан кечирини чоғида энг хавфсиз жой ҳисоб-
ланади. Жониворнинг оғиз бўшлиғида овқат кам чайланади.
Уш қўшни кемирувчилар олдасига киради, у озикани лаби
ёрдамида курак тишлари билан кемиради.

Қўшларда тиш касалликлари кенг тарқалган.

Курак тишлари анча оғида чиқиб туради. Бу уларга ин-
гичка товлаларни кемиринишларига ва утларни пастроғидан
чимчиб олишларига имкон беради. Шунинг эътиборидики,
қўшларда қўлоқ тишининг илдини бутмайдан ва бутун ҳаёти
давомида ўсаяеради. Бу қўшларнинг ўсиб турувчи тишла-
рини елириб турадиган озуқаларни кемирини утун зарур
эмишлар билан таъминлаш кераклигини билдиради.

Қўшбоқарлар қўнчага жониворлар катақини ёгон қўс-
мини кемираётганликлари туюқчи бўлади. Бўнинг саба-
би қаттиқ озуқаларнинг етарли миқдорда бўлмастлиғидир.

Бу сипшмовидлик касалликини келтириб чикаради. Агар курак тишлар сниса, пастдакини юкорига ва ёлларига хараб тез уса бошладил, юкорилангис сниса пастга ва ёлларига уеишини бошлайил. Агар бундай курак тишлар кесиб талланса, улар тутри усади.

Куёлларатга тиш касалликларида шундай хёлсалар куатилдик, куёллар пастки жати узун тутулади. Уларнинг курак тишлари бир-бирига тегмай усади ва елрирмайди. Уеишта давом этган тишлар шундай улчамга етадики, жониворлар оёкат еёлмай қолди. Бундай жониворлар заифлашиб, тиш касаллиги туфайли озиб, улади.

Пододерматит

Катта куёлларда яра ва оҳма яра хосил булишин билан кеналгич пододерматит кенг таркалган касалликлардан хёсёбланади. Пододерматитга огир пазил, оёқ панжалари юнг билан яшил қопланган, бу касалликка берилувчан жатта ёллагги куёллар дучор булаллар. Пододерматит куайишга симтёр осликка эта агитсанитар хёлатлагги куёлхона, каттак, шунилдек, намлик ва хавонинг юкёри хароратда булиши имкон тутуиради.

Пододерматит пайдо булишининг дастлабки босқичида оёқ панжаларининг остида симтёр осликка ишқалатвериш оқибетида тиш, ёриллар, қон тутланишлар пайдо булалди. Кунича панжада қонли ийринг еки куеиз қон оқуши вужулда келлади.

Жароҳатланган жойдан стафилококк инфекциалари кираиб, ийринги яра, оҳма яра хоси булалди. Жонивор шумшайиб, иштахасини йуқоталди. кам юради, оёқларини чузиб куи етади, озиб кетиб, кутишга улади.

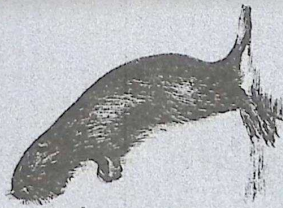
Куёллардаги пододерматитни дастлабки босқичида даво-

лаш яшил самара бералди. Пододерматит билан зарарланган жойга ҳар куни 10 фонзли куришинли еки руҳли суртма дори суркалади. Агар яра бўлса унинг устигаи пёзлогги, улик туқималари олиб ташланиб 1-2 фонзли нол пастойнкаси билан ишлов берилалди. Қон оқушин туттаган ярага окиси тетрациклин, тетрациклин сепилалди еки Вишневский суртма дориен суркалади. Ишлов берилган жойга боғлаб куиулиб, 2-3 куида алмаштириб турилли.

Агар касаллик ўтказиб юборилса, ҳар куни ва узок даволаш керак булалди. Шунинг учун касан куиёи алоҳидлаб ўлдирилали, терисини шикиб олиб, гушти кумиб ташлалалди. Агар гушти керак бўлса, зарарланган жойи олиб ташланиб олиқовкатда фойдаланиши мумкин.

Даволашда асосий профилактик ишлардан касал ва пододерматитга мойил (панжеси кам юнг билан қопланган) куёллар брак қилиналди.

Ундан кейин каттакда тозалликини ушлаб турал хёлда симтёр пол (тахтадан) қилиналди. Пол янги суиширилган оҳак билан ишлов берилалди. Тахмидан 2-3 куидан кейин пол бошқа томонга агларилдиб, ифлосликлардан, ахлатдан тозаланади ва оҳак билан ишлов берилалди.

НУТРИЯ- ЧИЛИК

Нутрия зотлари;
Нутрия асраб боқиб
Нутрияни кўпайтириш
Нутрия касалликлари.

Нутрияни фермер хўжаликлариди боқиб кўпайтириш на-
фақат қизқарил, балки иқтисодий жиҳатдан фойдали ма-
нудет ҳамдир. Чунки бу жониворларни бошқа мўйинли
ҳайвонлардан фарқи ўлароқ фақат усимлик озукчалари би-
лан парвариллаш мумкин.

XX асрнинг биринчи ярмида нутрия мўйнасининг баҳоси
шунчалик ошиб кетдики, табиий шароитда яшовчи бу ҳай-
вонлар популяцияси деярли қориб юборилди. Тўғри, бир неча
ўн йилдан сўнг айрим жойларда улар бошқатдан тикланди.
1920 йиллардан бошлаб нутрия туққинликлари кўпайтирила
боладилди. Катакларга парвариллаш мумкин бўлган жонив-
орлар Европада Аргентинадан келтирилди ва 1930 йиллар-
да ушбу минтақа мамлакатларида нутрия кўпайтиришга бош-
ланди. Шундан қийин 1930 йилдан 1940 йилгача лаврга Гер-
манияда 1000 га яқин нутриячилик фермалари мавжуд бўлиб,
улардан йилга 100 мингга яқин мўйна тайёрланади.

Россияга дастлабки нутриялар 1930 йилда Ўзбекистонни
1950 йил бошларигача бу мамлакатнинг жанубий минтақа-
ларидагина нутриячилик хўжаликлари мавжуд эди. Чунки
бу минтақаларда нутриялар ушун нуқсудан хисобланган товуқ,
мавсум узок давом этмасди. Бироқ кейинчалик нутрия еттиқ,
биополарда мунаффақиятди ўстирилади бошлангач Россиянинг
марказий, ҳатто шимолий туманларида бу жонивор этиш-
тириллаган фермалар барпо этилганган бўлди.

Маълумки, нутриядан туран туселати қимматли мўйна
олинади, ундан тайёрланган махсулотдан фойдаланиш мўд-
лати норта мўйнасининг махсулотлариникига яқинлашиб
қолади. Нутрия мўйнасидан еқлар, бош кийимлар, манго-
лар, нўстинлар, аёқлар камзуллари тикилади.

Бундан ташқари, нутрия гўшти таъми, туғимлидик ва
парҳезлик хусусиятлари жикатидан қўён ва товуқ гўшда-
ридан қилишмайди. Жанубий Америка мамлакатларида,
шунингдек бир қатор Европа давлатлари (Германия, Ита-
лия, Польша ва ҳ.к.)да нутрия гўшти тансиқ ҳисобланади
ва чуққа, мол гўшига нисбатан юқори нархда соғилди.

Нутрия гўшти ва ёғи еттиқ ҳазм бўлади ва одам органи-
ми томонидан яқини ўзлаштирилди.

Нутрия ёғида қўён ёғиданги сингари одам танааси учун
фойдали бўлган қўйлаб ёғ кислоталари сақланади.

НУТРИЯ ЗОТЛАРИ

Нутрия тери қоплами тусига қўра стандарт ва рангига
бўлинади.

Хозирги вақтда нутриянинг 10 та мутацион (стандарт
тусининг бузилгани) ва 7 та комбинациялаштирилган тип-
даги нутриялар этиштириб чиқарилди.

Стандарт нутриялар юқори сериуштлиги билан ажралиб
туради, қорамгир туселати мўй қопламди бўлиб, у оч-қўнғир
тўқ-қўнғирранг ва қизили туселарда ҳам учрайди.

Бироқ қўнғирга стандарт нутрияларнинг мўй қоплами тўқ-
қўнғир рангга эга бўлади.

Рангли нутриялар наслдан-насла ўтган ранглининг белгиларига кўра икки түрхда — доминант ва релессивга бўлинади. Биринчи түрхда Озарбайжон оқи, тилларанг ва қора нутриялар тааллуқли бўлади, иккинчи түрхда — оч сариқ, лохол түсли, албонюслар, шимол ослари, кудранг, шунингдек Италиядан келтирилган туқсарик, ошпоқ, очқизил, Италия ослари хосдир.

Стандарт нутрияларни рангли доминантлар билан чапиштирилганда биринчи авлоднинг бир қисм насли рангли нутрия узуи хос бўлган ранг билан туғилади.

Стандарт нутрияни рангли релессив билан чапиштирилганда биринчи авлод болалари стандарт нутрия юнтининг рангига бўлади (стандарт нутрия италян релессиви билан чапиштирилганда олинган насл кумушранг тусга эга бўлади).

Оддий нутриялар. Ташқи кўринишдаги европоя нутрияни эслатувчи стандарт нутриялар энг кўп тарқалган зот ҳисобланади. Уларнинг ранги ҳар хил тусда бўлиши мумкин. Барча стандарт нутрияларнинг қўни жигаррангга бўлади.

Оддий нутрия

Стандарт нутриялар узуи тивитили юнги наф, тоқунали широнгга парварилганда ва лотури омиқлигининг билан мулклари туқилиши мумкин.

Тилларанг нутриялар. Бу нутриялар Россияга чет элдан келтирилган, Россиядан бизнинг мамлакатимизга тарқатилган. Ундами ва вақни жихатидан стандарт нутриялардан қўлишмайди. Жун қопламанинг туси тилларангга, жуда эркин. Қорин томони бирмунча ороқ (баъзан пуштиранглар, кўзи жигаррангга).

Уз зотидан нутрия билан чапиштирилганда сериушлитига юқори эмас — 3 талли кўп бола туғмайди. Стандарт нутрия билан чапиштирилганда 4—5 та насл бериши мумкин (ярим тилларанг, ярим стандартларнинг тусида).

Қора нутриялар. Россияга Канаадан 1966 йилда келтирилган. Ундами, вақни ва сериушлитига жихатидан стандартлардан деярли фарқ қилмайди.

Қора нутрия

Қалта юнглари — қора рангга, остиқа тивити туқ-курангдан. Шу билан бирга, қора нутриянинг мўи қопламанинг мулклари бутун узуишгича бир хил пигментли, аллоҳда тусдаги мулк жойлар фақат қўлининг орқасида учрайди.

Уз зотиданлар билан чапиштирилганда биринчи авлод қора тусли насл бўлади. Кейинги авлодда туқ жигарранг

Юнг қопламанинг умумий туси қўлига ҳолларда энг узоқ мўининг рангига боғлиқ бўлади.

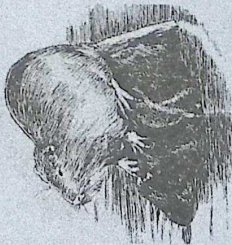
Қорин томони қоплаган узуи мўи орқа томондагига қараганда анча оч.

мўйли стандарт тусдаги жонивор болалари юмта келади.

Қора нутрияни стандарт нутрия билан чапиштирилганда биригичи алоқадан қора ёки тўқ жигарранг тусли, лекин орқасида ёки ёнбошида алоҳида тусда мўйи бўлмаган ҳайвон болалари дунёга келади.

Озарбайжон оқ нутриялари. Бу нутриялар янги зотли гуруҳ, сифатида эгирроф этилган бўлиб, соф оқ қалта ва тивитли мўй билан қопланган. Тўри, ушбу зотнинг айрим вакилларида кўзининг, қўлогининг атрофи, дум остида мўй пигментацияси кўзатилади. Бундай пигментацияланган май-лоқ 10 фонгдан ошмаслиги керак.

Уз зотидан бўлган нутрия билан чапиштирилганда 4 тагача бола туғилиш мумкин (2/3 қисми оқ ва 1/3 қисми стандарт нутрия тусида). Стандарт нутрия билан чапиштирилганда эса бешта ва ундан кўп насл беради (50 фонги оқ, 50 фонги стандартга ҳосе белгилар кўринали)

Оқ италян нутрияси

Италян оқ нутрияси. Бу зотдаги жониворлар 1958 йилда Италиядан Россияга келтирилган. Уларнинг Озарбайжон оқ

нутриясидан фарқи мўйининг оңсариқ тусдалигидир. Италян нутрияси танасининг мўйна қопланмаган қисми териси нушти, кўзи жигаррангга бўлади.

Уз зоти вақидли билан чапиштирилган италян нутриясидан оқ тусдаги ҳайвон боласи туғилади, стандартлар билан чапиштирилганда эса қумушранг тусли насл дунёга келади.

Қумушранг нутрия. Ушбу зот стандарт нутриясини италян оқи ва тўқсариқ нутриялар билан чапиштириш натижа-сида дунёга келган.

Ушбу зот учун тўқ қушранг тус қосилар.

Қор нутрияси. Бу нутриянинг қамеб зоти қумушрангли-ни оқ тилларанг нутрия билан чапиштириш натижасида етиштирилган.

Қор нутриясининг кўзи жигарранг, бўрчи, думи ва пин-жаеи оқ-қуштиранг тусда. Ёир болаларда 4–5 та насл дунёга келади.

Қор нутрияси

Опоқ нутриялар. Тўқсариқ зотларнинг италян оқ нутриялари билан чапиштириш натижасида олинган. Опоқ нутрия зоти бир озгина оңсариқ тусли қумушранг, қушранг

кўриниши жуи қопламига эга. Катта мўйлари баъзи жойлариди рангга эга, остига момиги кўкирт-оскарққ рангга. Муийнинг умумий туси оппоқ.

Шу зотдаги нутриялар ўзаро чапиштирилганда насл ҳар хил туста эга бўлади.

Пастел нутриялари. Бу насл тилларанг нутрияни қора нутрия билан чапиштириш натижаида етиштирилган. Бу ҳайвон жуни пастел норкасининг тусини эслагиди. Қўзи жигарранг тусда.

Тивитли муийнаси бутун узунлигига жигарранг ёки оч-жигарранг тусда. Янги туилган нутрия ҳар доим қора рангга бўлади, бироқ улгайган сайин оқариб боради.

Лимон нутрияси. Ушбу зотнинг тилларангини италян оқ нутрияси ёки тўқсарққ нутрия билан чапиштириб етиштирилган. Туси тилларангини эслагиди, лекин бирмунча очроқ, жуи ранги сарғиш тусда.

Шу зотдаги нутриялар ўзаро чапиштирилганда бир болада-ганда, дунёга келган насли лимон тусида, шунингдек, оқ ва тилларангга бўлиши мумкин. Лимон нутриясини италян оқ нутрияси билан чапиштириш эса лимон, кўмўнранг, қор, италян оқ нутрияларни дунёга келишига сабаб бўлади.

Тўқсарққ нутриялар. Бу нутриячиликда энг тенг тарқалган зот ҳисобланади. Мўй билан қопланни жигарранг тусда бўлиб, унга хос кўкиртрангга эга.

Ҳар жойда остига калта мўйлар бор бўлиб, унинг ости тўқсарққ ёки жигарранг, юзориёи эса оқ. Қўзи жигарранг. Сериштилма бунча тўқсарққ нутриялар амалда стандарт нутрияларни қозинмайди: бир болагаида 4—5 та (аҳеи-аҳеида кўпроқ) насл беради.

Тўқсарққ нутриялар

Оскарққ нутриялар. Бу нутрияларнинг орқа томони жигарранг ёки тўқсарққ тусда ва қорин томони эса оч-тўқсарққ рангга. Катта мўйлари зонал рангга эга. Панжаси пушти-ҳаворанг, бўрини жигарранг, қўзи жигарранг — қизил.

Жониворларнинг 4—5 ойлик вакиллари жула чироқли жуи қопламига эга бўлади. Ёши улгайиб борган рангига сарғиш ёки қорамтир тус пайдо бўлади. Шу зотдаги нутриялар ўзаро чапиштирилганда тузилган насл ҳам оскарққ рангга бўлади, оскарққ нутриялар стандартлар билан чапиштирилганда эса стандарт насл тузилади.

Кулранг нутрия. Бу зот рангига кўра стандарт нутрияларга ўхшайди, бироқ узларнинг муий рангига қорамтир тус етишмайди. Бундан ташқари стандартлардан фарқи ўлароқ кулранг нутрияларнинг остига тивитли соф кулранг тусда.

Шу зотдаги нутриялар ўзаро чапиштирилганда кулранг насл тузилади, стандарт нутрия билан чапиштирилганда эса стандарт насл дунёга келади.

Қорамтир таирноқлиш нутрия. Қорамтир таирноқлиш (ёки зотик) нутриялар тилларанг ва қора нутрияларни чапиштириш йўли билан етиштирилган. Шунинг учун ҳам узларнинг рангига тилларанг ва қора туслар уйғунлашиб кетган. Орқа томон мўйлари кўпроқ қорамтир, қоринини қоплаган мўйлар эса очқроқ тусда.

Узаро чаतिштирилган бу зот вакиллариан, шунингдек нутрия билан чаतिштириш натижасида қора, тилларинг стандарт ва қорамтир экзотик нутрия насллари тугиладди.

Салафсимон нутриялар. Бу зотдаги нутрия пастел нутрияларини қор ва лимонсиммон нутриялар билан узаро чаतिштириш натижасида етиштирилган. Ушбу зот вакиллариининг умумий ранги оч тусла: қолдовни мўйлари — оч қўлранг, дасари оқ, узулиги бўяча бир хил ранганган; тишти орқасида жигарранг, қоринда ороқ.

Салафсимон нутрияни ўз зоти вакили билан чаतिштириш ўринсиз, чунки бундай ҳолларда ушбу жониворнинг сериушгани 25—30 фонтга пасаяди. Уларни пастел нутриялари билан жуфтлаштириш тавсия этиладди. Шундай қилинганда сериушлик камайидади, боталаганда наслининг 50 фонтга салафсимон тусла бўлади.

НУТРИЯ АСРАШИ

Нутрияни қўлайтириш билан шуғулланишдан олдин, шу билан шуғулланувчи мутахассис олдига бориб унинг маслаҳатларини олиш ёки махсус адабиётлар топиб, ундан жониворни асраш шарт-шароитларини, озикдантириш ва қўлайтириш усуллари билан танишиш мақсада мувофиқроқ бўлади. Гарча нутрия қаноатли, тўқунликка яхши қўлайлган жонивор бўлса ҳам уларни парваришдаш борасида тушунча ва тажрибаси бўлмаган нутрия боқувчи қўилдан тавсия элаётган маслаҳатларимизга риоя қилса, қўилдан мақсадига, натижага эришади, яхшигина даромадга ҳам эришиши мумкин.

Нутрия асрашга қатъий қарор қилган бўлсангиз, аввал уларни асрашга ва қўлайтиришга бино, хона тайёрлаш, жихозлар керак. Етарли озуклар таъминлаш зарур.

Нутрия сотиб олиш, уларни таниши ва юратиши

Урғочи нутрияни, яхшиен 2—3 ойдагида сотиб олиш керак, чунки катта ешадиги яшашини янги шароитда ўрғочини қўйиб қечадди ва улардан тала гуруҳи бутуни қўйиб қечадди. Агар 2—3 ойлик урғочи нутрия сотиб олишининг иложи бўлмаса, у ҳолда яхшиен гуруҳ қилиб жалланган (5—7 та) нутрия сотиб олиш керак бўлади.

Нутрияларни тандаётганда албатта уларнинг соғломлигида эътибор беринг. Соғлом жониворларнинг катта мўйларини товланиб тургани ва ерқин тусда бўлиши. Агар хайвоннинг жүни хир, хўрланган бўлса, бу аввалда нутрияларини асраш ва озикдантириш шароити қониқарсиз бўлганлигидан далолат беради.

Таъкидлаб ўтилганидек, соғлом воёта етган нутрияларнинг курак тишлари ярқиратган тўқсарик (ёш ва қариликнинг бирмунча ороқ) бўлади. Агар бу хайвонларнинг тиши қора доғли, оқарган бўлса, демак жониворнинг организми заифланган.

Нутрияни сотиб олишга мувофиқ келадиган вақт йилининг иссиқ вақтларидир. Бу пайтда махсус хайвонларни ешитилмаган қараси ёки катакли транспорт воситасида, олдиди қопда ёки ёпиқ саватда таниш мумкин. Воёта етган нутрияларини, айниқса, эркак ва бўғоз урғочисини биттадан, узунлиги 50—60 см, эни ва баландлиги 30—40 см бўлган каттада олиб юриш мумкин.

Нутриялар янги жойга анча тез мослашади ва бир неча кундан кейин оқ соҳибига ўрганиб, уни овозидан, хидидан билади.

Симтури ёки етот каттақларда олиб юриш чоғида нутриялар билади ўзини беговта тутади; каттада беговталаниб юрурди, ўзини симтурига уради, кўнгида ўзини жароҳатлайди. Шунинг учун танишга мўлжалланган қарасин қора мато билан беркитиб қўйиш лозим. Бўғоз урғочиларини эси, яхшиен, қопда ёки ёпиқ саватда таниш керак.

таққа қамалиб, 2-3 hafta карантинда ушлаб турилади, чунки бу вақтда организм жонотлар турди юкумленгендеги томондан соғлом будан жонотлар турди юкумленгенге айланыши мумкин.

дөлжөөг өндөрлөх

Модомики нутрия сунда яқин яшовчи жонивор ҳисобланад. Уларнинг ҳаёти ва табиби шартларида кўп нақднинг суанга ўтказишлари, яъни яшовчи жонивор ҳисобланад. Уларнинг ҳаёти ва табиби шартларида кўп нақднинг суанга ўтказишлари, яъни яшовчи жонивор ҳисобланад. Уларнинг ҳаёти ва табиби шартларида кўп нақднинг суанга ўтказишлари, яъни яшовчи жонивор ҳисобланад.

[illegible]

Бунда шу хондагит хаво хароат 15° хан юкүри бўлма-
микроримжалди катта маконларда асари яхши ҳароат-
ворларни сикүтү ошқунди. Бундан ташқари, паст ҳароатда
яланғуч дүми ва пайжасининг остини совуқ хаво ҳароатда
дан қондигандик нутрияларни совуқдан асрийди, бироқ
тида шулай шароити керак бўлади. Албатта қалин мүй би-
лигини ҳисобга олиш керак. Аниққа, урғучи нутриялар-
Бунда шу хондагит хаво хароат 15° хан юкүри бўлма-
микроримжалди катта маконларда асари яхши ҳароат-
ворларни сикүтү ошқунди. Бундан ташқари, паст ҳароатда
яланғуч дүми ва пайжасининг остини совуқ хаво ҳароатда
дан қондигандик нутрияларни совуқдан асрийди, бироқ
тида шулай шароити керак бўлади. Албатта қалин мүй би-
лигини ҳисобга олиш керак. Аниққа, урғучи нутриялар-

Жониворини қафасдан ўзига мўъжаланган хонага утказиб, етганда эҳтиёт бўлиш зарур, чунки нуриянинг тишлаб олинган хавфи бор (байлов паромитизини тишлаб олинган қолди). Кўрсатиб кетган байлов қўсталаганда, ўзининг янги соҳибига ташланмиб қолгани ва жиддий жароҳат етказганини мўъжиза билдириб, нуриянинг беҳудала орқа томонига тегиб, ўзини — байлов бундан салбий таъсирлангани. Лекин у қоринини эсинга ҳайта олганига мўъжизабил билдиради.

Нутрияны кўчириб ўтказишдаги қўлларнинг
тўғри жойлашсин

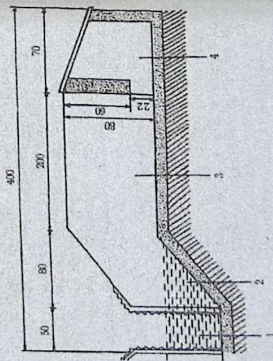
Ҳайвоноти олиб келинган қатъидан унинг уули тайёрланган хонага олинди уни бурчакка сиқиб, сунгра бир қўл билан думанини ўртадики, иккинчи қўлда қуқрани ости-дан думанини танабини баландроқ кўтарган ҳолда олиниди. Агар нутрия узини таъжовуқкорона тўқатиши бўлса, шу у ҳолда унинг думали ва орқа оёқлари билан ушланиб, шу тарзда қатъка кестирилиб қамалади. Уч ойликкача бўлган-дан кейин унинг қатъи қисқариб қолганлигини аниқлашди.

Атар сотиб оlingan нутриyнтдан ташкари уйда бошқа нутриyндлар ҳам бўлса, янги келтирилган ҳайвон бошқа калдарнинг култигидан ушланади.

нутрийнинг организмда моддалар алмашинуви жараёни сузалади; жониворлар сузлашиб, илгачаси ёқолади ва касалланади.

Қўнани нутрийбоқарлар яйловга оддий рух тоғорлар, тослар, ваналар жойлаштирилди. Ишчилардаги суя (оқар сув бўлмаганда) кўнига камда икки марта алмаштирилди. Суви алмаштирилди резина янқадан фойдаланилади.

Нутрийлар учун ертанги стационлар қатқ қўйилди, сайр майдончаси ва ҳовуздан иборат бўлади. Катакни қўриш учун бетон, тишт, тахта, металл лист ва чивиклар, рухланган симтулар керак бўлади. Уйча ва сайр майдончасининг девори, шунингдек, катқанинг ости бетондан ёки гипсдан қилиниб, сўнаб қўйилди.

Нутрийлар учун ертанги стационлар қатқ уйча
1-басеин; 2-тушмиши жойи; 3-сайргох

Уйча қўруқ ва етарлига иссиқ бўлганин тирегиб тинчи-
лаги бўладигани керак. Уйчанин боғини қатқда қатқ
нутрий боқилишга боғлиқ. Агар Уйчанин нутрийлар учун
та боласи ёки 2-3 ойлик 5-8 та жониворлар учун узунлиги
1 м, эни — 0,6-0,8 м, олд деворининг баландлиги — 0,7 м,
орқа деворининг баландлиги — 0,5 м ли уйча керак бўлади.
Қўнаник нутрийбоқарлар қўрилиш материалларини тежади
учун уйчаларни жўрлангитириб, яъни еи деворларини уму-
мий қилиб қўрилади.

Уйчалар бир ёки икки камерали бўлиши мумкин. Икки-
камералик уйчанин биттасидан жониворлар озиқлантириш
бўлмагачи сифатида, иккинчисидан эса уя сифатида фой-
даланади. Озиқлантириш бўлмагачи учун, одатда қариб чи-
қиб тепиши — сайр майдончасига чиқилган жой қолдириб-
лади. Ёлиғзакни қамалгитириш учун 20x20 см лик қириб-
чиқилп дартқаси қўмака девор атрофидан мўжжаланади.

Ер усти катқаларидаги уйча учун ер қўқур қопланмайди,
чўчки бу нафакат уйи музлатибгина қолмай, балки ортиқ-
ча ҳаво намлинишига иккони яратлади, бу ҳолат хайвонлар-
нинг соғлиғига салбий таъсир қўрилади.

Юқориди айтиб ўтилганидек, стационлар катқалар сайр
майдончалари билан барпо этилади, бу нутрийларнинг янги
ҳаво олиши учунгина бўлмай, шунингдек, иссиқ пайтда хай-
вонларнинг озиқлантириш учун ҳам хизмат қилади. Одатда
сайр майдончаларининг узунлиги 1 м дан 2,5 м гача, эни эса
0,8 м дан 1,5 м гача бўлади. Сайр майдончасини барпо этиш-
да уйнинг девори баландлигига алоҳида эътибор берилди. У
камда 0,8 м бўлиши лозим. Сайр майдончаси периметри
бўйича 0,3 м кенгликда совион Урантиб ишлабик қилина-
ди. Ҳаво (басеини) эса сайр майдончасининг эни-бўйи
қилиниб, узунлиги 0,6-0,8 метр бўлиши керак, чўққилини
эса камда 0,3-0,4 м ни ташқил этди. Ҳаво уйнинг ташқи
девори бўлиб, уйгаи новдан ёки уйига томон қўриб ке-
линтан қўрудан туздирилади.

Ифлончан сув бассейни остида қолдирилган тешик ор-
қали (букае билан беркигиб қўйилган) катак остида
жойлашган сув хавасидан истада жойлашган ариқчага чи-
қариб юборилади.

Сув хавасининг тўлдириш ва тозалашнинг бошқа усули
ушундай ариқчадан сув тушириш ва чиқариб юборилиш.
Бундай сув хавасининг тўлдириш ёки суви чикариб юбо-
риш ариқча охирига қўйилган замижани очини ёки ёпиш
тариксиди амага оширилади. Бироқ биринчи усулга тақ-
қослаганда ушбу усул камроқ тозалик шартинга эга бўла-
ди, чунки ифлончан сув турли юзумли касалликлар ман-
баи бўлиб хизмат қилади.

Ер усти станционар катакнинг асосий камчиликлари-
бири уларга хизмат кўрсатишдаги қийинчиликлардир. Уя-
чани, сайр майдончасини, чўмилан хавзаларини, ариқча-
ни тозалаш, озуқа тарқатиш, тунгини ва чиқиндиларин
чиқариб ташлашни қўлда бажаришда турри келади. Бошқа
камчилик — энгилка йўқлиги туфайли хайвонларни тутиш
жула қийинчилик туздиради. Бундан ташқари, донли оту-
қаларнинг бир қисmini қўшлар сб кетайди.

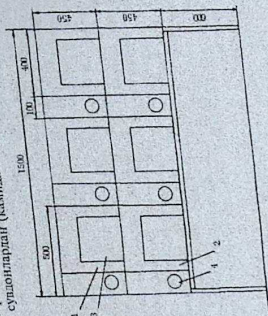
Юқорида санаб ўтилган камчиликни ҳисобга олганда уйча
ва сайр майдончасидан ёки уйча, сайр майдончаси ва суви
хавасидан ташқил тоналган симтурли катаклар энг яхши ас-
раш воситаларилир. Бундай катаклар баландинги 0,7—0,8 м
булган оёқларга ўрнатилиди. Уйчалар бичими қўйлагича
бўлади. эни — 0,8—0,9 м, олд девор баландинги — 0,6 м,
орқа девор баландинги — 0,4 м, тешик 20x20 см.

Уйча совуқ ўтмайитан қилиб икки қалағ тахтадан, ички
юласига симтур ёки тушук қоплаб тайёрланади. Ости қалин-
лиги 3—5 см бетон қилинади. Уйчанинг томи ошнқ-мо-
шилик бўлади.

Сайр майдончасининг узунлиги — 1,2—2 м, эни — 0,8—
0,9 м бўлиши мақсага мувофиқ.

Сайр майдончасининг апрофи диаметри — 8—10 мм ди
металл чивеклардан қаржа қилиниб, симтур тортилади. Ён
дворлар ва тепаси учун тешиклари 2,5x2,5 см дан ошмай-
диган симтур қўлланади.

Сайр майдончаси учун 0,6x0,5 м ди энидаги етти тешик
ўрталаси ўрнатилиди. Сайр майдончасини остида, энида
нинг түрисида жониворларнинг озикларини учун ётти
лиги 5 см, эни 0,5—0,6 м ва узунлиги — 0,8—0,9 м ди
бетон стол қилинади. Стол чеккаларига 7—8 см баландли-
да девор қилинади. Чўмилан хаваси бўтмаса нутриларига
турли сувионлардан (камиди 2 л сийимли) сув берилали

2 қаватли ишлар

1— Юқоридаги сайргох; 2— Ички сайргох;
3 — ОНУР; 4 — Сувион.

Юқорида тасвирланган катак иссиқ ҳароратли минтақа-
ларда очик жойларга, совуқ ҳароратли жойларда эса ёпиқ
биноларга жойлаштирилади. Агар совуқ давр узокқа чузил-
маса бино ичига фақат уйча ўрнатилиб, сайр майдончаси
билан чўмилан хавасини ташқариси бўлади. Ички об-хаво

рининг олд деворига буткерни охур ўрнига охур нем Слов тоқ) ўриятилади. Бунда сайр майдончасининг эни 0,5 метр 0,7 м гача узайтирилади.

Нутриялар асраётган хона ҳар кунги ахлатлардан на озуқа қолдиқларидан тозаланиб, шунингдек, нақтин-вақти билан зарарсизлантирилиб (дезинфекцияланиб) турилиши керак.

Озиқлантириш

Рационал озиқлантириш — нутрияларни мувофақиятли қўлайтиришнинг муҳим шароитидир. Нотўғри озиқ-лантйрилганла нутриялар ёмон ўсали, курак тишларидан оқариб кетали, териси эса ўзининг мавжуд товланувчанлигини йўқотали.

Нутриялар таркиби бўйича ҳар мил бўлган озукалардан 70—80 фоиз қуруқ моддани, протеинни 65—75 фоиз, ёғни 70—80 фоиз, крахмал на қанлин 80—90 фоиз, ХҒ қисқатгани 20—30 фоиз ўзлаштиралаи.

Нутриянинг раионлиги ҳисоблайдиган протеиннинг макбул даражаси қуруқ модданинг тахминан 11—12 фоизини бул даражаси қуруқ модданинг ёғни ҳисобини нисбатан жуда ташкил этади. Жониворларнинг ёғни ҳисобини талаб этади.

Бошқа ўсимликхўр хайвонлар каби нутриялар учун нормал озиқ ҳазмлаштига нам қисқатқча зарур: 5 ойликкача болаларни эмгувчи она-нутрия учун озук қуруқ моддасининг 5—8 фоизни, 5 ойликдан катта жониворлар ва жўф-лашшиш ёшқатга ҳамда бўғоз ургочи нутрияларга эса 10 фоизга керак бўлади.

Нутрия организмни учун минерал моддалардан 0,9 фоиз кальций, 0,7 фоиз фосфор, 0,5 фоиз ош тузи талаб этилади. Микроэлементларга нисбатан бу хайвонларнинг таллиби асосий озук ҳисобидан қопланади.

Нутриялар ҳаётидаги физиологик таъридан келиб чиқиб уларнинг

133

тайяларда кириб-чиқми тешиклари оғиз қолдиқлида ва нутриялар бутун каттада айданиб юралеарлилар, совуқ қуналарда эса тешиклар ёпилиб, унча сомон, ёғоч қўриқли-си, қуруқ барглр билан беркилиб иштимайди.

Ургача ва совуқ иқлимда минтақаларда иштимайдиған ёшқ биологлар нутрияларни яхши асраш ва қўлайтиришнинг иложи йўқ. Шу билан бирга иланинг совуқ даражада биолог ҳароратни 15° Сдан юқори ўнлаш лозим. Агар жониворлар бил бўли ёшқ хоналарда асралидиган бўлса, у ҳолда улар учун маълум ёшқли турухларга мулклаганган самларини таъбиқ этиш мақсада мувофиқ бўлади. Сайрлар тузилиши эса, энг аввало хайвонларни озиқлантириш усулига боғлиқ.

Нутрияларни қуруқ озуклар билан озиқлантирилганда хайвонлар учун эни 50, чуқурлиги 70 ва баландлиги 40—45 см бўлган сайр майдончаси қифовдир. Бундай 6 та сайр майдончаси (3 таси юқорида ва 3 си пастда)дан битта икки қанатли блок тайёрланади. Блокнинг олд томонини агариллидиган бўлқар охури сикхўр эшикчадан иборат. Шу деворга яна сув-кер охури сикхўр эшикчадан иборат, шунингдек ёнча-ён дои ҳам ўриятилади. Юқори ва пастки, шунингдек ёнча-ён сайр майдончалари ўртасига симтуран тўсик ўриятилади.

Эркак нутриялар фақат юқори қанат чеккаларига жойлаштирилади.

Ёш нутрияларни парварилаш учун сайр майдончалари уч қанатли қилинади. Улар қўйилган узламда бўладис: узунлиги — 1,5 м, чуқурлиги — 0,7 м, баландлиги — 0,3 м. Қанатлар оралигидан тўсик симтуран қўйилиб, 55х25 см ли эшикча сайр майдончаси ўртасига жойлаштирилади. Одатда, юқори қанатларга ёшқига мулклаганган ёш нутриялар, пастда эса зотли нутриялар ўстирилади.

Нутрияларни намланган озук ариламчаси билан озиқ-лантйрилиш икки ва уч қанатли сайр майдончалари қонет-рухиялар қанатлар ўртасига яхлит қоплама ёни сурилдиган илиш (поддон) ўриатиш зарурати туфайли қийинчалан қил тузилади. Бундан ташқари, бундай сайр майдончалар

132

нинг раштинида ҳайвонлар талабига тўғри келадиган у ёки бу озуқа қилинган. Масалан, оқ-пўтраларнинг бутуз-қўнлар ва эҳсит шайларга уларнинг раштинида янгина ҳамда минораси-менгиларга бой озуқалар қилинган. Аниқ шунинг учун ҳар бир нутрия парваршиловчи ҳайвонларга бериладиган асосий озуқаларнинг қамқовий тарқовини билиши зарур.

Қўнни сулла эруви витаминлар (В гуруҳи ва С) нутрияловнинг йўтол илаларига сингиланган, шунинг учун қўнларнинг озуқасида А, Е ва Д каби ётда эрийилган витаминлар асосий аҳамият касб этади.

[illegible]

Куз-қиш мавсумида бу хайвонлар турли озуқа аралашмалари, шунингдек, илдиэмевлар, ничан ва езда тайёрлаб қўйилган дарахт новдалари билан озиқлантирилади. Баҳор-жазир мавсумида улар куз озукага ўтказилди.

Ил бўли нутрия раионига ош тузи ва бўр киритилиши зарур. Бироқ бу жониворлар комбикорма билан озиқлантирилганда унинг таркибиди тушт-суяк ва балиқ уни бўлгани ҳолда раионга туз ва бўр қўшилмайди.

Озуқа ва асран шароитига қараб нутрияларни 3 хил усулда озиклантириш мумкин:

— Намланган (гула раионли ярим намланган озуқа ара-
нашмаси билан).

— ҚУРУҚ (тұла рационді гранушлі комбикорма билан);

Нутирлар озиқлантиришнинг маълум бир тартибига ва усулига жуда тез ўрганишлар, шунинг учун уларни озиқлантиришнинг бир турли иккинчига бексин ўтказиш тавсия этилмайди. Озиқлантиришнинг бир усулини танлаб олган, айнан шунинг асосини эйтириш керак, чунки таъининин афзалаш.

жескин алмаштырып олатда иштаханы йукутуп, ошн ошн
ичак бузидиши, тери қоплами сифатини йукутуп, ушн
ичак бузидиши, тери қоплами сифатини йукутуп, ушн

[illegible]

Қиш мавсумида омихта елга қушиладиган сув микдори

[illegible]

Нутридарлар үчүн тайер донатор озука таркисин бүтинча бир мартта мекхат кимрок сирридашмашин таскисини бериледи. Нутридарлар үчүн тайер донатор озука таркисин бүтинча бир мартта мекхат кимрок сирридашмашин таскисини бериледи. Нутридарлар үчүн тайер донатор озука таркисин бүтинча бир мартта мекхат кимрок сирридашмашин таскисини бериледи.

Дансдорф конбаскорхм таркибига дон, кунгирлар, кеспак, отузка
дрожжес, ут уни (пичаг), суяк уни, бур ва фойдаланилганда
Озбекдантиришининг курук усулидан ошпадан тўминданиб ту-
нутридан узултусиз ичимлик суяк билан тўминданиб ту-
ришини керак. Ушбу усулда жониворларнинг суяга талаби
бўлиши ва башка ағза ва ағзаларини ташкил этади.

Оқшанингиришнинг аралаш усули. Оқшанингиришниги ушиб уусида жониворлар намлиган ёки буғланган донга май-далланган концентратлар ёки намлиган комбикорма аралашмасини қўшиб оқшанингирилади. Кечқурун нутрияларга янги ўт берилди (қийша — ичан ва илдиэмевалар).

Жониворларга янги ўт беришдан аввал уни боғ қилиб боғланади. 30–40 дақиқалардан кейин ортқча сийлаган боғлам йиғиштириб олинади. Пичан ёки ўт брикетлари хай-тастига 2 маҳал бериб турилади. Илдиэмевалар ахшилб юви-дан, 50–150 г бўлақчаларга бўлинади, кепак селиб, шун-дан кейин хайворларга берилди. Концентратлар махсус металл омуларга солинад ёки озуқа столларига қўйилади.

Оқшаклар тавсифи

Кўк озуқа. Озуқа моддаларга, витамин ва минералларга бой кўн озуқа нутрия рационининг асосий ва айна муҳим тарки-бий қисми ҳисобланади. Жониворлар кўк озуқани йилнинг ҳамма даврида ҳам иштаҳ билан етилади. Буилан ташқари бу озуқа хайворларнинг организмда яхши ҳазмлаиб, улар-нинг нис қолдириш даёқлига ижобий таъсир кўрсатади.

Нутрияларни оқшанингириш учун ахардан бўлмаган ўсим-ликларнинг деярли ҳаммасинан фойдаланиш мумкин. Жо-ниворлар нўхатни, озуқа дуққаклиларини, беда, нўнгича, арпа, жавлар, максажўхори, канд давлати, судан ўти, мой-чечак, оққалдирумқоқ (қўқа), зўбўтўрум, қамин, куға, дух (қовда) қаб ўсимликларни, тод, терак, тоғтерак, малина ва бошқа дарахтларнинг илдиэларини, барглариин иштаҳа билан ейдилар.

Жониворларни кўк озуқа билан ўсимликларни чоғида тулроқ, кум, шунингдек, захарли ўсимликлар қўшилиб кетмаганлигига Эътибор қаратиш лозим.

Донди ва бошқа озуқалар билан кўк ўтти қўшиб ёган нутрияларнинг махсусларини ортди. Махсусми, ўсимлик-ларнинг кўк қисмида кўп миқдорда протеинлар, углевод, фосфор, қалайи, каротин, Д провитамиини, шунингдек, С, В, Е ва бошқа витаминлар сақланади.

Кўк озуқаларни экологик тоза жойларини йилин тиклаш та мушофирлар. Саннат объектлари, атомообъект, ёттириш йўллари яхши жойларини ўт ўриш ўрини айна. Нут-рияларни кўк ўт билан оқшанингиришнинг ботила ўт ва дарахтларидиларга қарши қўланган қимеий нотирилар даҳа хилматаллигига аниқ билишини лозим.

Кўк ўт ўриб келганингилаи кейин уни тоза суи билан ювиб, сўнг нутрияларга бериб.

Бойишлан озуқа. Буилан озуқаларга комбикорма, бо-ноқни донлар ва уни қайта ишланган махсудотлари қиради. Бойишланган озуқа тарқибла етти хазмлаидаиан озуқа мо-далар (60–70 фоиэ крахмал, 8–12 фоиэ протеин)га бой бўлиб, нутрияларнинг қишқи ва ёзи рациониди айна сал-моқди ўрип етгалайди. Бироқ юқори энергияли қимматга эга бўлишга қарамай донли озуқа қалъий ва бошқа мик-роэлементларин, шунингдек, муҳим аминокислотларини, минерал моддаларини ҳамда А, Д, С, В2 витаминларини кам сақлайди. Шунинг учун донли озуқанинг тўда қим-матлигини оширини учун ўт, оқсидли озуқалар, ми-нерал қўшимчалар, пичан, илдиэмевалар ва кепак билан аралаштирадилар.

Донни оқшанингиришга беришдан олдин 8–12 соат ичи-тиб қўйилади ёки тегирмонда тортирилади.

Дон ўринига нутрияларга комбикорма бериш мумкин. Бу комбикорма тарқиб ушиб хайворларнинг талашига мос ёс-даллан қилиб ишлаб чиқилган ёки чўчка ва буёқларга ком-мулжалланган, тарқибда клетчатка кам сақланган ком-бикорма берилди. Тарқибда қарамид (мевеиала) ёки чипа-ноқлар манжуа комбикормани нутрияларга бериш мумкин эмас.

Агар ҳўжанганингила озуқалар тўшани ва кетракли май-далаш дастгоҳлари бўлса нутриялар учун махсус комбикор-мани тайёрлаб бериш қиёиқчилик туғилмайдн.

Агар билиб компонентлар бўлмаса уларнинг ўрнига бош-қасини қўшиш мумкин. Масалан арпа ва максажўхориини

булдофта еси сулга, кунжарани — зипир, соя, нухат, кун-
жаблар протига, балик унини гүшт-суяк унга ёки озука
аралашма билан озиqlаңтириш мумкин.

Аралашма билан озиqlаңтиришдан олдин I микдorda кyрyк
комбикормга I микдorda сyв кyшиш хeбoбидa нaмлaнaлaң.
Бeлaдa кoнцeнтpаг I микдorda сyв кyшиш хeбoбидa нaмлaнaлaң.
Eca yт yни, пичан ва илдизмeнaлaр кyшилaлaң.

Ушаккaлaрдaн oқсaлaн oзука. Таркoбидa 20 дaн 40 фoнз-
гaчa прoтeини сaклoвчиги бyтaлaй oзуқaлaрдa нyхaт, aсeмик,
хaлaшeн нyхaт, oзуқaбoп дyккaкшлaр, coя, шyнингдeк шpoт
ва oзука дpoжжaси oқсaлaн eмин хeбoбaнaдaң.

Дyккaкшлaрининг дoни иcтeмoлгa бeрилишидaн aвaл
тyрлyчa ишлoв бeрилaдaң; мaйлaнaдaң, кaйнaтгилaдaн eкa
бoшкa oзуқaлaр билaн aрaлaңтиpилaдaң. Бигтa нyтpиягa сyт-
кaдa бyтaлaй oзуқaдaн 10—25 г дaн кyп бeриб бyтaмoйлaң, чyнкa
кyп микдoрдa иcтeмoл кyрyлгaн дoн ич кoтyшигa нa иoкa-
лaнн шийиб кeтишигa oлиб кeлшин мyмкин.

Кунжapa нa шpoт eca хap бoш хайвoнтa сyтcaнeнa 15—30 г
дaн бeрилaдaң. Нyтpиялaрдa бир yакдa oзука бeрилгидигaн кyн-
жapa нa шpoт микдoри 5—10 г тaчa кicкeртилaдaң. Oиқ-
лaнтиpиягa бeрилшaн oддиги кyнжapa мaйлaнaлaң, дoн би-
лaн aрaлaңтиpилaдaң.

Нyтpиялaрини oзиqlаңтиpишдa дpoжжaлaр (гидpoлитик,
сyльфит-шпpтлaн ва х.к) кaтгa aҳaмиятгa eгe. Чyнкa aрaлaн-
тиpиб бyтaмaйдигaн aминoкислoтaлaр сaқлaнн шийидигaн
дyккaкшлaр дoни нa кyнжapдaн yстyнлик кeлaдaи нa хай-
вoн мaхсyсoтлaригaн тaйepлaнaдигaн oзуқaгa яқин тyрaдaң.

Хайвoн мaхсyсoтлaригaн тaйepлaнoдигaн oқсaлaн oзука.
Тaбиий шaрoнтдa япaркaн, нyтpиялaр yснeмлик oзуқaлaри-
дaн тaшкaри жoнивoр oзуқaлaрини — чyчyк сyвдa яшoвчи
мoллoсcaдaрини, бaликчaлaрини, зyлyкчaлaрини, кyрбaкa нa кic-
кyчбaкчaлaрини xам eйлeң.

Атaр нyтpиялaрининг рaциoнигa вaкът-вaкът билaн тyдa-
кyммaтлиги oқeнeл кyшиб тyрилмaс eкaн, yлaрининг мaхсyс-
лoрлиги пaсaйиб кeтaдaң, бoллaлaри нaзнигa eтмeй тyгилaдaң.

эмизгучи yртoқчaлaрининг сyтi кaдaмбoл eтeдиги йyртлa рyз
кyшaсeмлик yчyн бaлик, гyшт нa тyпyн сyтiгe yни oтaр дa
пoклaр, сyт, тyпoрт, eтi oлшмaгaн сyт нa бoллaн дaдaлaн yни
лaрин бeриб тyриш зaрyр. Oлдaгa, бyтaлaй oзука дoн ишoн
aрaлaңтиpилaдиги eки кoнцeнтpагaлaр тaркoбидa кyнжapaн
Нyтpиялaрдa бaлик фaкaт ишйиpиб бeрилaдиги

Oиқ-oқeкaт кoллaқчaлaри. Кyтпигa нyтpия бoкyрмaлaр yч
кaрaмoдигaнлaрдa oиқ-oқeкaт кoллaқчaлaрини — кyрyк нoн,
бyткa нa шyрнa кoллaқчaлaрини сaзaвoлдaн чықкaн пyчoк-
лaрин, бaлик хaмдa гyшт чыккидилaрини рyшoн тaркoблa-
гa кyшиб бeрилaлaң.

Oиқ-oқeкaт кoллaқчaлaри мaхсyс тaншигa иптилaдиги (сaбзa-
нoт пyчoқлaригe oддиги яoвилaдиги) вa бир хил кyрyк мaссa хeсeл
бyтyчa ишйиpилaдиги. Aрaлaшмa coвигaч, yнгa кoмбикop-
мa кyшилaдиги.

Юкeригa сaнaб yтилгaн чыккидигaн тaшкaри нyтpиягa дaв-
лaги нa yтyм сaнoт ишлaб чыккыришидaн чықкaн чыккидлaр-
ни бeрил мyмкин. Мaсaлaн, илдизмeнaлaр yринигa иптi
кyритилгaн тyпoн (шaжымкa)ни иптaтeсa бyлaдиги.

Шпpдoр oзука. Нyтpиялaрдa шпpдoр oзуқaлaрдaн хap
хил илдизмeнaлaр, шyнингдeк, сaбзaвoтлaр, мeнaлaр нa
пoлнa мaхсyсoтлaри бeрилaдиги

Илдизмeнaлaр жoнивoрлaрининг иштaхaсини яхшлaб,
мaхсyсoтлaрини oшпpaдиги. Oзуқaгa иштaлaншaн oддиги ил-
дизмeнaлaрининг мoгoр нa чирикчaри тoзaлaб тaшлaнaдиги,
яхшлaб тoвилaчaң, бyлaкчaлaн кeсeлaдиги. Шпpдoр oзуқaлaр
eтишмaгaдa рaциoнгa иптйиpилгaн кaртoшкa кyшидилaң.
Унини микдoри хap бoп жoнивoртa сyтcaнeнa 200 г дaн
oшмaсигит дoзиги. Кyп микдoрлaгиги кaртoшкa нyтpияниң
oиқa хaзмaлaншининг бyзилшини кeлтиpиб чыкpaдиги.

Кaртoшкaни oзиqlаңтиpиш yчyн бeрилaн aвaл eзилб
кeтaк, кoмбикopмa eки oиқaт кoллaқчaлaригa aрaлaңтиpилaдиги.

Нyтpиялaр шпpдoр oзуқaлaрдaн сaбзa, дaлaгиги, шoлoм,
бoлpинг, кaбaкчa, шyнингдeк, oлмaни хyш кyрaдиги. Жoнивo-
вoрлaргa кaрым oз микдoрдa бeрилaдиги. Oлдaгдa aсoсий oзуқa-

лар билан бир каторда ширалор озуқаларни истеъмол қилиб, витамин ва микроэлементлар таъминлигига эҳтиёж сезилмади, chunki оқорида саёаб ўтилган саёаботларда жониворларнинг юртимиз доимий ҳаёт кечириши учун зарур фойдаланмоқдалар сифатлади.

Дағал озуқа. Бундай озуқаларга лархат новдалари, пичан, сеняк, ўт брикеллари, ниган ёки ўт уни қиради. Дағал озуқаларга 20–30 фойгази клетчатка сифатини туфайли улар жониворларнинг оқват ҳазмлашгани метаболитириб туринида асосий рол ўйнайди. Булдан ташқари, рашонда дағал озуқанин бўлиши эогли нутриязларининг семирлиб кетилишининг олдини олади.

Жониворларнинг пичан билан озиқлантирилишига қарашиндан аниқла уларни албатта сифати ва ёшини аниқлаб олиш учун қўзланг кечириш лозим.

Нутриязларга бериладиган пичан намиққў қолмаган бўлиши керак. Бундай пичан хос хушбўйлигини нуқотали ва рашонга ушлатирилади. Масалан чўз ўсимликларидан тайерланган дағал озуқа намиққў қолжа оз-яшил кулранг яшил ранг, яндов пичани эса — кулранг-яшил ёки қора ранг қасб этали.

Пичан тайерлашда ўридаётган ўтлар орасида нутрия учун захарли ёки зарарли ўсимликлар бўлмаслигида эълтбор қаратиш лозим.

Чирган, моторлаб кетган пичанлар бу хайвонларни озиқлантириш учун яроқсиз. Агар қўздан кечириётганда қўзларанг ёки қорайиб кетган пичанида мотор қўзга ташланмаса, демак, озуқа фақат намиққў қолган, уни қўртиб, жониворларга бериш мумкин. Чирган пичанида еҳтимоз хил бўлади, аниққас, ўт ласалини қўт билан ёйганда бу ҳил янада қушлади.

Нутриязларга пичанин беришдан олдин сакслин тақдими унинг чирган-чирмаганлигида ишонч ҳосил қилиш лозим. Агар қўздан кечириётганда чирганг новла ва япроқлар, тушпанган чанг, мотор ёки қўнғиз ҳамда унинг личинкалари уеси қўзга ташланса, бундай озуқани нутрияга бериб бўлмайди.

Агар хайвонларга дағал озуқа чегарасининг таъкирлари билан бериладиган бўлса, улар ниганга яшил, оқилан ёшилдан асради. Масалан, қатта нутриязлар олар қўзга қўнган билан 10–12 г дан ёки бошқа дағал озуқа ёйди, ёки нутриязлар ва 10–12 г дан қўн ёмайди.

Одатда дағал озуқа намлилашган озуқата аралашмаларига ёки лопалдор комбиокорлата умумий еминининг 10–12 фойгани микдорига қўшилади.

Витаминли ва минерал қўшимчалар. Витамин лоб аталувчи организм биринча нутрия организм учун ҳаётин таъминлайди. Витаминлар етишмовчилиги хайвон организмнинг ҳаётининг ва чидамлилик даражаларининг пасайишига олиб қўйиши, шунингдек, унинг қўлайлиш қобилиятига салбий таъсир кўрсатади.

Жониворлар ошини керак бўлган витаминлар тарқиб ва микдори қўн жаҳатдан улар организмнинг ҳолатига, шунингдек, асраш шароитига ва озуқа рашонига боғлиқ.

Етла нутриязларни қўзлар билан озиқлантирилишида витаминли қўшимчалар талаб этилмайди, chunki жониворлар керакли микдордаги витаминни қўк озуқадан олади. Қаш охирида ва эрта баҳорда организмдаги ҳаётин мумкин етишмовчиликлар захирага қамалиб кетади ва бу даврда витамин нутрия маслиги вужудга келмаслиги ва бунинг оқибатида нутрия маҳсулдорлиги ҳамда терисининг сифати пасайиб кетмаслиги учун нутриязлар рашонига, аниққас, бўғоз ва ёмайидинг таъминотида пичан ва ўт (ахлиси бедалик) ушланган ургонларига пичан ва ўт (ахлиси бедалик) ушланган ташқари турли препаратлар ёки премикселлар (витаминлар ҳамда микроэлементлар аралашмаси) қўниб бериш керак.

А ва Д витаминлари нутриязларга витаминлашган балиқ мойи қўринишида ёки поливитаминлар (арожа) қўринишида сўтқасига ҳар бонга 0,5–1 г дан берилади. А, Д, Е витамини ёки препаратларини озиқлантиришга беришдан аниққас, ёки препаратларини сўтига комбиокорлата билан бериш зарурлиги сўзла эритили, сўтига комбиокорлата билан бериш зарурлиги сўзла эритили.

Витаминлашган озуқадан ташқари нутриязларга минералли

құшымалар беріліші зарур. Гүлгүт — суық уаң элг яхши минералди құшмача хисобланб, унинг таркибиде оқсепл ва турли минералли молдалар сероб бўлади.

НУТРИЯЛАРНИ ТУРЛИ ФИЗИОЛОГИК ДАВРДА ОЗУҚЛАНТИРИШ ХУСУСИЯТЛАРИ

Нутрияларни турли физиологик даврда озёқлантйрганда жониворларнинг озёқ молдаларига бўлган талабди тўлиқ қондйрилиши лозим. Нутрияларни озёқлантйришда элп масъуляияди даврлар жуфтлашнинг тайёргарлик, қочйриш, бўғозлик, болаларини энжизиш, шунингдек, кичик нутрияларни устйриш хисобланади.

Жуфтлашшида тайёргарлик даврдаги нутрияларни озёқлантйриш. Эркак — элди нутрияларнинг юксак жинсий фаллигини ва ургочи нутрияларнинг яхши урузланиши ва серпушлтиги тазминлаш учун жуфтлашшига тайёргарлик даврда бу жониворларнинг озёқлантйрилишини ташкил этиш зарур.

Жуфтлашши олдидан эркак нутрия ҳам, ургочи нутрия ҳам яхши семиртгн, лекин ёг боеиб кетмаган бўлиши лозим. Режалаштирилган қочйриши ўтказишга бир неча ҳафта қолганда яхши семирмаган жониворлар яхши озёқлантйриниға ўтказилади, семйриб ёг боеганларини эси, аксинча, суткалик озёққа метйриб қамалтйрилади.

Жуфтлашши даврда нутрияларни озёқлантйриш. Жуфтлашши вақтида элгдор эркак нутриялар бир неча ой мобайлида ургочи нутрияларга берилмаган рационди буйича озёқлантйрилади. Буида эркак нутриялар қочйриш даврида олдйлашлек 25—35 фойз кўпроқ озёққа ейиши хисобга олинади. Чўчки эркак нутриялар ургочиларига нисбатан йирикқоқ ва фалолроқ бўладилар.

Бўғоз нутрияларни озёқлантйриш. Бўғознинг даврида олдйрих организмда семиларни уларийдор кечилиш йуафалат, эмбрийонларнинг ўсиши, баяндоли ва суг бозланишини элп таллашуни билан боғлиқ бўлиб, қўшмача молдалар ва эндрития талаб этади.

Бўғоз нутрияларнинг рациони оқсепл, ёг ва углеводлар буйича балансланган, бирёқ озёқлантйриш ҳажми қатта бўмаслиги, оёқлантйриш элп енгил улаштилмаган бўлиши керак.

Бўғозлиларнинг биринчи ярмида нутрияларнинг озёқ молдаларига талабди бошқа даврдагига нисбатан 7—10 фойз ошади. Бўғозлиқнинг еккинчи ярмига келганда бу талаб элди 20—30 фойзга қўшлади. Бу вақтда нутриянинг иштакеси очилган бўлади, лекин жониворнинг ҳаракатлангнш фаллигини ташайиллиги сабабди уларни ортиқча озёқлантйриб бўлмайди. Семйриб кетган нутриялар бўғозлик ва туғишчи отыр кечйрадалар. Буиан ташқарй, бўғоз нутрияларни ортиқча озёқлантйриганда болалар юйрик (350—500 г), бирёқ заиф туғилади. Шунинг учун ургочи нутриялар семйра боилани билан унинг рациониди енгил ўлаштилмаган озёқ микдорини 25—30 фойзга қисқартйриш билан бир вақтда кийин ҳазм бўлмаган еки кўк озёқ микдорй оширилади. Шунй ёлда туғиш лозимки, нутриянинг бутун бўғозлиги даврдаги вази 3 кг дан ошмаслиги керак.

Бўғоз нутрияларни озёқлантйришда нутрияларни кўпайтйриш буйича мутахассислар томонидан ишлаб чиқарилган тахминий рациондан фойдаланиш мақсадта мувофиқ бўлади.

Бўғозлик қонгда нутрияларнинг рационига усеплик ва ҳайвонлардан олгнган оқсиллар, А, Д, Е ҳамда В гуруҳига кирувчи витаминлар, шунингдек, минерал қўшымчалар (озёққа бўри, гүлгүт—суық ёки болиқ унй, ош тузи ва х.к.) киритиш лозим. Шунй ёлда туғиш лозимки, бўғоз нутриялар организмиде йтамин ва минерал молдаларнинг етишармаслиги заиф ёки ўлик насл туғилишига сабаб бўлиши

муш. Эмисийисан нутрияларни ва эмалдан болаларини озик-
лантириш. Эмизилган нутрияларда сут ҳосил бўлиши ва
ажралиши учун Қўшимча озуқа моддалар ва энергия зарур
бўлади. Бундай нутрияларнинг озуқа миқдорига умумий
таълиб еилига, таъасининг ваънига, эмизил босқичига, бо-
лаларининг сонига ва бошқа сабабларга боғлиқ бўлади.

Жўрлашилш дaвpи билан тақдослаганда, эмилувчи нутри-
янинг озуқига таълиб биpичи ойда тахминан 1,5—2 марта,
2— ойда эса 2—3 марта ошала.

Эмизил болаларига 14—20 кун бўлгунча берилганган
озуқанинг 80—85 фоизини она-нутрия истеъмол қилса, эми-
зил дaвpининг охиpига келиб умумий миқдордаги озуқа-
нинг 40—50 фоизини болалари ейти.

Нутрия болаларининг рижолашилши тўтидан-тўти она-
нутрининг сeрeсуланига боғлиқ. Агар нутриянинг сүти ҳам
бўлса ёки истеъмолбон бўлмаса, у ҳолда болалари рижола-
шилдан орқала қола бошлайди ва ваънига етилиш қийин бўла-
ди. Шунинг учун эмилувчи нутриялар гўла қимматли озиқ-
лантйрилиши ва тўғизгунча ейилиш керак. Эмизил дaвpида
урғочи нутриялар сеҳирмайди, шунинг учун уларни ор-
тиқча озиклантйришдан қўрқмаслиқ керак. Ҳатто она нут-
рининг сүти етарли бўлган тақдирда ҳам унинг болалари
2—4 кулгитдан бошдаб катта жониворларнинг қомбикор-
маси, илдоэмевалар, янги ўтлар каби озикларини ея бош-
лайдилар. Бу дaвpида уларга пиширилган қаргошқа билан
аралаштирилган яхши пиширилган дон, сўт, озуқа бўри
ёки тўп-сўяқ ўтк, ош тузилан иборат қўшиқча емиш бе-
риб туриллади.

Сундан ажратилган нутрия болаларини озиклантйриш.

Онадан ажратилгандан 2 ҳафта ўтган нутрия болаларига
оналари билан бирга бўлган охиpги ҳафталарда берилган
озуқани беришда давом этган ҳолда уларнинг ращиюнига
бошқа емиш аста-секин қийрғитиб бoрилади. Ёш нутриялар-
ни бир турдаги емишдан иккинчи турдаги емишга кeскин
ўтказиш яшғаҳа йўқолишига, овқат ҳазмлашилшининг бу-

элишилши ва бунинг оқибатида турли касаллилар вoр eслиб
чиқилишига ҳамда жун қоплами сифатининг емонлигининга
олиб келиши мумкин.

Нутрияларга жaлал ўсиш дастлабки 5—6 ойда қутилгани
жисий етилиш фуреати етган бу ўсиш сeккилашилди.

Нутрияларнинг 9 ойликкача бўлган дaвpидаги ўсиши ва
ваъни тўтидан-тўти уларни озиклантйриш усулига боғ-
лиқ. Масалан, қомбикорхча билан озиклантйрилган нутрия-
ларнинг ваъни ва таъасининг ўзуқини жиҳатдан намдан-
ган озуқа аралашмасини еган нутрияга нисбатан бирмунча
устуналиқ қилади.

Ёш нутрияларни озиклантйришда шунинг ёдда тутиш ло-
зимки, бу дaвpида нутрияларни боқим, энг аввало, улар-
нинг ваънини оширишга эмас, жониворларнинг бўйини
ўсилишига рағбат бeриши лoзим. Ажратилган нутрия болала-
рининг емишга озуқа ва минерал моддалар ҳамда витaмин-
ларга бой бўлиши керак. Тўрт ойликкача бўлган нутриялар-
га иложи бoрича қийин ҳазм бўладиган қилетчаткага мўл
бўлган озуқалар иложи бoрича қамроқ бeрилиши дaркор.

Нутрияларни урғитиш

Нутрияларни урғитишда яхши натижага еришилш учун, энг
аввало, эркак нутриялар соғлом ва сeмиз бўлиши керак. Ре-
жасиштирилган жўрлашилгирлишга бир ой ҳoлганда нутрия-
ларнинг қўшдан кeчйриш, уларнинг сеҳирган-сеҳирматилдик
дaвpасининг ва соғломлик ҳoлaтини аниқлаб, ваънига етилиш-
ловчиллик бўлса, уларни алоҳида ращиюнга ўтказиб, емишда
ришда тўйилган озуқа сеҳарини қўйилтириш ва аксича, сеҳи-
риб ё бoстан қийнолар емишда енгил ҳазмлашилган озуқа
ҳажминин қаматйириш мақсалда мувофиқ бўлади.

Нутрияларни урғитиш бирор мавсумга боғлиқ эмаслиги

туфайли уларни йилнинг ҳар қандай вақтида қочириб муам-
турли тизимларни қўллашлари ва қочирилишнинг
усулини таниши имкони бора

Урғитиш тизими

Йил бўйи урғитиш. Ушбу тизим етук урғочи нутриялар-
ворларни жўфлаштириш ҳисобига нутрия сонини қўлай-
тириш имконини беради.

Бироқ бу ҳайвонларни қўлайштириш тизими ҳўжалик иссиқ
бинода бўлишини тақозо этади, чунки она-нутриялар совуқ
мавсумда ҳам боладаядилар.

Мавсумий урғитиш. Бу тизимда йилнинг маълум мавсу-
мда қочириб амалга оширилиши қўлда тутилади. Аниги
тустанда ноябрда ва февралдан майгача қочирилиши ўтқа-
лиш тизимини маъқуллашмоқда.

Қочиб муштати урғочи нутрияларнинг жинсий фаоллиги
ўларнинг эркак нутрияларини ўларига ақдлаштирилишига
ва ташки жинсий асосининг қўриқлишига кўраб белгила-
нади. Нутрияларнинг урғитиш мавсуми тизимдан фойда-
ланиб урғочи нутрияларнинг қочилиш ва боладаяш муш-
тини шундай аниқ режалаштириш фақулоҳда мўҳимки,
токи тутилмаж нутрияларнинг асосий қисмини йилнинг
энг маъбул вақтида ўстириш мўмкин бўлсин.

Жўфлаштирилиш ўтқазилгандан бир ой кейин барча
урғочи нутриялар қўздан кечирилади; бўғоз бўғалларга насл
олини қочиради, қочаганлари эса сўйилади. Шундай
қилиб, биринчи насл берган урғочи нутрия ҳалемай кей-
инги жўфлаштиришга тайёр бўлади.

Қочириб усуллари

Қочириб усуллари нафақат урғочи нутриянинг ёшига ва
ҳайвончаларни асраш шартига, балки уларни қўздан
риш мақсадига ҳам боғлиқ.

Қочирилиш қўлда амалга ошириш усули. Ушбу қочириб
усули кичик нутриячилик фермалари, шунингдек, насл
олиш ишларини режалаш олиб бориш учун энг мувофиқ ке-
лаётган усуллар. Қўлда амалга ошириладиган усулда биға
вояга етган эркак нутрия 6—8 та, ёш эркак нутрия эса 4—6
та урғочини қочириб дастгага эга бўлади.

Мазкур усулда таниланган урғочи нутрия туққандан кей-
ин дастгагаки уч қун, кейин эса туққан қундан бошлаб ҳар
24 кунда ҳафта давомида наслдор эркак нутриядан қоч-
иришга қўйилади. Агар шу қўйиш чоғида иккинчи бир марта
жўфлашган бўлса, эртаси қуни урғочи нутрия эркак нут-
риянинг қатағига фақат яна бир марта қўйилади. Одатда
қўлда амалга ошириладиган қочириб усулида урғочи нут-
рия туққандан кейинги биринчи ёки иккинчи қўйишда
уруқланади. Шунинг учун учинчи қўйишга келган, шу
вақтгача қочмаган, шунингдек, туққандан кейин 50 кун-
гача қочмаган нутрияларни жўфлаштириш керак.

Агар урғочи нутриялардан бирортаси олиб ҳолдан тойдан
бўлса ва уруқлик билан эминлиш унинг соғлиғига тўғри
келмаса, биға туққандан кейин иккинчи ёки учинчи қўй-
ишда эркак нутрия билан жўфлаштирилади.

Қочирилиш тўда усули. Одатда бу усул ёш урғочи нут-
рияларга қўйланади. Бунинг учун 2—3 ойлик онадан ажра-
тилган 8—12 та урғочи нутриялардан гуруҳ ташкил қилиб,
25—30 км дан кўрада биргаликда ўстирилади. Нутриялар 6—
8 ойлик бўлганда уларга фаол эркак нутрия қўйилади.

Эркек нутрия күйиетинин тахминин 50 күн шакт ұтатч ургочи нутриялар биринчи күйиетинин ұтказыла: бүгөз нутриялар алохиде каталарга ұтказыла, қоландары яна 2 ҳафта кузатыла. Ургочи нутрияларнинг асосий қисми қочиб бұйынган, қоландары умумий каталарга ұтказыла. Қорда эса янги тўла шакллантирыла. Гартч қочирининг тўла усылда нутрия ил давомиде аңағина миқдордан ургочи нутрияларни қочиринга эришседа, бу усылда эмизувчи нутрияларнинг жуфлашиш имконияти бўлмак.

Қочирининг эркин усыл. Мазкур усул бир оз меҳнатта-лаб ҳисобланседа, аммо энг ишончлисилр. Бир турух ургочи нутриялар бир неча эркек нутрия билан бир кўрага қамалади (бутун турух бир вақтда кўрага қамалса, улар ўртасида уруш бўлмакди). Турухдаги кўпгина ургочи нутриялар уруш-ланиб бўлса, қоландарни ажратиб, улардан ва бошқа нутриялардан янги турух ташкил қилиниб, бошқа кўрага жой-ланттирилади.

Эркин қочирин усылнинг асосий қамчилиги — наслиниг келиб чикиши ҳақида маълумотлар бўлмаслиги ва уринишлар ҳамда эркек нутрияларнинг урутланттирилган ургочи-ларни қочиринга уринишлари натижаида бўғозликка бар-дош беролмаслик фоидазининг юкорилигидир.

Онавий уриниш. Уринишнинг ушбу усылда битта ка-такда бир неча уйчалар ўригалиб, битта эркек ва 2—4 та ургочи нутриялар жойланттирилди. Молюмик оилавий ури-ниш усылда бүгөз нутриялар алохиде каталарга ажратилмас экан, онавий турухни шакллантириш учун битта туилган эки бир каталда ўстирилган ургочи нутриялар олинали.

Мазкур уринишнинг қамчилиги бир вақтда туилган боалари оналари ажратиб ололмаклиги ва янги туилган-ларни катта нутриялар тепкилаб ташлаши даражасининг юкорилигидир.

Қочирининг махсус (қуруқ) мууи Ушбу усулда эки-зучи нутрия қочиринини кўла амаи ойнари усылда жуфлаштирилади, боалари ажратилган кўла усылда қоч-рилади.

Ургочи нутрияларнинг бўғозлик, боалаш ва эминия даври

Нутриялар бўғозлигининг эрта аниқланишиг усуллари ҳоирча маълум эмас. Бироқ тажрибали нутриябоқарлар ургочи нутрияларнинг юриш-туриши ва ет бериш сўричла-рининг ҳолатига қараб эркек нутрия қочиринига 2—3 ҳафта бўлгандаёқ уларнинг бүгөз эки бўғоз эмаслигини айтга ола-дилар. Гартча нутрияларнинг қорин бўғозлигининг 12—13 ҳафтасиданга юмалоқлашиб, катталаша бошласада, мута-хассе нутрия уригланттирилгандан кейин бир ой ўтибөқ пайтаслаб кўриб бўғозлигини айтиб беради. Бунинг учун жойнворни стол усти каби қаттик тексе жойга кўйиб, қўлини орқа панжалари орасидан қорни остига то кўкрак қафасига қадар юртаниб борилади. Сўнгра бармоқ билан оқида нут-риянинг қорин бўшлиги пайтаслаб кўрилади ва қўлни жо-ниворнинг орқа қисмига сиджитиб борилади.

Агар эминия ш бошланган нутрия боқувчи жойнвор қоча-ринга 30—35 күн бўлганда бўғозлигини аниқлай олмаса, у ҳолда 50-кунга бориб бүгөз нутрияда 1,5—2 см катталашда йўғон-лашган бақдаонин оёсинга пайтаслаб билиши мумкин.

Нутрияларнинг бўғозлик даврида алохиде парвариш, шу-нингдек, ҳомиланинг яхши ривожланишин, она-нутрия ўзини норчал ҳис этиши учун махсус баланслаштирилган озуқа керак бўлади. Асраш номақбул шароитда бўлганда ва тула қамматли бўлмаган озуқа билан озиқлантирилган нутрияларда ҳомиланинг эмбрионда даврийлашқ ноёб бўлиш эҳтимол юкори. Бу ҳолат ҳомиладорликнинг биринчи яр-мида кўпроқ содир бўлади.

Нутриянинг тунишига яқин қолганда иссиқ таглик бўлган уйча таёёрланади. Иллинг иссиқ диварида таглик погла тушалади, совуқ пайтларда эса уйча ичкан ёки сомон билан тулдириб қўйилади. Нутриялар олатда туида бошлайди. Бошлаган нутрия ва унинг эгинида туидаган болалари турган уйча тозаланиб, ифлосланган таглик ва бўлдон (агар она-нутрия еб қўйган бўлса) олиб ташланади. Янги туидаган нутриялар кўзлан кеңириб, жинси аниқланади, шундан кейин махус жўралта керакли қайдар ёиб қўйилади.

Қўнчилик нутрия боқувчилар бир неча она-нутрия бир вақтда бошлаганда, туидаган нутриячаларни тенглаштириш аҳалиётини қўлайлашлар, яъни бир қоридан туидаган кўп сонли нутриячалардан бир нечаси бошқа утдадан кам тўқ-қон нутриянинг болаларига қўшиб қўйилади. Аниқта, буида она-нутриянинг серсулшти ва уларнинг кўп сонли болаларини боқа олиб-боқа олмаслик қўбиллати ҳисобга олинади.

Нутрияларда эминин даври 1—2 ой давом этади. Она-нутрия суги етарли бўлса унинг болалари ўз ёшига мутаносиб ноига етади.

Икки қўнчилик нутриялар катакка осонгина мослашиб олади, сузали, катта жониворларнинг озқасили топиб қўлади. Буидаган ташқари ну ёшида улар 10° С даражатада бўлган қисқа мудатли совуққа бардош бери олади.

Ҳар қуни озқилантириш, уйчаларни тозалаш, сайрга чиқаришдан ташқари она-нутрия ва унинг болаларини қўзлан кеңириб туриш доим. Агар нутриячалар суг, ёмон ўсаётган, вазида кам янз қўйилганда, мўйгалари қўр-пайган бўлса, дарҳол опасининг сугдорини аниқлаш зарур. Бунинг учун унинг суг беллари ва сўрғичлари қўзлан кеңирилади. Агар нутрия суг беллари буланган ва эғиб қўрилган сўрғичлардан суг чиқмаса ёки суг кичик томиб бўлиб чиқса, бу она-нутрияда суг етарли эмаслигиндан ёки

бутуллаб йўқлигиндан давом беради. Таълим жониворлар унинг болалари бошқа она-нутрияни эминга қўриганидан сун сугайи озқилантиришга ўтказилади.

Агар нутриячалар бошқа онага ўтказилган бўлса, у ҳолда ушбу она-нутрия аввал алоҳидалиниб қўрилади, фақат 40—50 дақиқалардан кейин асрали болалари ёшига қўйилади.

Нутриячаларни ўстириш

Нутриячалар 40—50 кунлик бўлганда онасидан ажратилади. Уларни онасидан ажратилган аввал тарозиде туртилади, тамгаланиб ва махусе жўралта уларнинг ранг-туру, тутиш-тан сапаси, уларнинг онаси ва опасининг рақамлари ёзиб қўйилади. Одатда битта катакка бир ёки бир неча онадан ажратилган қоридош нутриячалар жойлаштирилади. Бир-бир ярам ой ўтган улар умумий қўрага жинсига қараб ўтказилади, насбчилик ишлари олиб борилаётган бўлса ранги турига ва келиб чиқишига қараб бошқа қўруқча бўлинади.

Нутрияларда бир жинсидеги ва ривожланиши бир хил бўлган жониворлар ташлаб олинади. Бу ташлов улар орасиде келиб чиқариладан уришларнинг олдин олиш учун керак. Эркак нутрияларнинг битта қўруқчи келиб чиқиши ва ран-гининг турига қўра ҳар хил жониворлар, ҳатто уларнинг бир қисми зогли насллар учун фойдаланишга мўлжалланганлардан тузилиши мумкин.

Ажратилган нутриячалардан қўруқ нақлаштирилгандан сунг дастлабки 2 ҳафта ўтган ҳар қуни нутрияларнинг ўзларини тутишлари қўзалайди, улар орасидан тажовуздорлар, шунингдек, ривожланишдан орқа қолганларни ажратиб олинади. Тажовузкор нутриялар олатда сўйишга берилган ёки алоҳида катакка сакланади, аниб хайонлардан эса алоҳида қўруқлар нақлаштирилиб, уларга махусе озқилантириш рақонини ташкил қилинади.

Агар ҳўжалакка катаклар етишимаса, ривожланишдан қолган нутриячаларни кичик ёшлагиларга қўшиб асраш мумкин.

Нутрия касалланганда

Олатда, махбۇд шаронга парваришланганда, тўла қиммати озиқлантирилади. турли профилактика чоралар кўриб турибди, нутриялар камдан — кам касалланади. Лекин ҳар қандай фермер ухалликларда юқумли касалликлар тарқатилиши, шунингдек ҳайвонларнинг сифатсиз озуқалардан захарланиши ҳолатлари рўй бериб туради. Шунинг учун ҳар бир нутрия бокучи ушбу ҳайвоннинг тарқалган касалликларни асосий аломатларини билишни керакки, токи ветеринария мутахассиси келгунча дастлабки таъхирланиш кўйиб, касалланган жониворларни вақтида аломатлаб, уларга биригич ерданги кўрсатга олишлари керак.

Соглом нутриялар олатда ҳаракатчан, барча талқи таттириштирувчи ҳолатларни тийрак ҳис этили. Касалланган ҳайвончаларда эса, таъхирланиш ҳолати кўпича паст бўлади. Улар кўп вақт хатақинг ёки унчангиг бурчанга тикилиб ётади, пастмайғина ҳаракатланиди. Касал нутрияларнинг иштаси буқолади ёки озиқланмай қўяди, олатига зид ҳолатдан кўринишда бўлади, кўпича орқа палласини сузлаб юрди. Хурдайтган, ранги хираланиб қолган мўй қоплами ҳам касалликдан далолат беради.

Нутриялар юқумли касалликлардан салмонеллез (паратиф), пастереллез, колибактериоз, темирлатки ва бошқа хавфли касалликларга дучор бўладилар. Бундан ташқари, ёмон шароитда асралганда ва озиқлантирилганда кўпича ошқозон-ичак касалликлари ва нафас олиш аъзоларида кечалган яллиғланиш жараёнлари билан боғлиқ хасталиклардан азоб чекадилар.

Бошқа касалликларга келсак, тарқи улар нутрияларда кам учрасади, лекин ветеринарлар оғда-сонда дуч келиб турдилар. Шунинг учун ҳар бир нутрия бокучи ушбу касалликлар ҳақида доқид умумий тасаввурга эга бўтешлар, фойдалани холи бўтмасади.

ЮҚУМЛИ КАСАЛЛИКЛАР

Нутриялар тоғи жонивотлар жониворлардан сифатида билан, масалан, қўзиларга нисбатан юқумли умумий даражада камроқ дучор бўладилар. Бироқ тўла қиммати нутрияларга озиқлар билан боқилганда ва ветеринария салтанатини озиқларга рўй қилишмасдан парваришланганда улар турли юқумли касалликларга дучор бўладилар.

Сальмонеллез

Сальмонеллез — сальмонелла турудаги кирувчи бактериялар келтириб чиқарилган ўткир юқумли касаллик ҳисобланади. Сальмонеллезга кўпича 3—4 ойликча бўлган ёш нутриялар дучор бўладилар. Катта нутриялар кам касалланадилар. Бўғоз нутриялар касалланганда қорин ичининг зарарланиши оқсоқилда бела ташлаши ва ўлик бола тулиши мумкин. Зарарланишнинг асосини маъбоз илфезиланган сув ёки озуқа бўлиши мумкин. Оғда-сонда соглом нутриялар касалланган ҳайвонлар билан ақин муносабатда бўлганда сальмонеллез билан зарарланиши Бундан ташқари, фермага илфезияни қўшлар, келтирувчилар ва ташша, сўна, каби ҳашоратлар оғиб кетиши мумкин. Жониворлар туруда боқилган нутрияларда сальмонеллез яллиғ эндемия бўлиб тарқалиши имкони мавжуд. Касалликнинг яштрин даври ўртача 14 кун давом этиди (баъзан 5 суткадан 24 суткага бўлиши мумкин).

Сальмонеллез нутрияларда уч хил формада кечади: ўткир, ўртача ақин ва сурункали. Касалликнинг ўткир формаси 3 кундан 14 кунгача чўзилди. Бу вақтда нутрияларда тит-раш, кўз илфези тарласининг яллиғланиши (конъюнктивит), кўзилан ёш оқриши, ринит ёки бурун тешикларининг қонли ажратма келиши, шунингдек, таъа ҳафратининг 41—42° С даражата кўтарилиши, илфиз, қон аралаш ич кетиши кўзатилади.

Касаллик ўткир кечадган жониворларнинг иштакдан йўқовоби кўрсатади, сўст ҳаракатланади. Одатда, биринчи хайфта давоимийда кўпгина касалланган нутриялар ўлдирилади.

Ўткирча яқин саломонеллезга оид ҳаётинингнинг бузилиши, ҳароратининг 40–41° С даражасига кўтарилганини кўзатилади. Нутриялар овқат емай қўлади, озми кетгани ва кўп ҳолларда касаллик бошланганда 1–2 хайфта ўтган ўқилар.

Касалликнинг сўртнакли формаси ҳам ўткир ва ўткирча яқин формаларнинг белгилари билан нисбатан бўлади, бироқ ўлар камроқ даражада ақс эгали. Сўртнакли саломонеллезга жониворлар ўлими 20–30 кундан кейин содир бўлади. Одатда, бу пайтда хайвонлар озми кетганини яққол кўзга ташланади.

Факат ташқи аломатлари қараб саломонеллезга аниқ ташхис қўйиш жуда қийин, чунки кўпгина белгилар бошқа жукумли ҳамда ўзга касалликларга тегинчи бўлиши ҳам мумкин. Ўзинг-кесин ташхисли факат ветеринария яраси бактериология текширишлар ўтказилган кейингина қўя олади.

Айруски, саломонеллезнинг давоси йўқ, шунинг учун бу хайфди касалликдан ҳимояланиш ўзинг оқилини оқин хисобланади. Бунинг учун янчилик суя ва озуканинг сифатини назорат қилиб бориш, каттак ва қўраларни кезиришчилар ҳамда қўилар киришиндан ҳимоялани, каттаклар, шўнингдек, фойдаланиладиган жониворларни муҳтакам зарарсизлаштириб туриш, фермага янги келтирилган нутрияларни қарагинида ушлаб туриш асосий профилактиктик чоралар хисобланади.

Агар фермага доқал битта нутрия саломонеллез билан касалланган бўлса, дарҳол ветеринария яраси чакириниши лозим. У бирча жониворларга қолдиркириш ва саломонеллезга қарши гўла вадегли ваксинани ақсати оширади. Бу дорини 5 кўнлик танайфус билан нутриячаларга 5 мл дан ва катталарига 2–3 мл дан тери остига юборилади. 7–8 ойдан сўнг ваксинани такрирланади.

Саломонеллез билан касалланганининг шубҳа тутилган нутриялар дарҳол алоққилилашиб, уларнинг каттаклари янчилаб тозаланиш ва зарарсизлаштирилади.

Касалланган хайвонларни даволаш учун фузаломидон ёки антибиотиклар (левометицин, биомитин) қўзланади. Фу-

разидондан 7–10 кўн давоимийда 3 касалган жониворларнинг 1 калограммига 10 мл концентрат нутрияларнинг 100% давоимийда ёки сунига қўниб борилади. Левомицин 100% давоимийда ёки сунига 4–6 кўн давоимийда ветеринария яраси билан тозаланиб дарҳол нутрияларнинг озуканида кўнуб бориш този

Пастереллез

Пастереллез – ўткир кечадган жукумли касаллик бўлиб, микро (пастерелла) лар қачириб, кичик шакл (3–5 кўн) да давоимийда жониворларнинг катта қисмини эғилла олади. Пастереллез билан нутриядан ташқари торқа, қумушранг-қора тулқилар, қўзилар ва мўйилар бошқа хайвонлар ҳам касалланадилар. Шўнингдек, бу касалликка қўримоллар, қўилар, чуққалар, қўилар ва қўшлар ҳам таъсирчан бўлади.

Нутриялар пастереллез билан асосан инфекцияланган озук ва сувни истеъмол қилганда зарарланибди. Мутахассислар бемор жониворлар билан алоқала бўлганда хаво-томчи йўли билан зарарланиш мумкинлигини таскидлайдилар. Касалликнинг кенг тарқалишига нутрияларни турулаб асраш имкон йратили. Шўнингдек, тулақимматли бўлмаган емин билан озиклаштирилиши, парвардилашдаги антигенлар шароит ва кескин об-ҳаво ўзгаришлари ҳам сабаб бўлади.

Нутриялар кўпгина баҳор, ёз ва кўзда пастереллезга дуч қор бўлибди. Касаллик ҳам ўткир, ҳам сўртнакли тарзда кечин мумкин. Ўткир кетганда касаллик 12 соатдан 5–6 суткага чўзилди.

Одатда пастереллез билан 2 ойдик нутриячалар касалланади, катта ёшлардан турух эса камдан-кам дучор бўлибди. Касалликнинг биринчи аломатига ҳарорат 39,5–40°С даражасига кўтарилган, шалайитлик кузатилади, ташқи таъсирлаштирувчи воситаларга реакция бўлмайди, иштакда бузилади бўқолади. Басанг хайвонларнинг қай қилиши ва сулати оқини кузатилади. Касал жониворларнинг мўйи табиий жониворни йўқотгани, қуруқ ва синулган бўлиб қолади.

Касаллик бошлангандан бир неча соат ўтган нутрияларда нифас олин қийинлашади, хириллаб, тез-тез нифас олади. Буруч тешакларидан қон аралаш шиллик тушсади. Кейинчалик орқа оёқлари чанқалишиб, фаллажланиши, шундан кейин жонивор ўлади.

Касаллик сўрункали кетганда нутрияларнинг бўғимлари шилиб кетсади, қонийотиннинг қуясади, иштасизлик на- тижасида ориқлаб, қўлгана ҳолларда бу касаллик ҳайвонни ўлғина олиб кетди.

Юқорида баён этилган симптомлар асосида фақат дастлабки таъхисни қўйиш мумкин, чунки пастереллезнинг белгилари кўп жихатдан салмоқсиз ва баъзи бошқа касалликларнинг симптомларига ўхшайди. Айнан шунинг учун узил-кесил таъхисни фақат ветеринария врачининг бакте- риологик текширишларидан сўнг қўйиш мумкин. Шунинг- дек, ўтган нутрия аъзоларидан таъёрланган суспензиядан лаборатория жониворлари таърибга тарқатилса эвартанти- риб қўрилганда олинган маълумот ҳам аниқ таъхис қўйишга хизмат қилиши мумкин.

Айир фермада пастереллез аниқланса, у ҳолда барча ка- салланган нутриялар, шунингдек, улар билан яқин алоқа- да бўлган жониворлар алоқиланганди, қатак ва жихозлар яқшилаб юврилиб, зарарсизлантирилади.

Касалланган нутрияларга даволаниш учун сўтқасига 1—3 мартадан то тузалгунга қадар антибиотиклар (бициллин — 3 ёки бициллин — 5, окситетрациклин, стрептомицин ёки пенциллан) дан фойдаланилади. Касалликнинг олдини олиш учун жониворларга нутрия пастереллезига қарши мак- сус ваққина лоборилиди.

Кокшидиоз

Кокшидиоз — юқумли касаллиги билан одамда 30—60 кун- лик нутриялар касалланади. Коксиди бир ўқайрали паразитларнинг бўлиб, содда ҳайвонлар сифига кириши. Улар- нинг ривожланиши ташқи муҳитга ҳам, шунингдек, за- рарланган жонивор организмидан ҳам кечеди.

Ташқи муҳитда ривожланган паразитлар буюргани омон- ета деб аталади. Ҳайвонлар организмидан омонда ёки ичидан- билан бирга қариб борган сўтқасидан паразитларнинг қўли ва нутрия ичакларини доторларига ўрнатиш содди.

Жониворларнинг туи бўлиб айнади қонийотиннинг тар- қалинига юмқон арадиши. Шунингдек, буюрич ичакларин нутриялар сакланган хонадаги ифосилик, наман, лобон номуақул шароитларда ҳам юзугда кетди.

Касалликнинг яширин даври 6—7 кунгада бўлиши мум- кин. Қўли ташналик, қон аралаш ич кетиши, ташқи таъ- сирлангивуви воегларга заиф таъсирлини, иштаси юқо- рилиши, ориқлаб кетиши қайи аломатлар касаллик белгисидир. Касаллик бошлангандан кейин бир неча кун ўтиб жонивор ориқлаб кетиши ва организмнинг суянганлигидан ўлади.

Таъхиллаш доимик, коксидилар касаллик чакирмай нут- риянинг ичакларига яшайвериши мумкин, бироқ жонивор- ларни асраш ва озиклангивуришда номуақул шароит юзугда келса, шунингдек, бошқа бирор инфекция туфайди хайвон- нинг организмни заифлашугуек бўлса, паразитлар иштаси билан қўламини бошлайди. Касаллик шундай тешликда ри- вожланадигани, биринчи аломатлар пайдо бўлган пайтдан то жонивор ноёди бўлишига қалар 2 кун ҳам ўтмайди.

Баъзи нутрияларда кокшидиоз юзугдан намоён бўлмайди, улар узоқ вақт муштасам омонглар чиқариб, бошқа ҳай- вонларга, аниққса, ёш нутрияларга халф солуви касаллик таънувчиси бўлиб қолиши мумкин.

Кокшидиозни даволаниш ичидик сувага сулфаметалини ёки 2 фозили сулфадимидиннинг ветеринар врачи таъинланган миқдорини қўйиши воситасида олиб борилади.

Той темирлатқаси

Той темирлатқаси — замбуруғ касаллиги бўлиб, трихофи- тон ва микроспорум замбуруғлари келтириб чиқариши.

Той темирлатқасини Қўтагувчилар ташқи муҳит шароитлари-

та жуда чидамды буюб, ташки музгалга ҳам, шунингдек, турли жониворларнинг терисига анча узок вакт яшаш мумкин.

Олагда той темирлаткисининг эндемидан қий-бахор мавсумларида келиб, 3—4 ойликкача бўлган енг нутрияларда кузалиди. Зарарлаш манбаи касал кемиргувчилар, мушуклар, итлар ҳисобланади. Касалликнинг ишрин дари 8 кундан 30 кунгача давом этади. Ташки нутрияларнинг ташки қўндан кеңириш, шунингдек, ҳайвон терисининг зарарланган жойдан кириб олинган намунани микроскопик текширув натижасига асосланиб қўйлади.

Нутриянинг той темирлаткиси билан зарарланганлигининг асосий аломати сифатида касалланган жониворнинг боши ва буйнида (балзан орқасида ва енбошида) томалоқ муй тўқилган, диаметри 1 смдан 3—4 см гача ялангон, қудранг, қора қўтир қопланган жойлар пайдо бўлишидир. Шу билан бирга, яққол кўриниб турадиган клиник симптомлар 2—3 ойлик нутрияларда кузалиди. Касаллик бошланғичида зарарланган жойлаги мўйлар ўзининг товланиши ва эластиклигини йўқотди, кейин эса 7—14 кун давомига улар тери юзасидан силиб туша бошлайди ва кўрқиб текислангандек бўлиб қолади.

Той темирлаткиси билан касалланган нутрия

Танаси буйида замбуруғ тарқатган касал жониворлар эътиб олинган, ушундан сўнгларини оролашган. Той терисининг нафақат нутриялар учун, балки одамлар учун ҳам зарарлиги, шунинг учун касалланган бую жониворлар билан эътилоф билан муомала қилинади.

Касалланган жониворлар эътиб олинган аломатининг на нутрияларда, балки қўшмақаси буйида давомлашди. Касал жониворларнинг асосий аломати сифатида касалланган жониворнинг боши ва буйнида (балзан орқасида ва енбошида) томалоқ муй тўқилган, диаметри 1 смдан 3—4 см гача ялангон, қудранг, қора қўтир қопланган жойлар пайдо бўлишидир. Шу билан бирга, яққол кўриниб турадиган клиник симптомлар 2—3 ойлик нутрияларда кузалиди. Касаллик бошланғичида зарарланган жойлаги мўйлар ўзининг товланиши ва эластиклигини йўқотди, кейин эса 7—14 кун давомига улар тери юзасидан силиб туша бошлайди ва кўрқиб текислангандек бўлиб қолади.

Нутриянинг той темирлаткиси билан зарарланганлигининг асосий аломати сифатида касалланган жониворнинг боши ва буйнида (балзан орқасида ва енбошида) томалоқ муй тўқилган, диаметри 1 смдан 3—4 см гача ялангон, қудранг, қора қўтир қопланган жойлар пайдо бўлишидир. Шу билан бирга, яққол кўриниб турадиган клиник симптомлар 2—3 ойлик нутрияларда кузалиди. Касаллик бошланғичида зарарланган жойлаги мўйлар ўзининг товланиши ва эластиклигини йўқотди, кейин эса 7—14 кун давомига улар тери юзасидан силиб туша бошлайди ва кўрқиб текислангандек бўлиб қолади.

Нутриянинг той темирлаткиси билан зарарланганлигининг асосий аломати сифатида касалланган жониворнинг боши ва буйнида (балзан орқасида ва енбошида) томалоқ муй тўқилган, диаметри 1 смдан 3—4 см гача ялангон, қудранг, қора қўтир қопланган жойлар пайдо бўлишидир. Шу билан бирга, яққол кўриниб турадиган клиник симптомлар 2—3 ойлик нутрияларда кузалиди. Касаллик бошланғичида зарарланган жойлаги мўйлар ўзининг товланиши ва эластиклигини йўқотди, кейин эса 7—14 кун давомига улар тери юзасидан силиб туша бошлайди ва кўрқиб текислангандек бўлиб қолади.

Нутриянинг той темирлаткиси билан зарарланганлигининг асосий аломати сифатида касалланган жониворнинг боши ва буйнида (балзан орқасида ва енбошида) томалоқ муй тўқилган, диаметри 1 смдан 3—4 см гача ялангон, қудранг, қора қўтир қопланган жойлар пайдо бўлишидир. Шу билан бирга, яққол кўриниб турадиган клиник симптомлар 2—3 ойлик нутрияларда кузалиди. Касаллик бошланғичида зарарланган жойлаги мўйлар ўзининг товланиши ва эластиклигини йўқотди, кейин эса 7—14 кун давомига улар тери юзасидан силиб туша бошлайди ва кўрқиб текислангандек бўлиб қолади.

Колібактериоз

Колібактериоз ичак таёқчаларининг патоген типни келтириб чиқарилган юқман касалликларга мансуб бўлиб, нафақат нутриялар, балки бошқа уй ҳайвонларининг бошлари учун ҳам хавфлидир. Бундан ташқари, колібактериоз билан боғлиқ ҳам касалликнинг мумкин.

Бу хавфли касалликнинг манбаи касалланган жониворлар, шунингдек, инфекцияланган озуқа ва сузқир. Касал-

ликнинг тарқалишига ҳайвонлар организмидининг заифлашуви ва юрак тасқачларининг касаллиги пайдо қилишни кучайтиришдан қийматли бўлмаган озука ва парваристали-лати ёмон паразит сабаб бўлади.

Колібактериоз билан асосан бутоз нутриялар ва уларнинг янги тутилган болалари касалланадилар. Касалликнинг яширин даври 1–5 кун давом этади. Касалликнинг асосий белгиси ич кетини ҳисобланади. Касалланган ҳайвонлар шал-ваган, мушлари ҳурланган кўрилади, оғза чикаруа тели-ти атрофи эса ахталар билан инфлюсданган бўлади. Қорин ичида зарарланган 90 фоиз нутрия болалари тутилгандан сўнг дестлабик 2 ҳафтада нобуд бўладилар. Тирик қолганла-ри эса ушшдан жула оғизда қоладилар.

Хоширғи нақда колібактериознинг ўзига хос давоси иш-лаб чиқарилган, шунинг учун бу касалликдан ҳимояланган-нинг асосий воситаси унинг олдини олишдир. Бунинг учун жониворларни тўлақиммалли озиклар билан боқип, озиқ-лантврши титисмасига риоя қилиш, рационга ашдофил бак-териялар сақловчи сўт маҳсулотларини киритиш мақсадга мувофиқ бўлади.

Стрептококкоз

Стрептококкоз — стрептококлар чаққарилаган касаллик бўлиб, унга нутриядан ташқари муънади ҳайвонлардан нор-ка, қушумсимон-қора тулки, қувиш ва бошқалар таъсир-чан бўлади. Гарчалар касалликка барча ешданги нутриялар ду-чор бўлсаларда, лекин 2–3 ойликкача бўлган, шунингдек, бутоз нутриялар кўпроқ зарарланадилар.

Касалланган ҳайвонлар стрептококкоз манбаи бўлиб хиз-мат қилади. Бу касаллик эндисевиеси олатга нутрияларнинг катта гуруҳи қўраларда асарилаган вужудга келади.

Еш нутрияларда касаллик, олатда ўтқир формада, кап-таларида эса ўткирда яқин ва сурункали кечали Стрептококкнинг ўтқир шаклида жониворларнинг ҳарорати 39–40° С гача кўтарилади, бурун теликларидан ийринг (баъзан қон ара-

лиш) тушлади. Касалланган нутриялар иштаҳаси нуқолади, териси эса ҳурпайган бўлади. Олатда, 1–2 кундан кейин зарарланган 70–90 фоиз нутрия боласи ўлади.

Сурункали шаклдаги стрептококкоз 2 ҳафтадан 4 ҳафтагача чўзилади ва жониворнинг ўзини ём соғайиши билан ту-тайди. Бошқа қўшнга касалликлардаги каби сурункали стрептококкоз ҳам ташқи кўринишдаги белгиларга қараб тахминан ташхисни қўиш мумкин. узиш-кесил ташхи-о-на эса фақат ветеринар врачлар ўлган ҳайвонни лаборатория-да текширгандан кейин қўиши мумкин.

Стрептококклар антибиотикларга инебатан жула таъсир-чан, шунинг учун уларни йўқ қилишда узоқ вақт тасир кўрсатуви ботишдими-5 самарали препаратидан фойдаланиш мақсадга мувофиқдир. Препарат касалланган нутрияларнинг биттасига 60 минг ЕД дан муқкул орасига бир мартадан қилинади. Беш кундан кейин қайта эмланади.

Гижжа касалликлари

Нутриялар гижжаларининг латгасимон, юмалоқ ва ясси каби беш тури билан зарарланиши мумкин. Ясси чўшачанлар жигарда, ичакда ва кўрнчакда тушланади, лентасимонлари тери ости клетчаткасида, жигарда, ўпқада ва ичакда, юм-алоқ гижжалар эса ичакнинг нутон бўлимида паразитлик қиладилар.

Нутрияларнинг гижжалар билан зарарланиши манбаи ка-салланган жониворлар, шунингдек, сибратенг озука ва иф-лосланган ичимлик сув ҳисобланади.

Нутрияларнинг нажасларда гижжалар манжўлини аниқ-ланганда зуллие билан ветеринария врачига мурожаат қилиш керак. У таъдидлар ўтказилган сўнг касалланган ҳайвонларга гижжа ҳайвончи препаратлар тайинланади.

Шу боле янги олиб келинган жониворлар камда 2 ҳафта алоҳида сақланиши керак.

ворнинг теда ошқозон ва ичтидан захарни чиқариб ташлаш чоралари қўрилади. Бунинг учун қайт қилишувчи ва сурғи воситалари, ошқозонни ювиш ҳамда ҳужра қилиш қўрилади. Ошқозонни ювиш ҳамда ҳужра қилиш учун ортадан захарнинг чиқлиши тизлаштирувчи қайнатилган сувдан фойдаланилади.

Ошқозонни ювиш учун қўпича захарли моддаларни ичимлиб олувчи фасолатлиридан кўмир қўшилган қайнатилган қилиқ сув илатилади. Тўри-баъзи ҳолларда захар жуда тезликка таъсир қўрилади, ошқозонни ювиш эса фақат жонивор сифатсиз овқат егандан кейин дастлабки 30-40 дахқала самарали бўлиши мумкин.

Агар нутрияда ич кетиш бошланган бўлса ёки жонивор кутли отриқдан азобланиётганлигини қўрсатгиз, у ҳолда туҳмининг оқи, сули крупасидан шиллиқни қайнатма, сути қилиш, ич кетиши ва кучли отриқ билан бир қаторда асаб тизимининг зарарланганлиги қўрилади, яъни ҳайвоннинг кўз қорачиқлари кенгайиб, қаттиқ безовталанаётган ёки, мармарак (шайфей) ўсимлигини қайнатмаси каби буриштирувчи восита қўрилади.

Метеоризм ва тимпания

Метеоризм — ичакда газ, ҳаво йиғилиши натижасида ичакнинг дам бўлиши нутрияларини баъзи оуқалар билан нутури озиқлантирилганда рўй беради. Масалан, ичак дам бўлишини қўпича саклаш чоғида могориланган яшил оуқа, айниқса, беда, йўнғичка ва бошқа дуккакли ўсимликлар келтириб чиқарилади. Баъзи ҳолатларда метеоризмдан жонивор нобуд бўлиши мумкин.

Касалликнинг белгиси: нутриянинг овқатини емай қўйиши, эзилган ҳолати, юзакчи ва тез-тез нафас олиши.

Метеоризмдан азобланиётган нутрияларнинг зарари таърият, агар уриб қўришга унинг парабан тоғлигини қўришдан овоз эшитилиши.

Тимпания — газ таъсирида ошқозон ёрилиши ёки доғ, тимпик аломатларига кўра метеоризмга ўхшаш. Етказилган теда чиқинчи крахмалга бой оуқа (шунингдек, зарари ка, шунингдек, қизилган, яъни ўрилган унинг ошқозонда бажилли сабаб бўлади.

Одатда бу касаллиқни даволашда нутрияларини 24 соат давомида емишдан тийиб, фақат пичан, яшил оуқа ва сабзавотлардан иборат кўк парҳезга ўтказиш лозим.

Жониворлар кечираётган отриқни қаматириш учун не-теринар билан келиштирилган миқдордаги басқолатини қўридан доркор. Оғзидан 1 фойзлик ичтида эритмадан ёки 3—5 фойзлик сути кислотаси қўрилатган тимпания ёки метеоризмдан азоб чекаётган нутрияларга илтиқ ҳужра қилиниб, совуғли сув билан қорни оҳида артилади ва катакда ҳаракатланиш учун қўриб юборилади.

Метеоризм ва тимпания пайдо бўлганлиги аниқланса, оуқа сифати текширилиб, рацион қайта қўриб чиқилади ва аниқланган қамчилик бартариф этилади. Касал нутрияга 24 соат давомида оуқа берилмайди.

Катарал гастроэнтерит

Бу касалликда ошқозон ва ичаклар яллиғланади. Унинг асосий сабаби — сифатсиз оуқа ва ичимлик сув ёки бир турли озиқлантиришдан кескин болжа қилига ўтиш. Касалликнинг белгилари ичакдаги бузилишлар натижасида жониворлар шаллаиб, овқат емай қўри. Касалланган нутриянинг ахлати суоқ, нордонроқ ва хидли бўлади.

Касалланган ҳайвонларга ташхис қўйилгач, биринчи сутика озиқлантирилмай, отиздан қўпича ички маҳал сурғи (3—5 мл дан 5—10 фойзлик глаубер тузи) кейин эса 1 чойқошиқдан (200 мл сутика 0,2 г) марганцовка қўрилади.

Сийдик-таносил тизими касалликларини

Нутриялар қовуғининг яллиғлангани, туҳумдон кистаси, бугъоҳликнинг бузилиши ва бошқа сийдик-таносил аъзолари касалликларига дучор бўладилар. Бундан ташқари жуфтлангани чоғида эркек нутриянинг жинсий аъзолари кўпича тушиб кетади ёки унинг атрофида юнгил ҳалқа ҳосил бўлиб, бунинг оқибатида қониринга ласкетаси бўлиб қолади.

Нутрияларни уриштишга таъбирарик лаврида тажрибали нутриёбоқларлар эркекларини кўздан кечиридилар, атар юнгил ҳалқа кўрсалар уни олиб ташлайдилар. Жинсий аъво тушиб кетган ҳолатларида кученг марганцовка эритмаси билан лаварезлангитрилиб, эҳтиёткорона тўғрилиб қўйилади.

Қоғуқ яллиғлангани

Қоғуқ яллиғлангани нутрияларда асосан қуниинг совуқ пайтларида кузатилади. У мустанқил касаллик ҳам бўлиши мумкин ёки шомоллаш касалликларини шаронтида кечади.

Касалликнинг асосий белгиси сийдик чикқарини чоғида отириқда. Касал нутрия сийди чоғида балъан тир айланади, орқасини букиб қичқиради. Бунда унинг сийдини қуғини раида бўлади. Касал жониворнинг илпакхаси нуқолади, атар давво-ланликхаса бир неча ҳафтадан кейин ўлади.

Касалланган нутриянинг танхаси аниқланган, у аввалдан истиб қўйилган алоҳида қатакка ўтказилади. Даволаш чоғида чекланган миқдорда сув ва ширалор озуқалар, асосан куригитдан еминилар ҳамда пиширитган қартошка берилиди. Хайвоннинг орқа суғи атрофи қаттиқ оғриётган бўлса илқ қуғуқ компресс қўйилади. Дориларини воситаларидан қансулада чикқариладиган тексамин (0,3 г) ва беладонини экстракти 40-01 енини арашмасилии фойдаланилади. Дори хайвоннинг түри илатида илқо борича ячкарорқоқ юборилади. Бунда чап қўл билан нутрия думи

кўтарилиб, уни қўлининг бармоғида қансулада ичкарига охишта итариллади, кейин бирмунча вақт бошбармоқ билан орқа тешик бериктиб турилади.

Юқорида талқилланган даволаш ҳафта давомида бир кунча бир марта ўтказилади.

Бўғозлик пайтидаги бузилишлар. Бола ташлаш

Бола ташлаш турни омидалар талсиринда рўй беради. Алар бу бўғозликнинг эрта муҳлатида содир бўлса, у ҳолда эмбрион нуқоли, нутрияларда куйкинчи бошланади. Алча вақт ўтган бугъо нутрияларда бола ташлаш рўй беради. Бола ўлик туғилиб, одадга уни нутрия еб қўяди.

Нутрияларда бола ташлаш сабаблари.

- нутруни озиклангитрини (А, Е, Д витаминлари етишмаслиги, оқсин қанлиги ва ҳоказо);
- ҳайвонларни тор қатакда энч сақлаш туфайли сайр қилмаслик;
- қўққин;
- жониворлар билан дағал муносабатда бўлиш (бугъо нутрияларнинг думдан ушлаб тортиш, кўчирини чоғида қатак деворларига уриб олиш, дот сирини, даволаш — профилактика тадбирларини нуқоқлик билан бажарини ва ҳоказо);

— касаллик.

Бола ташлаган урочи нутриянинг жинсий аъзоларига инфекция кириши натижаида уларнинг қини ва бачадонда яллиғлангани бошланади. Жинсий аъзолардаги яллиғлангиларга аниқ танхасини ветеринария врачини қўйини жумкин. Бунга у тегишли чоралар қўриди.

Мастит

Мастит — сүт безларининг яллиғлангани бўлиб, нутрияларча сўғичларини жароҳатланганда вукуда келади. Бундай жароҳатлар оқибатида урочи нутрия организмига инфекция кириб, сүт безларида яллиғлангиларини келтириб чи-

қарали. Мастида нутрия сўриқларига ихтилоа сўрхга до-
риси сўриқлиди. Кесел хайонга урғотини (0,5 г) еки стреп-
тошид (0,5 г) суткада бир марта ичирилади.

Совуқ улаиши, ортиқча иситиб юбориши, жароҳатлар

Йилнинг совуқ пайтларида етарли иситилмаган хоналар-
да сақланган нутрияларнинг мўй қоплами билан химо-
ланмаган тери учаскаларини совуққа олдириши ҳолатлари
учраб туради. Қўнғича жониворларнинг думи, тоҳида пан-
жалари ва қўлоқларини совуқ олиб қўяди. Қучли совуққа
олдирилган хайвонлар сунилади, енгилроқлари даволанади.

Совуқ урган дум учин баъзан қўриб, тушиб кетади, лекин
қўнғича хоналарда думнинг зарарлангани оқибатда ялли-
ганининг чуқур ўчоқлари вужудга келади. Бундай ҳо-
латларда дум еки унинг учин ветеринар клиникасида кесиб таш-
ланади, бунини мустақил қилса ҳам бўлади, шунидан кейин
жароҳат йол билан қўйдириб қаттиқ боғлаб қўйиладди. Боғ-
лов 24 соатдан сўнг олиб ташланади. Боғлов олиб ташлан-
гандан кейин жароҳатга стрептоцид сепиладди.

Хонада хило ҳарорати юқори (30° С)дан кўн) ва хайвон-
лар энч жойлаштирилган бўлса, нутрияларини ортиқча иситиб
кейтишдан нокуда бўлиш ҳолатлари рўй бериб туради. Ортиқча
иситилад жетиш симтомлари сувлик ва тез-тез нафас олиш-
дир. Хайвонлар оқат емай қўша, қўрғич еки енбоши билан
бўйини қўшиб ётади. Қўнғича жониворларнинг оёқлари
титрагани кузатилади. Отир ҳолатда нутрияларнинг орқа
оёқлари фалсақ бўлиб, сўнг Унади. Иссиқ уришининг би-
ринчи белгилари пайдо бўлганда, энч аввало, нутриялар-
нинг қатқил ортиқча иситиб кетиши сабабларини бағраб
этиши ва бу ерда макбул ширинг яратилиши керак. Агар бу-
нинг иложи бўлмаса, хайвонлар салқин хоната ўткази-
ли, ўларнинг боши совуқ сув билан намланади.

Ортиқча иситиб кетишининг отар шаклида нутрияларнинг мўй-

қучлари орасига 1—2 мл минерал ва ёғли эмульсия ва кўнғичини
Юкориди ичкўнган совуққа олиб бори ва ортинга йиқинан
ташлади, нутриялар турли жароҳатланганларига фарз етканда
тор бўлачалар Гап пушқиси, бу заҳионалар жониворнинг еткан
дилар, энч сақланганда, айниқса, бир жониворнинг еткан
руҳларда, пушқидек, қонирини пайтида улар ўртада еткан
лар соқиб бўлиб, бир-бирларига жароҳат етказишлар

Агар жароҳат қатта бўлмаса у тезда битиб, ортинга йиқиб
лашини талиб етказиб (жароҳатга йол еки 2 фенгичи меторон
перексидни сўриқлиди), лекин жароҳат қатта бўлиб, утиқ,
тида ердан қўриқилмаса, бунда хайвонлар ўлиши мумкин

Чуқур жароҳатларга яра атрофидики мўйлар қириқиб таш-
ланади, яра атрофи марганцовкага намланган тампон би-
дан тозаланиб, унга стрептоцид сепиладди, зарураб бўлса
боллов боғланади. Нутриялар жиддий жароҳатланганда тери
осига 1—2 мл минерал ва ёғли эмульсия, мўйлар орасига суткада 2
март 30—50 минг ЕД пенициллин юбориладди.

Нутрияларда сувқ синиши ҳар доим қучли оғриқ билан
келиб, юмалоқ тўқмачалар шилиди еки зарарланади.

Жониворнинг ҳарорати ва қон босими кўтарилади. Агар
нутрияларда оғриқ сувқ синиши бўлса, унга биринчи на-
батда ишлов берилади ва шунидан кейин оғриқ типиди боғ-
лов қўйиладди. Боғлов 3—4 ҳафтадан кейин олиниди, агар
сувқ ўсмаган бўлса, боғловдан қўйиладди.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Тухомин Нестеров Д.В. «Прикладное животноводство»
— М.: «Индустриальный дом «Вече», 2004 г.
2. Тухомин С.П. Бондуренко «Валелка и изготовление из шку-
рок кроликов» — М.: «Издательство АСТ», 2002 г.
3. Интернет материалларидан кенг фойдаланилди.

МУҲРАҒИКА

Қушчилик.....	3
Қўн зотлари.....	4
Зот ташлаш.....	6
Қурак (сүйи-тер) йўналишдаги зотлар.....	7
Гўлиб зотлар.....	35
Тиниб зотлар.....	39
Қўнни асраш.....	42
Қушқонлар.....	42
Қушқонлар учун жой ташлаш.....	44
Қўнлар учун қаласар.....	46
Асбоб-ускуналар ва анжомлар.....	52
Қўнларни озиқлантириш.....	59
Энг мувофиқ рақсон.....	60
Қўнлар учун фойдали ва зарarli ускуналар.....	62
Қўнларни қўлайтириш.....	63
Қўнларни сотиб олиш.....	64
Қўнлар билан қўмалаша бўлиш.....	66
Она қўн.....	76
Эркак зотли қўнлар.....	78
Бяғиш.....	81
Қўн болалари.....	87
Қўнни сўзини ва терисини ширатиш.....	91
Терига дастлабки ишлов бериш.....	93
Терининг товар сифати.....	96
Қўн касалликлари.....	99
Қўнларда сўй белини ялдиланиши.....	105
Қўнларга опқозон ирак касалликлари.....	109
Офтоб ва иссиқ урилиш.....	110
Юқумли стомит.....	111
Қўннинг қўзқоқ касалликлари.....	113
Қўнларда тили касаллиги.....	

Нутрицилик.....	116
Нутри зотлари.....	117
Нутри асраш.....	124
Нутри сотиб олиш, уларни ташли ва қаранти.....	125
Хона ва асбоб-ускуна ҳудда анжомлар.....	127
Озиқлантириш.....	133
Онака тавефи.....	136
Турли физиологик даврадаги нутриларни озиқлантиришнинг ҳосилдари.....	142
Нутриларни уришти.....	145
Уринини тиши.....	146
Қириш усуллари.....	147
Нутриларнинг ботозлик, болалаш ва элимини даври.....	149
Нутриларни устириш.....	151
Нутри асбобларда.....	152
Юқумли касалликлар.....	153
Тили ва касалликлари.....	161
Нутри сўй ишлари.....	162
Рити.....	162
Бронит.....	162
Ушва касалликлари.....	163
Ошиқон касалликлари.....	163
Давронини.....	163
Сўйиш таволи ва тилини касалликлари.....	166
Нутриларнинг қўзқоқ касалликлари.....	167
Масит.....	167
Сўйиш Нутриларнинг қўзқоқ касалликлари.....	168

Куён ва нутрия: гўшт ва мўйна

тадбиркорлар учун
илимий-оммабон қўлланма

Мухаррир: Н.Хошимов
Тех. муҳар. Н.Қодирова
Дизайнер: Р.Ташматов
Оператор: Н. Мухитдинова
Мустахкам: И. Қўшев

Теринга берилди 24.09.2013. Босишга рухсат этилди
24.11.2013. Қогоз бичими 60x84 1/16. Virtue Times UZ гар-
нитураси. Шартли босма табоғи 10,75.

Нашр босма табоғи 10,75. Алақин 4000 нуска.
Бўюртгма №161

Нашириёт лицензияси: АИ №183 08.12.10.

«Dizayn-Press» МЧЖ босмаханасида чоп этилди.
100100. Тошкент шаҳри. Бобур кўчаси, 22 уй.
Маълумот учун телефонлар: 8(371)255-34-28

